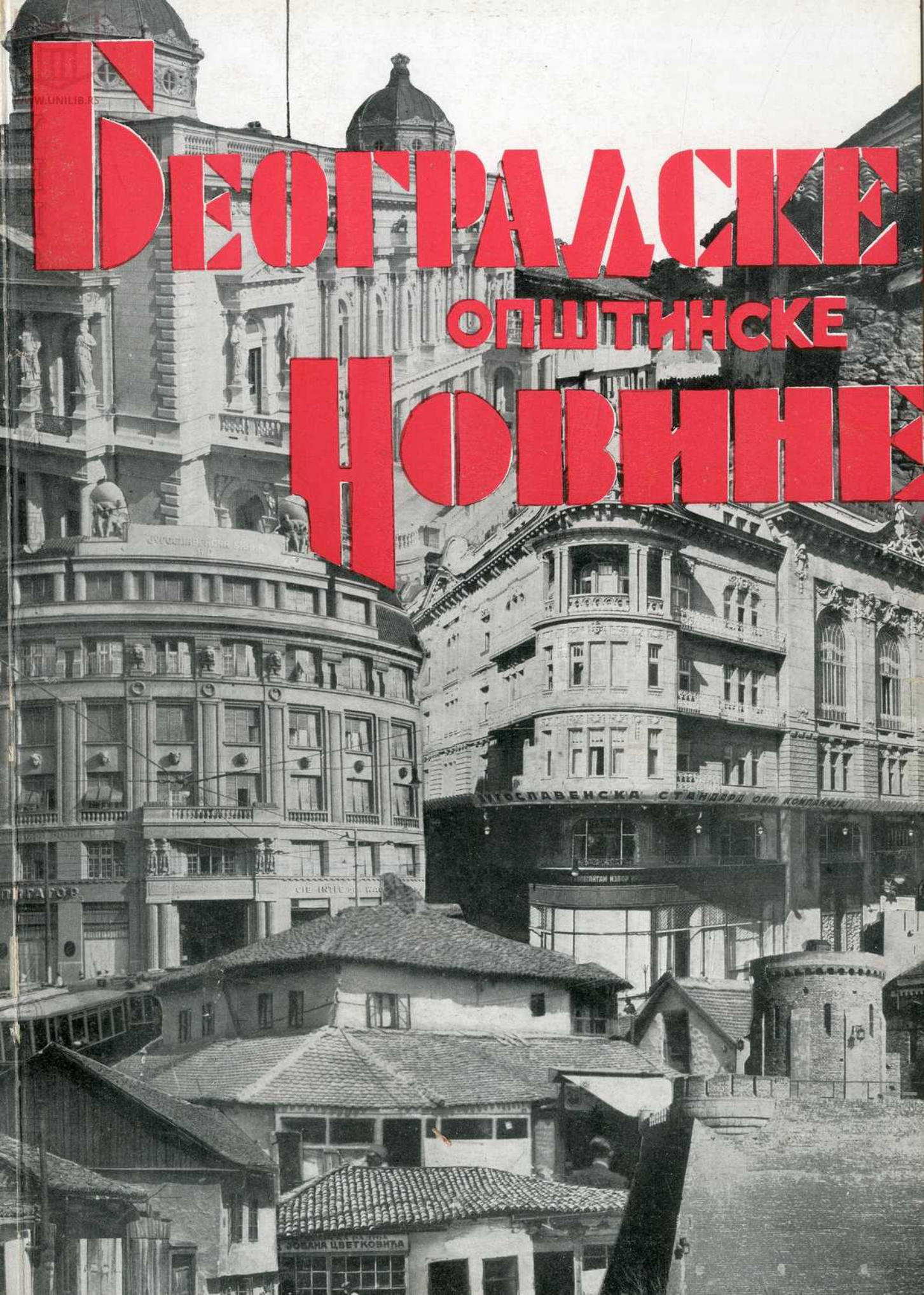


WWW.UNILIB.RS

БЕОГРАДСКЕ

ОПШТИНСКЕ

НОВИНЕ



СРПСКА РАЈОНСКА

НИСЛАВЕНСКА СТАНДАРД ОИП КОМПАНИЈА

СРПСКА РАЈОНСКА

ЈОЈАНА ЦВЕТКОВИЋА



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАД НА ПРЕЛОМУ



Угао Царице Милице и Космајске улице

Снимак фото-архива „Београдских општ. Новина“





WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАД НА ПРЕЛОМУ



Из Цара Лазара улице

Снимак фото-архива „Београдских општ. Новина“





www.biblioteka.org

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

20 ФЕБРУАР 1931

БР. 4

САДРЖАЈ:

<i>Питање станова — Д-р Милослав Стојадиновић, пот- претседник Београдске општине — — — — —</i>	237
<i>Суштина станбеног питања у Београду — Слободан Ж. Видаковић, референт за штампу О. Г. Б. — — — — —</i>	244
<i>Општинска брига око изградње станова за економски слабије — Влада К. Петровић, учитељ, одборник О. Г. Б. — — — — —</i>	251
<i>Станбено питање у области јавног старања — Богдан Крекић, новинар, одборник ОГБ. — — — — —</i>	258
<i>Станбено питање улази у нову фазу — Влада Миленко- вић, публициста — — — — —</i>	263

Прилози за историју Београда:

<i>Освојење Београда крајем новембра 1806 године — војно-историска студија резер. пешад. капетана I класе, Светолика М. Гребенца, (наставак) — — — — —</i>	267
--	-----

Јавна говорница:

<i>Београдска кафанска хумана друштва — Димитрије Ј. Стојановић — — — — —</i>	277
---	-----

Из иностраних градова:

<i>Париски паркови — Инж. Александар Крстић — — — — —</i>	279
---	-----

Комунално-друштвена хроника:

<i>Комуналне белешке — — — — —</i>	284
<i>Са освећења нове основне школе на Чукарици — — — — —</i>	285

Културна хроника:

<i>Поклони генерала Душана Стефановића музеју Београда</i>	288
--	-----

Службени део:

Рад општинског одбора:

<i>Записник Одборске Седнице од 30 децембра 1930 год. —</i>	290
<i>Записник Одборске Седнице од 1 јануара 1931 год. —</i>	292
<i>Записник Одборске Седнице од 2 јануара 1931 год. —</i>	295
<i>Записник Одборске Седнице од 12 јануара 1931 год. —</i>	299
<i>Записник Одборске Седнице од 16 јануара 1931 год. —</i>	303



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Конференције :

Записник конференције претставника општина: Београдске, Земунске и Панчевачке одржане на дан 11 фебруара 1931 год. у 9 часова пре подне у Београдској општини ————— 308

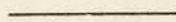
Службене вести ————— 310

Службени огласи ————— 311

Цене животних намирница на београдској пијаци у јануару 1931 год. ————— 312

Одобрени планови зидања од 21 јануара до 12 фебруара 1931 год. ————— 313

Приватни огласи —————





WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Излази двапут месечно	Београд, 20. фебруар 1931.	Година XLIX — Број 4.
Годишња претплата 150.— дин. На пола године . . . 80.— дин. Претплату слати на чеков. рачун бр. 54.500 Поштан. Штаб. Београд	Уредник: Слободан Ж. Видаковић референт за штампу О. Г. Б.	Уредништво и администрација: улица Краља Петра број 26/III

Д-р Милослав Стојадиновић,
п-претседник Општине града Београда

Питање станова

Питање станова није у нас још правилно схваћено у своме великом привредно-социјалном и културном значају. О њему се говори по правилу у вези појединих тежих случајева било услед несташице (кризе) или постојања рђавих, рабатних и влажних станова, — никада пак није о њему било речи као о једном крупном друштвеном проблему, који намеће силом самог развитка друштва неодложну потребу дубље студије и решавања применом свестраних мера државе, општина и друштва у опште.

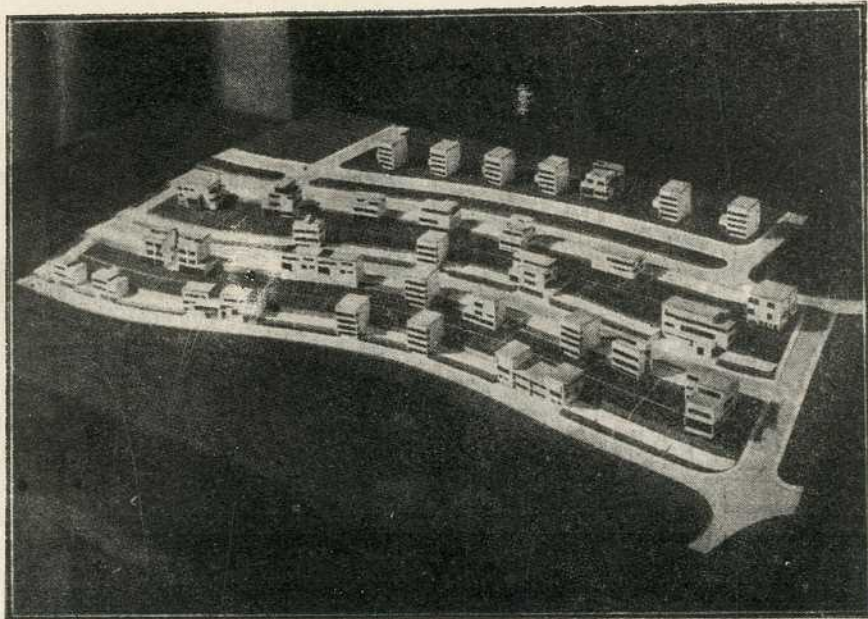
Исти узроци који објашњавају одсуство правилног схватања питања ове врсте могу се сматрати као одлучни и за нерешавање једног у истини важног проблема. Сви друштвени проблеми преживљују исту судбину: прво треба уверити свет у постојање и значај извесних проблема да би се могло приступити њиховом решавању. Ми смо тек у првом стадијуму у колико се тиче питања станова, што не значи да га не можемо решити на начин како је то диктовано животним потребама нашег народа.

Питање станова, као социјално питање, за нас је новијег датума. Социјално питање значи да се једна друштвена појава манифестује у маси, а не појединачно, услед чега и мора бити предмет јавног старања. Све до рата Београд није знао за ово питање у облику невоље која је никла тек у првим порат-

ним годинама. До рата проблем је био у томе што је постојало безброј рђавих станова, рабатних и влажних о којима анкета Општине београдске извршена у 1907 год. коју је организовао један од наших најбољих статистичара поч. Д-р Драгиша Ђурић, даје поражавајуће резултате. На хиљаде је износио број станова који су били влажни и неупотребљиви, а тако исто на хиљаде је било и таквих где висина од таванице до пода није износила ни два метра! Станови ове врсте, ако их има у маси, а то је био случај са Београдом, чине апсолутно нужним јавно старање Општине и Државе ради коренитих измена за живот становништва на овој страни, па самим тим говоре речито и у прилог постојања питања станова у најактуелнијој форми. Но оно је избило на површину тек после рата, када је по општим тенденцијама у развитку модерног друштва наступило јаче увеличавање градског живља, нарочито у већим центрима а пре свега у престоници једне моћне државе од преко 13 милиона становника, која је уз то била на прагу своје изградње и ширег напретка у свима правцима. У првим годинама после рата, поред појаве рђавих станова утврђујемо и другу, не мање тешку, појаву несташице (кризе) станова. На једној страни нагли прилив маса, на другој упропаштавање домова за време бомбардовања и иначе за све време тешке оку-

пације, — све је то увеличало зло до степена принуђености државе да питање станова увуче у делокруг свога јавног старања. Но она га је решила више на једностран начин. Другачије није ни могла да поступи у првим годинама опште кризе и обнове свега. Тако је дошло до заштите закупаца локала и станова, а затим само станова, — једно питање коме треба придати сву социјалну важност и са признањем да је у оно време било правилно решено, можда и боље и правилније но у многим другим државама. Околност да је и поред свега било негодовање на обема странама крвно завађених табора, код сопственика и закупаца, што је више у природи ствари но у вољи људи, не значи да то питање није

купаца него тако исто треба правилно ценити и ону разумну поступност код ликвидације ових односа, у чему остале државе нису биле исте среће. У Русији је један негативан развој догађаја учинио да су сви станови директно одузети од сопственика без икаквог права на накнаду и са избацавањем ових из својих кућа. У Аустрији добијао је сопственик од закупца за велики стан годишњу кирију која је таман износила толико да је за њу могао купити једва један килограм меса, докле у другим западним државама такође није било много боље. Ми смо пружили заштиту закупцима, очували строго карактер неприкосновености приватне својине и, ускоро затим приступили ликвидацији једног не-



Оба слика приказује модел пројектовања предграђа малих станова на Баби код Прага. Узор-предграђе на Баби биће овог пролећа завршено, и шест месеци служиће као изложба малих породичних станова.

(Цела насебина подигнута је амфитеатрално, груписана у три улице на падини брега Баба и све су зграде окренуте сунцу)

било правилно решено. Ја, који сам још од првих дана у својству начелника Министарства социјалне политике имао целокупно ово старање у својим рукама, смем смело да тврдим и са непобитним чињеницама да је наша држава учинила максимум напора да питање заштите закупаца правилно реши, и она га је решила без икаквих потреса и трзавица, успевши да у потпуности очува социјалну равнотежу која бејаше озбиљно угрожена постојањем кризе станова и негодовањем безброј закупаца и сопственика. И не само да су биле важне мере за заштиту за-

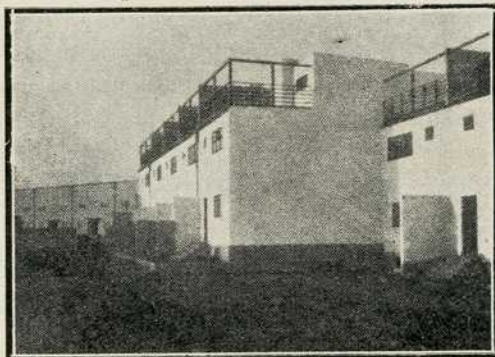
редовног стања на начин који заслужује свако признање. Сада, када је све то прошло, рад на томе пољу може се ценити са више непристрасности и разумевања.

Карактеристика проблема станова у то време огледа се, дакле, у примени једностранних мера државе да заштити закупца као таквог. Тај ужи оквир јавног старања није напуштен. Покушаји да се иде преко тога оквира и загази у област оних мера које дају прави смисао питању станова, широко схваћеним у социјалном, привредном и културном погледу — нису успели. С времена на

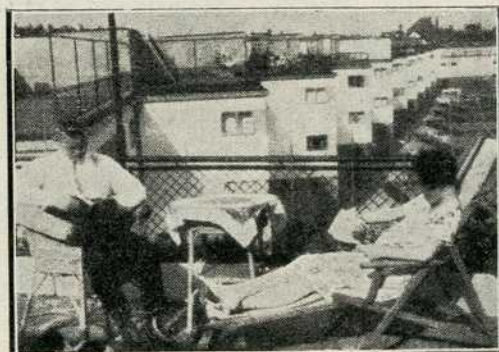
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

време успело се да одвоји која сума у циљу осмагања задруга за подизање станова, затим да испоље посредни утицаји у циљу новоградње али, и поред свега, сплет главних питања остао је нерешен. Интензивна градња у Београду, Загребу и другим већим местима, постојање празних станова у последњим годинама кризе и испољавање тенденције појевтињавања станова у опште, све то завело нас је у уверењу као да питање станова није више актуелно. Сада смо у ставу ишчекивања промена на привредном пољу, промена бољих и здравијих да бисмо се могли определити и на овој страни старања у погледу изградње добрих и јевтиних станова. Ми мислимо да независно од свих криза треба те-

гоне да ту заштиту пружи. На против, заштита закупаца, без обзира на облик у коме се испољава и на перипетије кроз које она пролази, никад није подстрек за интензивну градњу станова. Но, та заштита, рекосмо, намеће се сама од себе као социјална потреба, а њене су битне карактеристике у томе да се заштита закупаца, т. ј. параграфско регламентисање социјалних односа на овој страни може да учини излишним само тако, ако се буде омогућила градња станова у већим размерама и према стварним потребама градског живља. Статистика узима да свака варош треба да има 2—3% празних станова и то се стање сматра као нормално за подмирење потреба становништва. Нагло увелича-



Франкфурт н/М: Мали хигијенски станови у великим зградама.



Бечки мали станови са сретним терасама.

лити правилном решењу читавог сплета станбених питања. Из даљег излагања видеће се да је оно баш један од потстрек за постепено отклањање привредне кризе која, по неумитним законима друштвеног развика, нема такође права на вечност постојања.

Решењем питања заштите закупаца, ма колико оно иначе важно било, не решава се и проблем станова узет као збир свих мањих и већих питања која га сачињавају, него се просто отклања једна социјална невоља проузрокована несташицом станова, која се нарочито и осетно испољава у немирним историјским периодима, а то је за време ратова, револуција и других социјалних поремећаја. Отуда треба и схватити заштиту закупаца као једну привремену меру за лечење једног пролазног стања. У сваком случају, једностраним регулисањем односа између закупаца и сопственика ни у колико се не мења суштина ствари, нити отклањају узроци који друштво

вање градског живља ствара несразмеру између броја станова и броја становника упућених на станове, речено економским језиком оно ствара несразмеру између закона понуде и тражње, услед чега и све невоље које отуда проистичу.

Раније су чињени приговори оним мерама које су имале за циљ да сопственике нових зграда ослободе свих ограничења. Како наша држава није могла да испољи јачу активност на пољу стварне измене станбених прилика путем интензивне новоградње, то су биле веома важне мере којима се посредно циљало да се омогући новоградња. Једна од тих мера је и ослобођење сопственика нових зграда свих ограничења. На тај начин дошло се до веће производње станова, па самим тим до јаче утакмице, и, напоследку, до знатног снижења закупних цена. Можда би било добро да је и Управа фондова, сада Државна хипотекарна банка, условљавала давање сво-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

јих кредита обавезом сопственика да поди-
жу изванредан тип кућа, а нарочито да у вели-
ким кућама граде мале станове макар и у
најмањем броју. Показало се у практичном
животу да се изградњом великих и луксуз-
них апартмана не решава главно питање ма-
лог стана, које заслужује сву пажњу друш-
тва и државе и о коме ће такође бити речи у
оквиру овога чланка. Ни Државна хипотекар-
на банка из много разлога није могла код

у почетку да је овде реч о оним мерама, које
ма колико важне не чине суштину проблема
станова. У том набрајању елемената који не
дају битност ствари могли би смо ићи даље и
са изношењем многих контрадикција, које
су иначе схватљиве и у складу са приликама
које смо после рата преживљавали. Но, по-
што то може бити предмет једне специјалне
и опширне студије на другом месту, поку-
шаћемо да укратко изнесемо шта је питање
станова у опште и тиме допринесемо њего-
вом што правилнијем решењу.

*

Пре свега утврђујемо појаву да је пита-
ње станова, посматрано према његовој соци-
јалној вредности, пре свега градско питање,
но ако се схвати у своме правом значају оно
у сваком случају треба да се простире и на
село, ма да у ограниченом обиму и са изра-
зитим тежњама да се задовоље потребе се-
лака као таквих. Ја лично заступам гледи-
ште далеко шире, према коме и село као људ-
ско насеље треба да уђе у област јавног дру-
штвеног старања и да држава и Општина
својим смишљеним мерама омогуће даље и
правилно изграђивање сеоских насеља, на ко-
ја се до данас није обраћала пажња. При то-
ме нарочито истичем, за разлику од града, да
у селу преовлађује тип куће сопственичке,
боље речено домова у којима станују сами
сопственици. У граду, за разлику од села,
појављује се тип тако зване кирајџијске куће
у којој и не станује сопственик, што значи да
је разлика огромна како у социјалном тако
исто и у економском и сваком другом по-
гледу. Није случајно да наше старо законо-
давство не помиње нигде *стан*, него говори о
кући (дому), једно питање које би специјал-
но могло да интересује оне наше правнике
који се старају да појаве, које на први по-
глед изгледају једностране и јуридикског ка-
рактера објасне социјалним и економским
узроцима и тиме даду и прави смисао еволу-
цији права као таквог, чији се елементи стал-
но мењају у сразмери промена које наступа-
ју на социјалном и економском пољу. Та кау-
зална веза права и социјално-економских по-
јава нигде се не испољава тако јасно као у
случају који овде додирујем. По себи се ра-
зуме да законодавац прошлости није могао
да говори о стану, јер га онда није ни било.
У привредно-социјалној структури друштва



Једна модерна зграда спретно решених малих
станова у Прагу. Спољна архитектура је само
израз унутрашњег решења.

одобравања зајма да се руководи и овим ви-
ше социјалним обзирима, тако да није
условљавала зајмове чак ни подизањем огра-
ниченог броја малих станова у великим
зградама које садржавају луксузне апартма-
не. Неволје сопственика код издавања нових
станова једним делом резултирају из нело-
гике ствари, у коју се запало несразмерним
увеличавањем броја луксузних станова према
малим становима, који у главном могу да
подмире стварне потребе градског станов-
ништва.

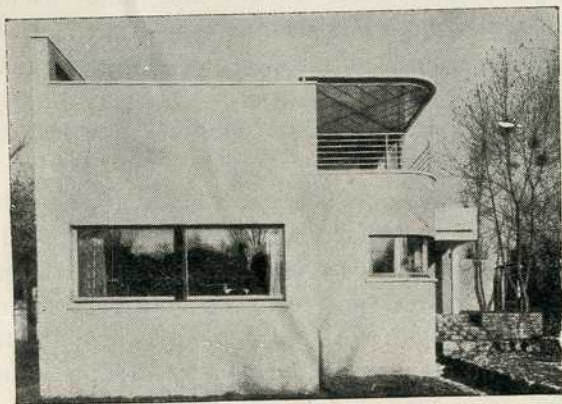
Не упуштајући се даље у опширно изла-
гање питања ове врсте, напоменуо бих одмах

где преовлађује тип малог сопственика и малих кућа, где поред личне својине постоји и један нарочити индивидуализам људи, који ниче из такве природе ствари, није било нити је могло бити потребе за регламентисањем односа који су се тек доцније појавили у промењеној привредно-социјалној структури друштва. Ако је у поратном законодавству дошло до уређења односа закупаца и сопственика, то може бити речи о једној појави која се раније није наметала у овој акутној форми. Село, рекао бих, не намеће нам потребу за решавањем питања станова, бар не у актуелном облику, ако се то питање

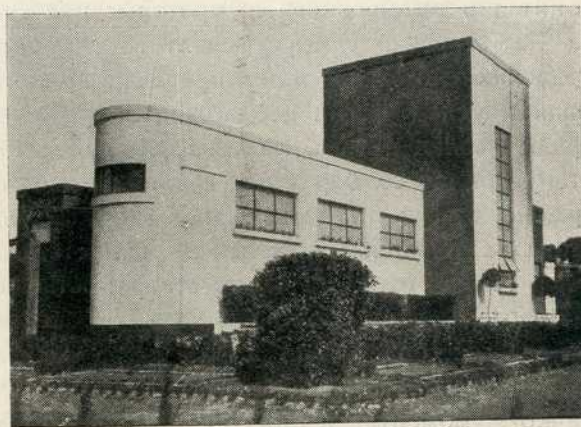
открива велики значај постављеног проблема, који ћемо свести, доследно претходној изјави, на неколико његових типичних одлика.

*

Пре свега питање станова је социјално питање. Да то објасним. Град наше епохе у своме брзом развоју није пружио човеку онај облик становања који се тежи да омогући тек у новије време. Мисли се на стан који у истини подмирује све потребе културног човека, а то значи да поред здравствених, техничких и других услова пружи и



Бреслава: Породична мала била.



Сарагоза (Шпанија): Тип малих општинских перифериских зграда за становање.

схвати као збир мера за уређење чисто закупних односа у смислу оних потреба које утврђујемо код градског живља, али ипак, као што је горе речено, постоји неодложна потреба примене општих мера кад је у питању село и нужност изградње сеоских насеља на бољој и савременој основи. Томе иде на руку и сама промена која је наступила у односу града и села, а која се споља бар манифестује, пре свега, у све јачем приближавању сељака варошанину и села граду. Захваљујући ипак брзим и јевтиним саобраћајним средствима новог доба овај процес приближавања града и села иде далеко бржим темпом, са тежњама знатног нивелисања свих односа, чиме ни у колико није речено да село мора да изгуби свој карактер у корист града нити обратно, а тако исто тиме није речено ни да уређење односа код свих врста људских насеља (села и града) треба да се изврши шаблонском применом истих урбанских и других принципа. У колико више улазимо у анализу ових питања, све се више

максимум осталих како у естетском тако исто и опште културном погледу. У прво време прошлога столећа, кад су нови индустријски градови били на помолу, на ове се ствари није ни мислило. Тек кад је развој градова достигао врхунац у погледу несношљивости живота највећег дела градског становништва, онда се осетила потреба и дужност да се питање станова решава на други и човечнији начин. Исту судбину имала је и социјална политика уопште, чији готово главни део у новије време чини станбено питање. И она је дошла до изражених савршених система и ушла у област јавног старања друштва и државе тек онда кад су социјални односи друштва достигли степен једног несношљивог стања, а тежња друштва за самоодржањем налагала потребу заштите радних слојева. Доказано је да градско становништво претставља највећим делом економски слабији слој друштва. Економски мали човек, значи, доминира у саставу градског становништва у опште. При овоме не мислимо на поједине

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

градове који су насељени претежно богатим становништвом, као што су разна места за уживање, летовалишта, бање и слично, него на онај нормалан тип градова који сретамо у свима државама света. Тај непобитан факат да је градско становништво претежно становништво економски слабо, објашњава и сав значај питања тако званог *малог стана*. Питање станова у опште идентификовано са оправданим тежњама боље и разумније изградње насеља обухвата свакако све врсте домова и станова, па и само уређење градова као таквих. Схваћено у ужем обиму, као социјално питање, оно се простире пре свега на старање у циљу заштите широких градских слојева, чији су просечни приходи мали и услед чега и неодложна потреба изградње малог стана. Кад говоримо о малом стану обично се, бар у нас и ово питање погрешно тумачи, изједначујући појам малог стана са техничким извођењем малих станова, а то не стоји. Да бисмо ствар поставили на своје право место морамо одмах рећи да се овде мали стан узима са јачим наглашавањем социјалног а не техничког момента и да је његова техничка обрада омогућена и у кућама већег обима а не искључиво у малим домовима, ма колико они иначе претстављали најбољи облик људског насеља. Тако је н. пр. Бечка општина изградила колективне станове у великим зградама, али са тако спретном техничком обрадом и са индивидуализирањем свакога стана посебице, да је ту питање малог стана решено у оквиру великих зграда. Не сме се губити из вида да су ове куће, и ако велике ипак сушта супротност кућама тако званог касарнског типа које су се у Европи појавиле у великим градовима слепим копирањем патрицијских кућа из доба ренесанса, удешене за репрезентацију богатих патрицијских фамилија, а никако за становање у маси. Бечке комуналне зграде, о којима је реч, тако су спретне обраде да се за њих може рећи да готово и немају дворишта, него су ова, за разлику од тесних дворишта поменутог касарнског типа, слободна и са синтетичком обрадом архитектуре и зеленила, што све скупа пружа безброј услова за добро становање. Да ли и у колико ће се код решења питања станова узети за полазну тачку кућа таквог типа или мала индивиду-

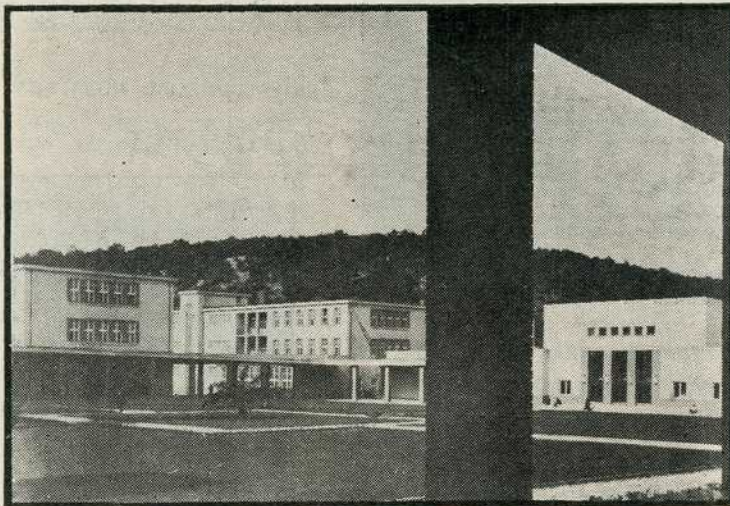
ална кућа ствар је социјално-економске целисходности и сретстава којима се располаже у случају кад се ова питања постављају да се конкретно решавају. Не сме се сметнути с ума да *вредност земљишта условљује тип кућа*. Ово је правило важно и треба га уочити. На градским блоковима где вредност земљишта по метру квадратном износи више хиљада динара не могу се подизати мале индивидуалне куће, него оне које су унапред условљене самом рентом, тако да сопственик скупог плаца кроз тај невидљиви медиум, кирију и већи број станова и локала може доћи до својих очекиваних прихода. *Мали стан предпоставља и малу вредност имања на коме се подиже*. Није случајно што се модерне колоније за становање подижу даље од центра. И ово је питање у сплету других веома важно за крајње решење питања становања.

Због важности малог стана у социјалном погледу државе Запада приступиле су решењу тога питања путем специјалног законодавства. У Немачкој се испољава тако звано *Kleinwohnungsfrage* а у Француској *l'habitation à bon marché* што је у ствари једно исто, само што француско законодавство јаче наглашује моменат јефтиних станова, чија кирија мора бити у снопљивом складу са приходима економски слабијих слојева. На једној страни питање малих, или боље речено народних станова, решава се непосредно олакшавањем кредита и терена у циљу њихове изградње, на другој пак посредним мерама путем законодавства и разних правилника утиче и фаворизира та врста станова. Но тиме није исцрпљен програм рада у правцу старања за подизање малих народних станова. У низу других мера, о којима се због ограничености простора не може говорити на овом месту, ја бих истакао само оне мере више техничког карактера којима се циља да, у сврху изградње добрих, јефтиних и удобних станова, овима пруже и све *конструктивне олакшице*. Тиме додирујемо једно специјално питање о коме би се могло посебно говорити на другом месту. Не иде, као што је сада случај, да се технички односи нормирају на исти, једнообразан и готово шаблонски начин. Прописи који важе у погледу степеништа, обезбеђење од пожара, висине просторија, њиховог искоришћа-

вања, кровне конструкције и слично кад су питању велике зграде, апсолутно се не би смели примењивати у истој размери и код изградње малих станова, који, с обзиром на њихову намену, изискују другу, упрошћену и изнад свега економски целисходнију техничку обраду. Нови Грађевински закон који се код нас очекује, даће могућност да се приликом израде правилника питање малог стана обради на начин што би се у погледу истог пружиле и све конструктивне олакшице. Интересантно је при овоме уочити да и за саму обраду грађевинских прописа, који на први поглед изгледају да су чисто ствар техничара, мора бити одлучан социјалан обзир, што се данас не увиђа у довољној мери. То што важи за Грађевински закон важи исто тако и за регулационе планове, где се социјално-економски моменат апсолутно мора уочити, јер је он услов за правилно решење свих питања из области урбанизма. Додирујући ове моменте морамо такође нарочито истаћи, да ново време није умањило улогу техничара као таквог код обраде спле-

та питања из сложене области урбанизма, али је, што је од пресудног значаја, самим тим што је социјално-економска страна дошла до свога далеко јачег изражаја учинила нужним и сарадњу људи којима обрада техничких елемената није искључиво занимање. Сложеност ових питања види се и по томе што су сви западни народи приступили коренитој реформи свих односа насеља а Француска, ценећи њихов велики значај у новом животу народа, основала је на Сорбони у Паризу нарочиту школу за специјално проучавање питања урбанизма (Institut l'Urbanisme) који стоји у рангу факултета. Несумњиво да ћемо и ми, пре или после, морати да следујемо примеру западних народа. У колико пре у толико боље по нас и наш даљи развитак. Кроз маглу неодређених схватања проблема ове врсте пробијају се све одређенији проблеми, који у своме шареном сплету као и многострукости метода дају у истини науци урбанизма нов правац и отварају нове видике рада и полета.

(Наставиће се)



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

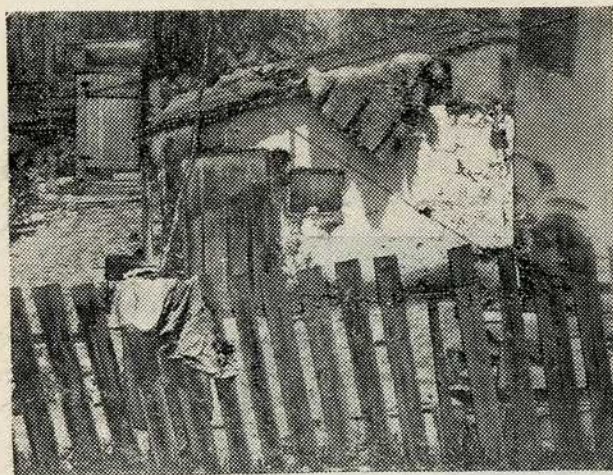
Слободан Ж. Видаковић

Суштина станбеног проблема у Београду

Питање станова — то је питање здравља, питање цивилизације, питање будућности нових генерација, које имају да буду коринтски стубови југословенске расе. Зато станбени проблем у комуналној политици Београда мора да заузима једно од најважнијих и најделикатнијих места.

Станбено питање покретано је код нас у врло слабом обиму још и пре рата, али више у негативном смислу, кад су се поједи-

дотле нису рат преживеле. Из осиромашених села економски разривених, из привредно значајних вароши и из умртвљених провинци-



Очај београдских станова: Кућа, стан у коме станују под закуп 6 радника са двоје деце.

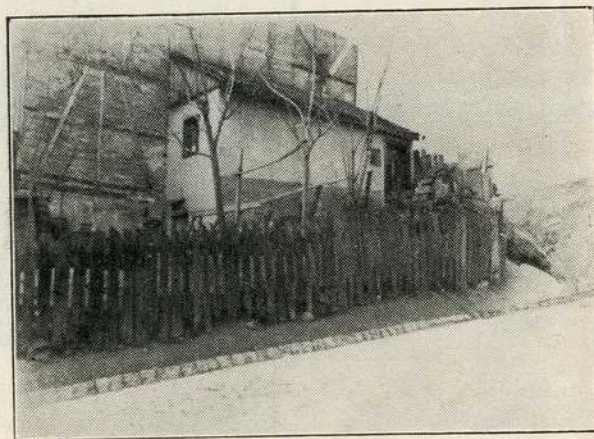
ни станови, према налазу санитарних власти, имали да забране за становање. Тек се по рату проблем становања почео проучавати у свима облицима у којима он може да се манифестује. Прве основе његовог решавања, нарочито са гледишта урбанистичког, поставио је тадашњи начелник Министарства социјалне политике, г. Д-р Милослав Стојадиновић, и оно што је урађено за време његове делатности у Мин. социјалне политике, претставља и претстављаће једну од граничних база за даље изграђивање Београда.

По рату је наступио један нов појав, непознат нашим предратним генерацијама, које



Из Симине улице: Стан једне занатлијске породице. Кирија 250 дин. месечно.

ских градова покуљале су велике масе света у Београд. Једни као неквалификовани и ква-



Из Скадарске улице: Стан једног келнера са породицом. Соба. 250 дин. месечно.

лификовани радници, други као трговци свију бранжа и заната, полетели су да се у опустелом Београду пласирају, а трећи наместе

www.uka.rs разни функционери од служитеља пред вратима банака до шефова многобројних трговачких бироа. Београд, који је тада био тесан и за 70.000 душа, колико је имао, одједном је требао да пружи крова за сто педесет и више хиљада нових грађана.

Проблем је био огроман. Просто нико није могао да верује да му се крај може сагледати. Хиљадама и хиљадама људи, нових становника Београда, спавало је по подрумима, шупама, таванима, под шаторима, свуда...



Једно од карактеристичних дворишта за ренту у ул. Поенкаревој.

Али се ипак огромним напорима постигао успех. Бар први и најнеопходнији. Сетимо се сада само надчовечанског рада тадашњег одељења за станове при Министарству социјалне политике, станбених кварталних одбора, доцније Судова за станове и т. д. Сви су они неоспорно извршили своју историску улогу вредно и са пуно части.

Најзад је отпочело и брзо ницање великих палата и грађевина на све стране Београда. Радило се грозничаво. За две до три године решена је била станбена криза у оном њеном најсвирепијем облику — немању крова за добру половину Београђана. Тако је најзад сваком грађанину створена могућност да има бар кров над главом. Истина не увек достојан културног човека!

Шта више данас, после десет година, тврди се да има и преко хиљаду празних станова, који би могли да приме још 5—8.000

душа, пошто су стварањем бановина многи чиновници са породицама напустили Београд. А и садања привредна криза кочила је привредни полет и отерала многу и многу радност у провинцију, те је као природна последица остао огроман број локала за радње неутешно празан. Нарочито за последње две три године.

Али и ако је станбена криза решена буквално; решена тако да се сада теориски не мора становати по степеницама, таванима и под шаторима, она је ипак још врло дале-

ко од тога да буде решена у свима њеним тешким облицима, у којима се она појавила после рата у многим већим, нарочито градским насељима Европе и Америке.

Данас Београд има бројно довољно станова (чак и нешто мало више), толико довољно да ниједна београдска породица не буде без крова. То је тачно. И то је несумњиво један велики успех. Али видећемо из даљег излагања да ли Београд има довољан број здравих, хигијенских, јевтиних станова!

Пре свега другог морамо подвући да су тврђења у овоме чланку плод једне лично извршене анкете станова у самом београдском центру. Како је ову анкету извршио по својој личној иницијативи писац овога чланка као главни секретар Лиге противу туберкулозе, са фотографским апаратом у руци, то у овом броју „Београдских Општинских

УНИВЕРЗИТЕТСКА

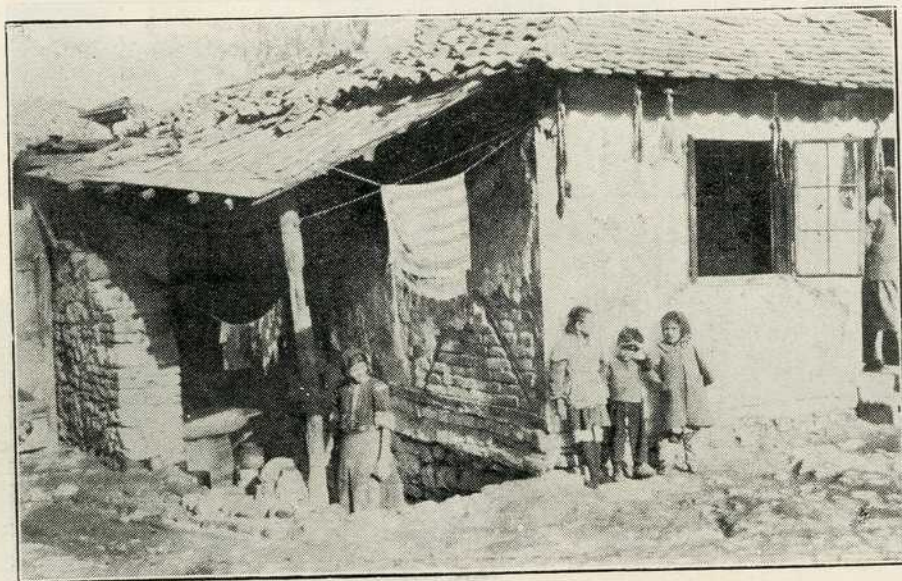
БИБЛИОТЕКА

Новина“, кога смо у главном и посветили питању станова у Београду, прилажемо десетак карактеристичних фотографија београдских станова из самога центра. Напомињемо да то није ни десети део од извршених снимака приликом ове приватне анкете, и да је овде тај део дат без неког нарочитог избора, те остали многобројни снимци ако не говоре више, мање сигурно не!

Београд је по превасходству варош чиновника, официра, малог трговца, занатлије и сеоских придошлица, радника и надничач-

слањани уз друге зграде, често пута исто тако тек довршене. У великом броју тих зграда по неколико соба су буквално у мраку. У сред дана се осветљавају електричном светлошћу. О ваздуху и вентилацији нема ни помена. Већ то стечено искуство говори нам најубедљивије за систем слободних вила у коме зидови имају довољно вентилације, а собе довољно сунца и ваздуха!

Али није једино зло у томе што су подизане ове велике и као гробови мрачне палате, у којима је огроман број станова не-



Из Скадарске улице: Соба и кујна. Породица са троје деце. Месечна кирија 900 дин.

ра. Њихов број пребацује 220.000 душа. (Ово је утврђено и званичним статистичким пописом). Мали број од 10.000 добро ситуираних Београђана — не може се овде узимати у обзир. Зато појава станбеног проблема у овој новој форми, форми чисто социјалној, претставља данас једно врло акутно и врло болно питање београдског живота.

За време прве кризе станова, односно зграда, појавила се као природна последица буквална фабрикација кућа. Пажње се власника у главном сводиле на то да фасаде буду угледне и да се има довољно станова за ренту. А то се, нажалост, и данас претежно ради. Отуда баш у тим такозваним београдским облакодерима нема не само јевтиних, него и у опште хигијенских станова. Све су те зграде са малим изузетком мрачне, делимично влажне, али не од подизања земљишне влаге него од неосушених зидова, који су одмах при-

хигијенски и претерано скуп. Још је веће зло што су од тада па све до данас ницале преко ноћи као печурке тако зване авлиске зграде за ренту. Оне су већином подизане у дубини дворишта у самом центру или бочно, у улицама блиским њему, јер се рента на станове у њима упорно одржава на невероватној висини. Ношени жељом да се са мало утрошеног новца и бедног грађевинског материјала што пре створи низ малих станова, и преко њих богата рента — многи су београдски кућевласници подигли праве јазбине од преправљених шупа, напуштених стаја, па чак и клозета. Само из малог броја фотографских докумената, које објављујемо у овоме броју, види се сва језивост правога стања станова у самом најужем центру Београда, где су од шупа прављени станови од такозване собе и кујне и издавани сиротињским породицама по баснослов-

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

нојдени од 300—900 динара месечно кирије!

Није сва мана ових станова у томе што су они склепани од најбеднијег грађевинског материјала, већином облепљених стеничавих дасака. Та их околност истина прави зими леденицама, у којима се и мисао у мозгу смрзава, а лети паклом у коме душа прови-ре! Али они су и без тога мрачне рупе, мем-љиве као штенаре, влажне често до тавани-ца, загађене не само у естетском смислу него и у бактериолошком. У опште ти су ста-нови за човечје здравље опаснији него оне бедне кулаче у којима живе сиромашни се-љани на планини Тари и њеним падинама.

Ето, у тим отровним јазбинама, које ле-ти просто пливају у загађеним баруштинама,



Из Југ-Богданове ул.: Стан једног планометра са троје деце. Шупа. Месечна кирија 250 дин.

живе хиљадама Београђана са децом, која требају у будућности да буду стуб своје нације и своје расе!..

Пошто су за придошле и набујале сиро-машне масе народа у Београду били преску-пи станови у центру, не само у мрачним и без светлости палатама, него и они у прера-ђеним дворишним шупама — то су хиљадама најсиромашнијих породица, вођени инстик-том самоодржања и права на живот, почели да стварају читава насеља од којих су се не-ка као Пиштољ-мала, Јатаган-мала, Марин-ково насеље и т. д. одржала захваљујући је-дино суровости самога живота. Ницала су тако насеља на свима странама, са најбедни-јим кровњарима, као да је неки зао дух из-ручио са неба над Београдом једну огромну врећу бедних учерица. У овим насељима има данас 90% кућица у којима станују по 6—8 чланова, и где на једног члана не дође ни два кубна метра ваздуха! Доиста нешто не-

чувено кад се има на уму да модерна вете-ринарска наука тражи да у обору свињском на једног вепра дође бар — два кубна ме-тра ваздуха! Срећа је, велика срећа и за ста-новнике ових учерица, и за Београд што није доживео при оваквим околностима ка-кву нову епидемију пегавог тифуса или ко-лере, јер би доиста био десеткован, а можда и преполовљен. А да су ове јазбине, које су недостојне ни бушманских дивљака, на пр-вом месту главни разлог што је Београд нај-туберкулознија варош на свету — то је ви-ше него јасно!...

Из ово неколико наших потеза и конста-тација, види се:

1) Да су станови у великим београдским



Из Дечанске ул.: Дба одељења. Месечна кирија 650 дин. Много деце.

зградама не само прескупи, него и дан дањи далеко од основно хигијенских услова.

2) Да су станови у овим дограђеним, преправљеним шупама и трошним авлијским зградама потпуно нехигијенски и рела-тивно још скупљи. Ништа бољи од Јата-ган-малских!

3) Да су 90% перифериских станова по разним Јатаган-малама апсолутно неупо-требљиви за становање, јер су по своме склопу и пуном одсуству хигијенских захте-ва постали прави расадници заразе и устано-ве за систематско убијање деце, која су Бо-гом проклета те у њима станују. Можда и корак даље. Они претстављају истински расадник свеколике епидемије, и жалостан знак нашег недовољно развијеног смисла за социјалну правду и социјалну акцију.

Дакле, у овој форми станбено питање долази данас у најактуелније проблеме са дневног реда комуналног старања Београд-ске општине.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мора се признати отворено да Општина београдска, нарочито за последње две године дана, посвећује огроман део свога старана социјалној акцији. О томе најбоље говори читав низ подигнутих и животом надахнутих дечјих обданишта, завода за заштиту деце и матера, саветовалишта, склоништа за раднике и раднице, домова за изнемогле и старе, купатила, школа итд. И питање јевтених и хигијенских станова заузима последњих дана централно место, у муниципалном програму Беогр. општине. То је већ довољно јемство за наду, да ће и питање станова бити решено онако како то интереси грађана и народа и захтеви урбанистичке науке и социјалне свести траже. Али добра и опште корисна дискусија никада није штетна. Од јавног претресања општих проблема и измене мисли може да буде само користи. Зато ћемо и ми овде, преко „Београдских општинских новина“ изнети један низ пропозиција.

Пре свега требало би да Општина београдска одмах образује неколико мешовитих комисија од својих стручних санитарних органа, одборника и делегата радничких, за-



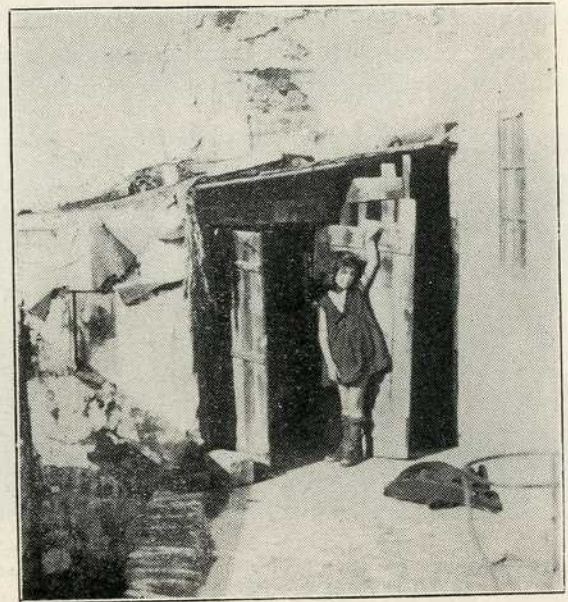
Из Ломине ул.: 5 станова у земљи, 1 метар широко двориште. Станује радници. Кирија 300—500 дин.

натских, трговачких и индустријских комора, као и претставника удружења кућевласника и удружења купаца. Те комисије требале би да прегледају све станове у Београду и да сваки стан, који не одговара основним хигијенским прописима, огласе као нездрав и забране становање у њему.

Тај катастар станова, та неопходна статистика, из које би се видело колико Београд има станова уопште, колико је резервисано за власнике, и колико је намењено за издава-

ње, затим колико има здравих, полуздравих а колико потпуно нездравих станова, како се крећу цене од собе у центру, близу центра и на периферији итд. — претстављаће неку врсту дијагностике овог преболног београдског питања, без које не може бити правог и истинског лека.

Журимо да на овом месту одмах ставимо и ову потребну резерву. Да ли би вердикт комисије о забрани становања био потпуно ефикасан?! Зар живот није јачи од свих



Из Ломине ул.: Стан — једна шупа — станује радник са децом. Месечна кирија 150 дин.

одлука, решења и забрана? Разуме се да јесте! И зато да би се један број болесних и нехигијенских станова забранио одлуком горње Санитарне општинске комисије потребно је пре свега створити еквивалентан број здравих и јевтинијих станова. Не може се спорити да ће сама ова забрана изазвати подизање хигијенских кућа, али се у овој великој привредној кризи пре може рачунати на репарације, на крпеж, него на основно подизање и снажни грађевински полет. Без довољног броја здравих и јевтених станова свака забрана, и најстрожија, биће илузорна.

Мислимо да би било најбоље да се још одмах на компетентном месту приступи брзом решавању овога питања у оба правца: изналажењу погодног места за нова насеља, изградњи истих, као и најхитнијем образовању санитарних анкетних комисија.

У исти мах требало би одмах донети једну нову законску одредбу по којој се ове трошне, заражене и нехигијенске зграде, биле оне у центру (мислимо на оне дворишне преграђене шупе и слично) или на периферији имају срушити у року од годину и по дана. А после на њихове плацеве ударити висока пореска оптерећења да би се власници нагнали на зидање. Сав добивени материјал од њих као и онај од већине Јатаган-малских кућа обавезно спалити, а не продавати га, јер је извесно пун заразних клица! А таквим се грађевинским материјалом у последње време у Београду највише и зида и спекулише.

Сва такозвана периферијска насеља, подигнута самовољно, треба срушити и подићи

де или Ситинбершке (Кент-Енглеска) општинске колоније за раднике, па са дубоким пијететом скинути капу пред тим величанственим успесима снажне, поштене и правичне социјалне акције. Само што ни тамо општине нису биле у стању да искључиво из својих материјалних средстава створе ове велике споменике бољег времена. Не! Њих су обилно, врло обилно помогли и приватна иницијатива, савези и централе хуманих и професионалних друштава, а пре свих других и на првом месту саме државе. Оне су станбени проблем потпуно правилно схватиле као велики државни проблем, и похитале су да га што пре реше. Тако је, на пример, Енглеска влада решила да се подигне скоро три милиона зграда за породична становања, нашта данас



Из београдских шупа за ренту: туберкулозна мати, чиновничка удова Н. Н., у једној поломљеној шупи, чије су рупчаге затиснуте старим коритом и неким иструлелим гредама. Сликано на месец дана пред несретничину смрт.

их на каквом великом перифериском комплексу, али никако у облику малих кућерака као што су оне у којима су некада младотурци колонизирали босанске емигранте, него у облику великих хигијенских зграда попут бечких, прашких или кентских општинских колонија за радничке и друге економски слабије грађане.

Ни једног момента не смемо губити из вида шта се племенитим напорима Прашке, Бечке и Лондонске муниципације, несебично помогнутих приватном иницијативом, постигло у току последњих две до три године. Треба, на пример, само видети колонију уз прашке Масарикове домове или бечке радничке згра-

Енглеска даје годишњу субвенцију општинама од преко десет милијарди динара!

Код нас се, услед тешких политичких и привредних прилика после рата, није у овоме могло ништа озбиљног и већег да уради. Бар не ни из далека онолико колико се требало. Али се последњих дана осећа снажан интерес и за решење овог животног проблема данашњице. Нарочито у Београду, где га је живот створио најтежим. И ми тврдо верујемо, да ће се станбено питање повољно и брзо решити.

А кад се изграде таква нова насеља код нас главно је, битније од свега другог, да се они вежу брзим и јевтиним саобраћајним срет-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

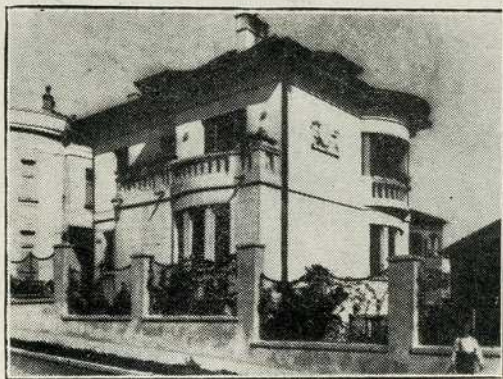
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ствима. Кад се има трамвај, аутобус или перифериска железница онда ни једна тачка, чак и крајње периферије није далеко. А кад се нема — онда је и ивица варошког центра удаљена. Узмимо само овај пример. Најмногобројније је београдско насеље Предграђе Војводе Степе (раније Пашино Брдо), са доњим Душановцем, али оно данас нема ни трамваја ни аутобуса! Међутим не треба заборавити да од најближе трамвајске станице до краја предграђа Душановца, улицом Престолонаследника Петра па даље, има више од једног сата пешице... А дотле сва бечка насеља, а њих има четрдесет и осам, везани су трамвајем, аутобусом и двома приватним ауто-станицама!

Да завршимо. Лепо је запазио наш стручњак у питању урбанизма г. Д-р М. Стојадиновић у својој студији о сузбијању туберкулозе у Београду („Борба противу туберку-

лозе“ — издање Лиге) да се у будућој изградњи Београда мора водити пре свега рачуна да се не подижу као досад зграде по неестетском и нехигијенском „бунарском систему“ него да нови Београд, нарочито онај који ће се створити спајањем Земуна и Панчева са Београдом, буде и у погледу лепоте, и у погледу хигијенских услова, и најзад у погледу јевтиних станова достојан своје историске славе и свога угледа као резиденције Краљевине Југославије.

И када Београд буде препун јевтиних хигијенских станова, кућних вртова, шума, паркова, дечјих игралишта и осталих њихових здравствених установа, тек тада ће се Београђани показати достојни оне фаланге палих витезова који ће кроз свемир сагледати да нису бескорисно пали у одбрани светог огњишта јер њихова деца живе животом достојног будућег човека.





Влада К. Петровић,
учитељ, одборник ОГБ.

Општинска брига око изградње станова за економски слабије

Београд у сваком погледу стално напредује. Проширењем реона и увећањем становника, јављају се и веће потребе. Изградњом улица, канализације и водовода помаже се грађанству да избегне све оне невоље, које без тих радова наступају. Електрична мрежа се шири на све стране а саобраћај се регулише са доста успеха. Постепено, али темељно, изводе се општински радови на добро грађана и за углед престонице. — Изградња мостова преко Дунава за Панчево и преко Саве за Земун, задовољиће велике потребе. А ако још убрзо дође и пројектована изградња кеја, Београд ће много добити. Оскудица у парковима попуњава се моментално унеколико дрворедима по појединим улицама, а пројектована дечја игралишта задовољиће насушну потребу, у којој се, до сада, осећала огромна празнина. Подизање радничких склоништа за мушке и женске, као и дома за одојчад, које установе Општина обилато помаже, доказује у великом степену бригу свију нас за радни свет, а подизање зграде за стерилизацију млека и одељења за психолошка испитивања деце документује велико општинско старање о здрављу и напретку деце. Подизањем школа задовољиће се насушна потреба Београда да му деца буду редовно школована и с успехом обучавана. Калдрмисање периферије, које је питање наишло на једнодушност у општинском одбору и Суду, доказује једну социјалну бригу за онај свет по периферији, за економски најслабије. Ако они на време добију канализацију, воду, осветлење и подвозна средства, поред тога што ће се спасти блата и прашине, која их данас буквално дави, олакшаће им се живот уопште, лакше ће долазити до својих радионица и побољшаће и здравствене услове живота. Уопште узев, Општина се данас неоспорно у довољној мери стара да грађанству пружи све оно што је дужна једна управа да учини за своје грађане и колико је потребно да наш град постепено добије изглед једне праве престонице и једног модер-

ног града. Мора се признати да има још пуно послова несвршених, пуно ствари које су тако потребне престоници, али увек кад човек размисли о свему што нам треба спотиче се о питање новца, који је потребан за те велике радове. Редовним буџетом се не могу задовољити све те потребе а рекло се да треба избегавати краткорочне зајмове. Мора се тражити пута и начина да се добије један већи — дугорочни — зајам, под повољним условима, да би се велики послови, који би нашу престоницу уврстили у ред најуређенијих престоница и вароши — могли отпочети и довршити. Како је Београд престоница Југославије, сасвим би било и природно и разумљиво да у изградњи његовој узму учења и грађани изван престонице, или да Краљевска Влада у свој буџет, сваке године, уноси, за улепшавање и уређење Београда, једну већу суму. Јер улепшавање Београда има општи значај; лепота његова и развитак његов треба да буде огледало целе Југославије и понос свих грађана њених. Подизање споменика заслужним мужевима наше земље дуг је целе земље, а Београд, као престоница, треба да чува те споменике и да пред светом покаже колико ми сви ценимо и поштујемо успомену на те наше велике људе.

Али за изградњу једне вароши, нарочито престонице, треба имати детаљан програм, који се мора изводити без промена. Једна мана готово свију општинских управа је у томе: што нема програма за велике радове; што се не заведе систем и распоред како, којим редом и на коме ће се месту шта подићи. С великим напорима је израђен генерални план Београда, али која вајда кад се он мења готово сваке одборске седнице. Те промене увек не изазива општа потреба, већ често пута интереси појединаца. Ако се у послу нема потребне сталности, никад се циљу неће доћи. Потреба појединца мора пасти пред општом потребом једне вароши и пред добро смишљеним разлозима једне комуналне политике. Ово неколико речи,

ипак, било је потребно рећи у уводу овог написа.

Београд постепено добија све више и више индустријских предузећа и радионица са доста радника. Умножавањем радног света намеће се и дужност града да се о њему побрине. Брига о онима који својим знојем и својим рукама стварају добра за све прет-



Из улице Јаворске: Стан једног дрвара.
Месечна кирија 300 динара.

стављала би најплеменитије старање једне општине о добру грађана, радника. Старање Општине о њима мора бити много веће, но до сада; брига о њиховом стању, о хигијенским условима њихова живота, старање о деци радника, када су ови на послу, нека нам увек буде на првом месту. Сваки град има сиротиње, и као што је општина дужна старати се о њој, старати се о слабима и немоћнима, тако исто она је дужна старати се о радном народу, који на својим плећима носи највише терета за опште добро свију нас. Зато се пре свега другог, мора одмах приступити акцији за подизање станова за радни свет. Свако данас зна какви су тешки услови становања у Београду и за оне који имају већих прихода, а колико су тек тешки за раднике (било умне или мануелне), чији су приходи мали, а често и нередовни због беспослица. Зна се да тај већи део београдског грађанства пропада по влажним и мрачним перифериским избама; зна се да њихова деца још у првим данима, због таквих станова, добију зачетке разних опасних болести и зна се да, ако остану жива, увек носе клице туберкулозе или знаке анемијичности и то као утврђене последице живота по таквим становима. Треба видети мрачне и влажне избе по којима бораве данас радници и њихове породице у Београду. У интересу здравља оних који ту станују, као и здравља оних који су у близини њиховој, најхуманије би било одмах срушити та ругла и легла свих зараза у престоници. Једна савесна комисија нашла би стотине таквих мрачних, влажних и нездравих станова и то на свима странама

Београда. По некаквим „Пиштољ“ и „Јатаган махалама“, по некаквим колибама подигнутим и без појимања хигијене и без одобрења, на брзу руку, данас трује своја плућа београдски радник са децом. Па ипак је појмљива бојазан радника кад се припрети рушењем тих јазбина, а не даје им се ништа боље чиме би заменили те бедне страћаре.

Зађите редом од неких дворишта у Ломиној улици па по шупама у свима крајевима Београда, где се у смраду и влази дави један кадар људи, који здрав долази у Београд ради зараде. Нико ни прстом да мрдне и запита: где станују ти силни тестераши, где обалски радници, где они безбројни мајстори дрводеље и зидари, где шегрти, где они момци запослени по бозациницама, пекарама, пиљарницама, где многи носачи и други. Само мало интересовања за станове тих људи, па би се сазнало за невероватну беду, у којој људи живе усред престонице. Не треба бити милостив у рушењу тих јазбина, али треба бити и хуман и обазрив у стварању нових зграда и станова за наш радни свет. Поред скупих кирија, које се још дуго неће моћи снизити, раднику не остаје довољно да бар побољша храну себи и деци и да скромно одене свој пород. Социјална правда захтева да се општина постара о свакоме. Имао сам прилике да видим шта је после рата у том погледу урадила Бечка општинска управа. Много хиљада удобних, здравих, светлих, хигијенских и јефтиних станова за раднике подигла је она у свима квартовима. И тај радни свет збринуо је две трећине брига имајући добар и јефтин стан, имајући сазнање да се нема чега бојати за свој пород. А Бечкој општини може се честитати на бризи о деци и осталих савремених европских градова. За радничку децу постоји пуно установа у којима су она склоњена преко дана док су им родитељи на раду. Та брига и такво старање о својим грађанима видан је знак високе комуналне свести, а довољан разлог да се грађани поносе радом своје општинске управе и буду потпуно убеђени у њену правичност и разборитост. То задовољство грађана даје опет новог потстрека општинској управи за изградњу вароши и њено унапређивање.

На пример општина у Брну помогла је изградњу једне читаве четврти за чиновничке станове а поред тога дала им и згодну саобраћајну везу. Општина у Прагу такође је помогла да економски слабији дођу до добрих и јефтиних станова. Путем ка Крчу (где су концентрисане хумане установе Прага) поглед вам се заустави на читавом низу хигијенских колонија подигнутих за сиромашне грађане.

Наша Београдска општина, верујемо, не може све одједном постићи, али мислимо да је врло потребно да учини неколико већих

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

позеза за добро грађана и Београда. Та изградња радничких, добрих и јефтиних станова, треба да буде у пролеће ове године једна од првих и најпречих брига садање управе. Нека наш радни и сиромашни свет осети заслужне и основне благодети; нека се види да се о њему неко стара, нека провеје један дух поверења и праве љубави и нека се сруше и последњи остаци оне труле развалине дигнуте на погрешном појимању љубави према ближњем и слабијем: „ко ти је крив што немаш; ради, па ћеш имати.“

Не морају ти раднички станови бити у центру; не морају они бити сви одмах подигнути. Нека се почне! Одмах. Још у пролеће ове године. Нека се узме земљиште и даље од периферије Београда, али нека се то насеље веже са Београдом и добрим путем и сигурним саобраћајним средствима, па ће се ипак задовољити велика потреба. Нека та насеобина има све оне минималне потребе, које требају културним и просвећеним људима, па ће се тиме усрећити пуно немирних и незадовољних духова, а Београду створити пуно приврженика и бораца за његово добро. Нека деца тих радника имају, по одласку родитеља на рад, све што детињство тражи, па ћемо одужити дуг будућности и здрављу подмлатка. Треба само почети радити на овоме и брзо ће се осетити добро од таквог рада. Наши општински буџети преоптерећени су, поодавна, позицијама на личне издатке. Апарат општински је гломазан. Он односи доста, те прва брига сваке општинске управе мора бити изналажење начина да се изврши редуција сувишних и оних који мало раде а доста примају. Уштеда на тим позицијама нека иде на много рентабилније послове од којих ће видети користи један већи број грађана. Раднички станови које општина сада има не могу задовољити потребу Београда у данашњим приликама.

Поједини слабији економски редови већ су добили своје колоније. Али њих је и сувише мало.

За жељезничаре се на пример постарало Министарство саобраћаја, а поред тога и они су се сами постарали. Неки чиновници се удружују да на Вождовцу подигну своју колонију. Ту је Београдска општина учинила доста давши јефтино земљиште, на почек с малим интересом. Та ће колонија почети да се израђује с пролећа, али они који ту буду имали куће неће осетити благодет јефтиног становања. Хипотекарна и Народна банка дају својим чиновницима јефтине позајмице, да дођу до својих кућа и станова. Поштанска штедионица, како чујемо, подићи ће станове за своје чиновнике. Класна лутрија има сазидану зграду за своје чиновнике. За официре се постарало мин. војске и подигло извесан број станова. Нека приватна индустријска и друга предузећа подижу станове за своје чиновнике и раднике. Али је то све скупа врло

мало, апсолутно мало да би се могао задовољити онај гро коме су потребни здрави и јефтине станови и који под данашњим станбеним приликама, које владају у Београду, формално пате и страдају. Једна породица само са двоје деце, чији старешина има 1500 дин. месечног прихода, ако држи стан само



Из улице Босанске: Стан једног занатлије. Соба и кујна. Кирија 400 динара.

од собе и кујне (са осталим припадностима) према данашњим ценама мора плаћати најмање 500—600 динара. Томе треба додати осветлење, ђубре и воду, па ће се видети шта остаје за живот тој породици и какве све муке морају имати ти родитељи да спасу децу од болести, да их одену и нахране, а да не говоримо о другим удобностима које су потребне и деци и старијима. Подизањем станова за економски слабије ојачале би се овакве породице, којих је просечно у Београду највише; ојачале би се због здравог и јефтиног стана, те би им од прихода остајало нешто за друге прешње потребе. А ако се узму они који имају мање приходе а више деце, онда је стање још очајније.

Међутим, данас Општина београдска има свега ове станове: у улици **Св. Николе** две зграде са 62 стана; код **Топовских шупа** 5 павиљона 40 станова; у **Радничкој улици** — **старе зграде** 8 павиљона 30 станова; **нове зграде** 7 павиљона 87 станова; у **Дринчићевој улици** број 3. — 12 станова; у улици **Франше Д'Епере** бр. 45 — 27 станова; у **Прокупачкој ул.** бр. 14 — три бараке са 31 станом; у **Ратарској** бр. 64 — 5 станова; у **Кнез Даниловој** бр. 33 — 4 стана; у **Шуматовачкој ул.** 2 стана; код бив. **трошаринских караула** — 10 станова; на **Вилзоновом тргу** — 3 стана; у **Гучевској ул.** 1 стан; у **Катанићевој** бр. 21 и 23 — 7 станова; у **Прокупачкој** бр. 57 — 2 стана и код **Господарске Механе** 2 стана. Свега општинских станова има око 325. У њима станују већином економски најслабији. Највише општински службеници и пензионери. Они станови у **Радничкој улици** већином су издати трамвајском особљу. После рата подигнуто је око 180

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

станава, управо половина целокупног броја. Станови су од собе и кујне (са осталим принадељностима) и њихова цена варира од 150—314 динара месечно (рачунајући ту и сметлиште и воду). Има станова и са две собе и осталим принадељностима и њихова је кирија 520 динара. Неки станови плаћају кирију према кубатури. За станове, све укупно,



Један од ретко нехиџијенских крајева
у центру Београда.

узима Општина кирије око 1,446.199 динара. Станови су додељени већином онима, којима су најпотребнији и којима је Општина, у првом реду, дужна да притекне у помоћ. Према сличним таквим становима у вароши, ови су општински станови доста јефтини, премда се рачуна да би могли бити и много јефтинији. Па ипак велики је број пријава за општинске станове, па се и по томе може видети колико је оних Београђана који осећају терет велике кирије. Од својих станова и дућана (без оних на пијацама) општина прима годишње око 2,200.000 динара.

Број станова које сада општина има (325) веома је мали да би се могло рећи да се општина постарала, у довољној мери, за онај део грађанства који очекује здраве и јефтине станове. А приход од тих станова, који општина има (2,200.000) треба да претставља једну лепу подлогу за будућу, изградњу јефтиних и здравих станова. А Београду треба радничких станова; што више, то боље. Поред изградње вароши, помогло би се слабима. Општина би морала што пре да ступи у додир са **Занатском и Радничком комором**, да питање изградње јефтиних станова претресе начелно и у појединостима; да нађе срестава и да у што скоријем времену приступи подизању. Два милиона динара са-

дање кирије од станова могли би послужити као ануитет за један зајам за изградњу тих станова. А даља кирија од новоизграђених нека служи као подлога за даљу изградњу. Тако би се на један лак и брз начин дошло до доста добрих и јефтиних станова. О томе треба мислити, на томе се мора радити. Један упоредни преглед београдских кирија, после рата па до данас, уверио би свакога како су оне биле очајно тешке и како је жеља за брзим одужењем кућа подигнутих после рата прелазила у недопуштене прохтеве да се кућа одужи за 4—5 година. Том злу се није могло одмах стати на пут због многих невоља после рата. Данас, пак, и ако су кирије знатно спале, оне су, опет, на тој висини да је потребно тражити пута и начина да се оне сузбију у границе сношљивости. Подизањем јефтиних станова то би се сигурно постигло.

Најзад, Општина има неколико станова разбацаних по разним улицама. Та имања, на којима су мали стнови и трошне куће, могла би општина да прода и од добивеног новца да подигне, на ком било хигијенском крају Београда, зграду са више модерних станова. Или ако општина не жели исте да продаје, нека на тим местима створи веће зграде са више модерних станова.

Кад говоримо о радничким становима, морамо се зауставити и на учитељским становима, морамо с тога, јер општина издаје, из године у годину, силан новац на учитељске станарине. Издајући тај новац општина врши једну законску обавезу према учитељима. Било би потребно да се то питање проучи, да се општинска управа њим позабави и да општински буџет растерети од суме коју даје на учитељске станарине. Како се Београд развијао, и с умножавањем становништва умножавао се број деце, па и учитеља. У години 1882 било је у Београду 50 наставника и 2479 ученика-ца. На станарину наставника предвиђено је 43.680 дин. (Узгред буди речено на служитеље је у истој години издато 12.000 дин.) У оно време наставник је имао 50—80 дин. месечне станарине. Данас је, по последњим изменама закона, станарина наставничка 400 д. месечно. У Београду данас има око 300 наставника-ца који примају општинску станарину. У буџету школском је предвиђено на име станарине 1,600.000 д. за 320 наставника рачунајући на пораст одељења и наставника, што је вероватно. Годишњи издатак на ово је доста велики, те би општина имала много више рачуна да одмах почне с подизањем учитељских станова. По закону о народним школама општина је дужна управитељима школа давати стан и огрев у природи. Потпуно разумљиво, што је законодавац унео у закон ту одредбу. Тако је исто разумљиво и одредба о давању станарине учитељима, чим су се хтеле натерати

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

општине, нарочито по селима, да за своје учитеље изграде станове. Престоничка Општина има још већи рачун да том послу приступи што пре. Данас има 4—5 станова, поред школа, које је општина уступила учитељима. И стална борба око истих може да послужи као један доказ више колика је брига и ове класе економски слабих да се обезбеде станом. У сваком случају, под овом скупоћом станова у Београду, добит је за једног учитеља да има општински стан а добит је и за општину, јер дајући станове у природи она олакшава свој буџет.

Подизање станова за учитеље нека се врши постепено. Нека се у једној години подигну 2—3 зграде у разним крајевима, па нека се то подизање продужи у следећим годинама тако, да за 5 година имамо комплетне станове за све учитеље. Ти би се станови за идућих 10 година исплатили сумама које би се уносиле у буџет за учитељске станарине. Једини трошкови општине би били ти, што би се старала да зграде одржи у добром стању. Општина има по свима крајевима Београда својих земљишта, која би искористила за ту сврху. Кад општина може и лако и брзо давати своје плацеве појединим друштвима, сигурно да би и боље и корисније било да то земљиште искористи за своје сврхе. Данас у Београду има леп број хуманих друштава са завидним капиталом и имањем, па ипак готово сва се та друштва уносе у општ. буџет и даје им се помоћ, која би се могла корисно употребити за општинске хумане циљеве. Овако дата помоћ, без контроле онога који даје, често пута иде на приплод а не на оно чему је намењена. Нећу да спомињем друштва, али само хоћу да констатујем да општина мора знати коме и зашта даје помоћ, коме даје бесплатно воду онда кад је и најсиромашнији плаћају, мора знати колики и какви су биланси и имовина друштва, којима се пружа помоћ. Код нас се уобичајило, у последње време, да се на брзу руку склопи одбор, да се обрати општини за плац. Општина да плац. Одмах затим следује молба да се општина задужи на исти за рачун тога друштва које, већ, хоће да подиже себи Дом. На тај начин општина даје своја најбоља имања, ставља на њих хипотекарни терет, те у даном моменту не може се истима кори-

стити, рецимо за подизање оваквих станова. Ту политику треба општина једном да прекине, колико у свом интересу, толико и у интересу концентрације рада свију хуманих друштава, која исту избегавају с пуно љубоморе.

Данас општина плаћа по 400 д. станарине ако су муж и жена учитељи. Подизањем станова општина би на томе уштедила, јер би давала само један стан. А таквих парова учитељских има у Београду доста. Треба о свему размислити и у сваком случају почети изводити зидање станова за учитеље. Први покушај показаће да општина има рачуна и да је сасвим на свом месту кад то ради, јер збрињава велики број просветних радника, олакшавајући им живот и растеређује општински буџет. На који ће се начин то извести, да ли хипотекарним зајмом, или из редовних буџетских уштеда, или неким школским зајмом, то је питање о коме ће дати суд стручњаци у тим питањима.

Главно је да се поведе рачуна о економски слабијима, о грађанима, који с правом очекују од општине, као заједнице свију, да своје напоре и старање упути једном вишем циљу, једном племенитом и хуманом гесту, служећи увек и на прво место онима социјално слабијим.

Погледајмо на све стране око нас, на друге вароши у разним државама, па ћемо видети шта све општине раде за удобност, здравље и напредак својих грађана, своје омладине и целокупне хигијенске службе. Што нам је служило као изговор пре рата, више не може служити. Морамо се постарати да стигнемо оне који су измакли, да накнадимо оно што је пропуштено и да дамо грађанству, — које плаћа скупо и воду, и светлост, и ђубре, и трошарину, и све друге таксе — све оно што ће му помоћи да лакше сноси непријатности живота и да лакше обезбеди опстанак свој и своје деце.

Наш радни свет очекује да се почне радити у том правцу. А углед престонице и брига општинска за све слојеве друштвене налажу да се томе питању ускоро посвети данашња Општ. управа. У том раду она ће наићи на пуну потпору и пуне симпатије целокупног београдског грађанства.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Богдан Крекић,
новинар, одборник ОГБ

Станбено питање у области јавног старања

Од како су почела да настају велика градска насеља питање збрињавања крова над главом за масе придолазећег света ступа све више у ред најзначајнијих брига за социјалне раднике, нарочито комуналне политичаре.

После рата закон понуде и потражње на овоме пољу се показао као недовољно ефикасан да, аутоматски и правилно, регулише једно међу најживотнијим питањима грађанства. Реч је, разуме се, о хиљадама и хиљадама оних придошлица који у својству радника, намештеника приватних или државних и ситних људи из привреде, у градове долазе „трбухом за крухом“ или по дужности свога звања — чије је природно место у граду. Сви они бивају убачени, хтели не хтели, у жрвањ велеградских насеља да се у њима сналазе како год могу и знају. Станбено питање за све њих је најкрупније и у толико теже за решење што је неодложно и што се, зато, мора примити оно што се моментано нађе слободно а приступачно са обзиром на цену. За претежан део градског становништва не игра улогу — по нужди — питање квалитета стана по захтевима хигијене, већ висина цене. У правилу, пак, чим је мањи стан, и чим је рђавији, он је сразмерно скупљи — дакле најприступачнији највећем броју наших грађана. То повлачи за собом две последице: прво, да огромна маса наших суграђана обитава у малим, нездравим становима; и друго, да мали, нездрави и неугледни станови, као сразмерно најскупљи и са најуноснијом рентом, ничу у све већој мери. Нормална појава следе игре закона понуде и потражње на овоме пољу доводи дакле, дотле, да станови, практично, у све већој мери и у све већем обиму, постају гробнице живих, неимућних грађана. Рђаво и нездраво становање претежног дела грађана постаје правило. А приватна иницијатива у грађевинарству, задовољена високом

рентом код грађења и хигијенски и грађевина најнемогућнијих објеката, без велике нужде није склона да мења праксу и изводи градње које одговарају и укусу ока и здрављу грађана, ако оне треба да буду — мање рентабилне.

У колико се у станбеном питању доцније јави интервенција јавног старања, у толико су теже последице по здравље и живот градског становништва, као и за естетску страну града уопште. Јавно старање мора да дође да би конкурентској утакмици у борби за високом рентом поставило нову, вишу базу, и из њене варварске сфере истерало је на социјалнији терен.

Далеко смо од тога да сваки човек има властиту своју кућу. За градско становништво нашега типа много је рећи да је и сваки десети има. Огромна маса света принуђена је да станује по туђим кућама.

Како је та маса света без своје куће у сталном лутању за станом, то се, по законима економије, власницима зграда обезбеђује сигурно пласирање капитала у грађевине.

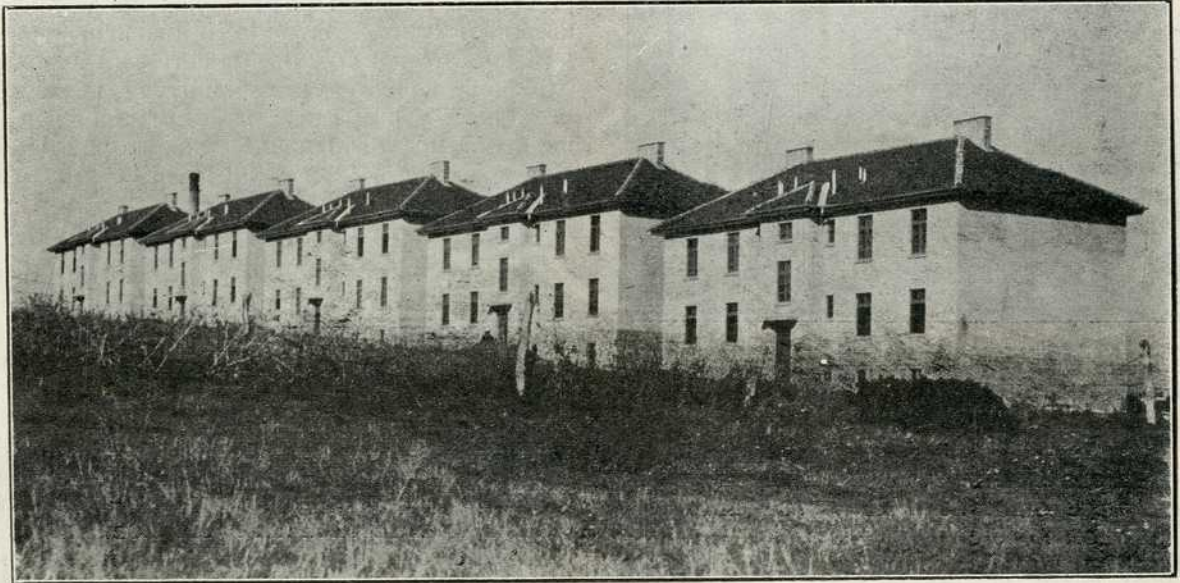
Али се, у исто време, не може превидети још један значајан моменат: каква је куповна способност масе оних који су у сталном покрету за станом? Дали је она доста висока да може, у виду кирије, да подмири нормално укамаћење капитала уложеног у једну солидно и по прописима хигијене изведену грађевину?

Висину цене једнога стана свакако одређује слободна погодба. Та висина према погодби може бити нижа или виша. Али у основици те погодбе лежи један закон око кога осцилира висина кирије. Тај закон прописује каматњак који се мора плаћати на новац за који је кућа саграђена. Ако се узме да кирија износи на сваки % камате по 100 динара месечно за средњи, и пола од њега за мали стан, онда би износила

ако су камате на капитал	најнижа месеч. станарина за средњи	за мали стан
24%	2400 дин.	1200 дин.
20	2000	1000
15	1500	750
10	1000	500
5	500	250
3	300	150

Као нормално узима се да је радник, намештеник приватни и државни, пре рата од плате своје давао око 15% за стан. Ако тих

Спор који се води између власника нових грађевина и кираџија око висине кирија, ко-рен свој има у висини каматњака који куће-власници морају да плаћају банкама или приватницима за узајмљени новац за грађење кућа. У колико новац није потицао из хипотекарне банке, он је редовно бивао далеко скупљи не само од 10, него и од 15, 20, па и 30%. Куће грађене под таквим околностима значиле су, унапред, суву привредну пропаст оних који су у таква предузећа газили. А газило се, међутим, заиста, и то у маси, јер је



Станови, које је подигла Београдска општина за своје чиновнике.

15% и сада узмемо као основицу за одмеравање висине месечних кирија за стан, онда би се могло давати

од месеч. плате од	за кирију
800 дин.	120 дин.
1000	150
1500	225
2000	300
3000	450
4000	600

Из овог произлази да су за масу наших суграђана, са обзиром на њихову економску снагу, недокучиви станови у кућама грађеним са каматњаком изнад 10% укупно. А када се уважи и то да су реалне плате наших радника, намештеника и чиновника државних и самоуправних, у упоређењу са предратним њиховим платама, заостале од 20 до 50%, јасно је да за све њих становање и у кућама грађеним са каматњаком од 10% представља несразмерно велик напор и ангажовање за стан од укупних њихових прихода не више 15, као пре рата, него и 20 и 30, па и више %.

нагло рашћење Београда становништвом које није имало где да се смести у старим грађевинама, давало вараву наду на рентабилитет и тако скупо добивених и уложених капитала.

На разочарање кућевласника, које долази као природна последица дубоког економског пада свију радника, намештеника и чиновника, и ситних људи уопште, није се дуго морало чекати.

И као што индустриска предузећа кад истом почињу да се дижу, мењају да би, нормално, остала тек у трећим или четвртим рукама, пошто претци испропадају па се, на тај начин, изврши једночина аморотизација и привреда постане рентабилна, тако су почела нагла падања власника и у привреди дизања станова. У маси су испропали они који су зидали са скупим новцем. Пропаст старих власника зграда означава, у ствари, брисање ненормално високе каматне стопе и тек наследницима омогућава — да створе равнотежу између цена становима и куповне снаге кираџија. Пропадање власника нових грађевина, подигнутих скупим новцем иза рата, значи нормализовање каматне стопе и њено

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

свођење на целој линији на максималну висину каматњака који даје хипотекарна банка, или и испод тога.

Јер питање је, међутим, да ли је и та висина каматњака, коју хипотекарна банка даје за грађење, издржава за наше прилике. Каматњак који је пре рата плаћан за грађење кућа био је знатно мањи него каматњак који

јевтин хипотекарни кредит дизао и дигао све градове за које знамо да постоје.

Ми смо земља сиромашна капиталом. Наша национална привреда је дозлабога примитивна и заостала а да би, у догледно време, способна била да акумулира какве јаче резерве, престављене у националним капиталима.

За развијање наше привреде ми смо упућени на стране капитале. Страна тржишта су пуна капитала. Он се тамо нуди по ништавној каматној стопи. Али нама он неће доћи ако нема у изгледу несразмерно већу зараду. Зарада његова мора бити изражена у високој каматној стопи. Зато је одржавање високе каматне стопе код нас један од услова за отварање врата страном капиталу. Са те стране, дакле, у изградњи наших градова и решењу станбеног питања приватном иницијативом на широј основици нема се много шта очекивати.

*

Станбено питање међутим акутно је већ данас, а да би се решавање његово препустило искључиво приватној иницијативи и факторима понуде и потражње и рентабилитета пласмана капитала у ову привредну грану. Маса наших суграђана заинтересована је правилним решењем станбеног питања. А у истој мери заинтересовано мора бити и наше друштво као целина, из етичких и моралних обзира, због свеколиких страховитих недаћа које су у уској и непосредној повезаности са станбеним питањем — о којима ми нећемо да говоримо јер то овога пута није тема нашег разматрања.

До које мере је станбено питање акутно за нас у Београду, то најбоље показују оне безбројне, по обронцима Београда расејане грађевине — лептирице које, кад их посматрате са какве узвисине, личе на расплашене и по пољу у нереду растурене олињале лептирове. Колико ли је енергије утрошено у те кућерке које је нужда голема створила а који су — ругло Београда и гробница њихових становника... Колико је са муком стеченога новца страћено у те страћаре, бачено зато јер је оно што је дигнуто грађевински несолидно, хигијенски немогућно, естетски чудовиште...

А све те драгоцене енергије и скупоцене уштеђевине страћене су овако бедно и нерентабилно јер нити је било колективне, задружне, предузимљивости која би и све растурене енергије и сва расположива материјална средства прибрала на једно место и целисходно њима руководила; нити је било јавног старања да се ове важне проблеме приступи смишљено и плански и на заједничком корисном раду повеже толике снаге које су се на сваком кораку јављале и које се стално јављају.



Из Ломине улице: Станови за ренту. За обе штећаре месечна је кирија од 150—300 динара. Ту станују и деца.

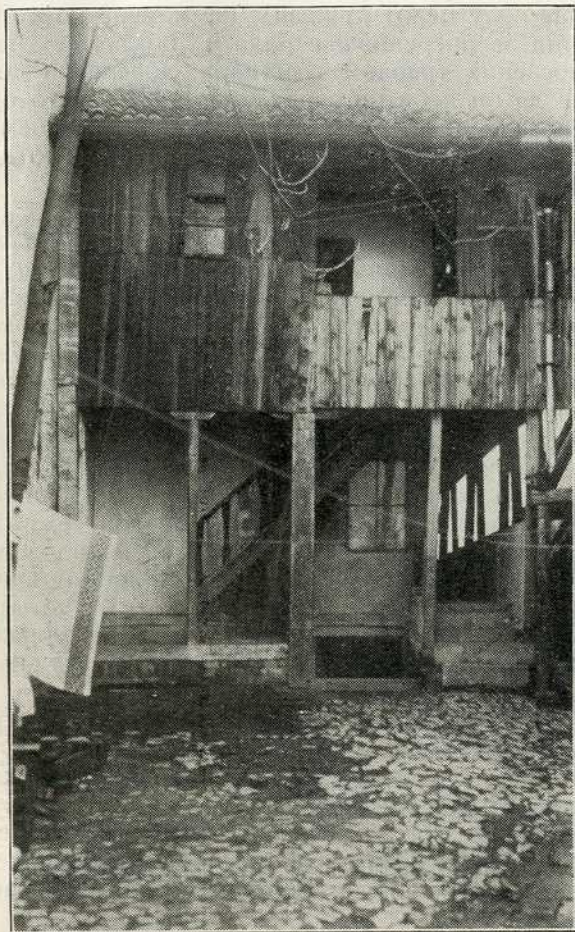
хипотекарна банка узима данас. А економско стање масе оних који међу градским становништвом престављају кираџије, пре рата је било знатно боље. Висина каматњака за извођење гардни и економски положај масе кираџија развијали су се у супротним правцима и створили једну провалију која чини да нити кираџије могу доћи до угодних станова, нити добри станови могу доћи до кираџија. Зато још увек, у маси, стрши аномалија: да маса добрих станова зврје празни, а масе кираџија станују по подрумима, шупама и удерицама...

Да стасају једно за друго нужан је процес у два правца: да још извесан низ нових зграда промени своје власнике који ће на рачун испропадалих да отпишу сву ону разлику која је за наше прилике за грађевине прескупо плаћена; и да се положај масе кираџија економски подзида и сазрије за искоришћавање одговарајућих станова.

Међу власницима нових грађевина који стоје на стакленим ногама има их безброј и таквих који су новац за грађење добили из хипотекарне банке — што потврђује наше схватање да је за наше прилике и тај каматњак превисок и неподносив.

Дали, међутим, каматна стопа хипотекарне банке може да падне? Дали, даље, може да падне каматна стопа у другим нашим банкама? И да ли ће се ускоро отворити изгледи да ми јевтиним новцем можемо да дижемо своје домове? — као што је, некад, пре рата,

Без тога повезивања ми имамо општу растуреност на овоме пољу рада са резултатима који се зову: Јатаган-мала, Пиштољ-мала и т. д. и т. д. Имамо на делу индивидуалне



Из Поп-Лукине улице: Станови двојице државних чиновника.

енергије и материјална средства која — онако како најбоље знају! — нешто дижу; и имамо, најзад, јавно старање које, најзад, хтело не хтело, зато јер на време, пре деценију једну, није знало да дадне правац конструктивном стварању, мора сада и само да дејствује деструктивно — да руши оно што су безброј малих егзистенција са хиљаду мука — али накарадно — створили. Имамо, дакле, два деструктивна фактора, који се међусобно потиру. А да су они удружени, имали бисмо драгоцене снаге које би на пољу на коме раде са средствима и енергијама којима располажу, створили права чуда која би, извесно, била дивљења вредна.

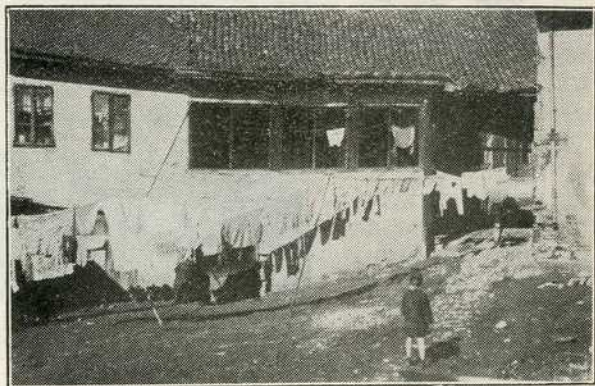
У истој мери у којој је станбено питање актуелно постало у свима другим државама, а нарочито актуелно иза рата, и ушло, зато, у програме прворазредног старања и општина и држава, оно је важно постало и за нас. У само неколико година Београд је дуплирао

своје становништво, исто тако и Загреб и други велики наши градови. Нови политички, привредни и трговачки центри у новој држави привлаче масе света. Градови наши имају велику будућност, а особито Београд међу њима. Прираст становништва у градовима незадржив је. Станбено питање се намеће ради обезбеђења крова над главом онима који у градове долазе као његови стални настањеници. Али како оно, као што ми у Београду имамо најбоља, или, боље: најгора искуства, може бити решено на начин јатаганмалски и сличан, то је нужно унапред утрти путеве да расположиве снаге и средства буду користоносно искоришћени; а снаге које би на томе пољу могле бити покренуте кад би цео рад руковођен био са планом, да се пробуде и ангажују.

За покретање шире и успешне акције на овоме пољу потребан је ангажман законодавца.

Закон о становима ми смо већ имали. Ликвидиран је 1 маја 1930. Стварно, он је био ликвидиран већ давно пре тога рока, онога часа кад је престао бити закон о становима и стварно постао закон о закупима готових станова. Ми бисмо се морали да вратимо управо на онај закон о становима који је код нас прописан био 1923 године, али који — никад није био примењен баш у оним својим одредбама које ми за успешно решење станбеног питања сматрамо као најкардиналније.

Какве су то одредбе? Закон о становима у првобитној својој форми за време станбеног питања повезивао је на заједничку сарадњу и државу, и општине, и приватну иницијативу концентрисану у задруге. Сигурно је да би се оваквом заједницом много могло учинити и из властитих средстава, без ичије помоћи; а исто тако је сигурно да овако солидној заједници која повезује државу, оп-



Из Јаворске улице

штине и приватну иницијативу на конструктивном и рентабилном раду. Не би тешко било наћи и одговарајуће зајмове на страни који би служили за успешно разграђивање радо-

ва. Са оним што би заинтересовани појединац у кућу уложио, кућа би увек била солидна гаранција за новац који би у њу био уложен као позајмица.

*

Ако би се на овоме пољу нешто успело да створи, то би, поред осталог, било и од огромног привредног значаја. Застој грађевне делатности је врло важан фактор у привредној кризи. Ако на свима пољима привредне делатности, и у индустрији, и у пољопривреди, у основици кризе имамо хиперпродукцију, у грађевинарству је криза ненормална јер је факат да у становима нема хиперпродукције већ је, напротив — што се здравих и по цени приступачних станова тиче — знатна nestaшица.

Када су из закона о становима избачене биле одредбе о градњи станова, један благ одблесак као сироче шћућурио се у одредбе уредбе за посредовање рада и о помагању радника у незапослености (од 10. XII. 1927.). Идеја је била да се конструктивним радом сузбија неупосленост радника, да се против неупослености бори активно, развијајући грађевну делатност. Зато је предвиђено да се из разреза који се од радника и послодаваца прибере за помагање неупослених, у колико то могућно буде, издвоји један део за грађење малих станова.

То што је у Уредби о посредовању рада и помагању радника у неупослености речено преставља, у ствари, само идеал. Јер практично то ништа не значи: Цео фонд који се прибери на основу ове Уредбе кроз целу годину не износи више од око 10 милиона динара! То значи да он кроз годину дана није дово-

љан ни за издржавање циглих 1000 неупослених радника са дневном помоћи од по 20 динара... а камо ли да се из њега издваја још и за грађење! Кад би он цео отишао у грађевине неби успео дићи више од стотинак кућица — у целој држави! Две намене које би Фонд за посредовање рада и помагање неупослених требао да оствари, довеле би дотле да он неби остварио ни једне. Зато од грађевне делатности из овога Фонда и нема ништа, нити има изгледа да би шта могло да буде.

Али од грађевне делатности би могло да буде нешто ако би један нови закон о дизању малих станова створио нарочити фонд у који би се прибегавало средствима из једног дела пореза на старе зграде; опорезивања станова већих од 3 собе; ако би са потребним гаранцијама у грађевни фонд увукао расположиве фондове радничког осигурања; радничких пензионих завода; задружним путем покупило многобројне улоге заинтересованих који желе да дођу до грађевине ако претходно уложе одређену суму. На све ово би се, најзад, сигурно, нашло заводâ који би радо ангажовали свој новац у овако широкој грађевној делатности, без обзира што би каматна стопа могла бити и испод оне коју тражи хипотекарна банка или, у најгорем случају, нипошто већа од ње.

Енглези су пре неколико година у програм актуелнога свога рада узели изградњу два и по милиона малих кућица. Систематски они тај програм извршавају.

Ми не морамо корачати корацима Енглеза, и других који на овоме пољу много раде. Али не треба ни да игноришемо проблем као такав.



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Влада Миленковић,
публициста

Станбено питање улази у нову фазу

Станбени проблем у Београду понова долази на дневни ред. Овога пута не у форми кризе недостатка станова, већ у форми скупоће закупних цена и незадовољства сопственика. Појава сасвим разумљива за Београд о којој ће надлежни ускоро морати повести озбиљно рачуна, јер она претставља један општи социјални проблем у који морају интервенисати и држава и општина као што је случај у свима другим земљама. И Немачка и Француска и Аустрија и Чехословачка, као и друге земље, обраћале су велику пажњу решавању станбеног питања. У буџетима су назначаване прилично велике суме за изградњу станова, фаворизирано је стварање нарочитих акционарских друштава и задружних организација у којима је вршена мобилизација сретстава за грађење читавих насеља. Држава се пре свега старала да за своје чиновништво изгради станове и тиме растерети добар део кућа, а исто тако старале су се и општине и то првенствено о својим службеницима и сиромашним слојевима, који не могу да поднесу високу закупнину. Затим су и држава и општина интервенисале у правцу обезбеђења што повољнијег хипотекарног и грађевинског кредита. Негде су општине куповале циглане да би могле снабдевати своје грађане циглом по најнижој цени. У Француској је такозваним Лушеровим законом предвиђена изградња 260.000 станова. Али како тај број једва покрива потребу самог Париза, то је Париска општина одлучила да искористи садању повољну ситуацију на новчаном тржишту и подигне још око 200.000 станова. У ту сврху Париска општина ће закључити један већи зајам који ће, заједно са земљиштем на којем намерава да подигне станове, уступити једном приватном акционарском друштву. По уговору ово би се друштво обавезало да у одређеном року изгради предвиђене станове, са којима ће руководити, вршити интересну и амортизациону службу зајма за време од 55 година. После тога рока и земљиште и станови по-

нова прелазе у својину општине. Према томе, ни један део трошкова изградње и одржавања станова неће пасти на општински буџет, а станбено питање, као велики социјални проблем који је после рата за Париску општину стално на дневном реду, биће добрим делом решено.

С правом можемо рећи да у послератном изграђивању Београда није била примењена ни једна од ових мера, сем што се држава постарала да за један део свога чиновништва изгради станове. Није створено ниједно акционарско друштво, које би се бавило изградњом комплекса станова; Општина је нешто мало подигла, али то у првом реду за своје чиновништво; кредит, и грађевински и хипотекарни, стално је био релативно скуп. Нарочито је био скуп грађевински кредит. Све интервенције у области овог питања биле су минималне и остале скоро без утицаја на његово брзо и правилно решење. Једноставно решавање станбеног питања препуштено је времену.

Станбени проблем у Београду после рата решаван је приватном иницијативом. Како га је она решила видимо из опште слике данашњег Београда. Али унапред треба подвући да приватна иницијатива није решила станбени проблем Београда нити у будуће може претстављати неки одлучнији фактор у овом погледу. Како је она решила први период овог питања — недостатак станова — види се по огромној деконцентрисаности Београда, по несистематском изграђивању, по изградњи периферијских насеља, која данас на телу Београда претстављају живу рану итд.

Приватна иницијатива у послератном изграђивању кућа у Београду имала је један једини циљ: ренту. Пред рентом је отпало све остало: и хигијена и естетика и најосновнији захтеви грађевинске технике па, најзад, и морал. Јер да је било ноле морала и социјалног осећаја зар би се могло догодити да безброј београдских кућевласника подиже у

место станова гробнице људских живота и на њима тече капитале. Отуда је добар део новоформираног капитала после рата у Београду дошао из крви и костију оних који су постали жртвом мрачних, нехигијенских и антисоцијалних јазбина и изба на којима је њихов власник мирне савести лепо цедуљице: „Стан за издавање”.



Из Јатаган-мале: У овој шупи живи 9 Београђана.

Данас, када је наступила друга фаза ове кризе — нагло опадање ренте с једне и скупљање кирије с друге стране — приватна иницијатива је још мање способна за решење проблема.

Да би разумели данашњу ситуацију станбеног проблема Београда потребно је да бацимо један мали поглед на историјски развитак после рата. Станбена криза у Београду осећала се скоро све до 1927. У вези с тим и закупне цене биле су релативно високе, у првих година иза рата стално су расле да би при крају станбене кризе стагнирале. У то доба говорило се о станбеној кризи у смислу недовољног броја станова, док је питање висине закупнине стајало у позадини. Таквој ситуацији доприносило је и привредно развијање Београда. У том првом периоду амортизација великих грађевина калкулисана је и постизавана са роком од 10 година и мање. Зидано је, као што рекосмо, за ренту и то у најгрубљем смислу речи. Није се много, а често ни најмање водило рачуна о основним здравственим и другим условима. Старање су издаване као станови. Станови од себе и кујне изграђени са обичном даском па мало облепљеном претстављали су извор богате ренте, без обзира што је ова рента плаћана животима становника. У палатама, које споља пружају изглед лепих грађевина,

грађени су мрачни, нехигијенски и без икаквих удобности станови. Отуда читаво изградњавање Београда све до 1927, када се одбаци део зграда подигнутих за властиту употребу, носи чисто спекулативни карактер. И сасвим природно да је и ова трка за брзим богаћењем и за незаслуженом добити морала да доведе крају. Привредно ненапредовање Београда проузроковало је стагнацију у порасту становништва и тако се од неког времена на место мањка, осећа вишак станова. Последица тога је била да су и кирије почеле да падају. Оне су још и данас у паду. Општи пад закупних цена изазвао је с друге стране и промене на страни тражње. Код растуће понуде тражња је ишла све више у правцу бољих и удобнијих станова. Нехигијенски станови су све више напуштани. Тако данас у већини старих зграда станови стоје празни. У новим зградама празни су они, који не одговарају основним условима хигијене. Овај процес утицао је донекле на задржавање даљег падања закупних цена. Јер ако се узму у обзир добри и хигијенски станови онда се Београд још увек налази у знаку великог недостатка. У вези с овим ишао је и пад ренте. Уместо 5 и 10 година рок амортизације знатно је повећан. Али паралелно са овим појавама дошла је и једна општа, која утиче да се станбено питање понова озбиљно постави на дневни ред. На име, погоршала се привредна ситуација. Београд се у привредном погледу не развија довољно, услед опште привредне кризе сужавају се могућности зараде, ниво благостања београдског становништва (узетог као целина) у најмању руку стагнира ако чак и не опада. Београд је град сиромашног и средњег човека. 70% његовог становништва отпада на оне, који живе од месечних зарада и чији приходи последњих година опадају као целина. Куповна снага овог огромног дела становништва опала је. Кирија и исхрана апсорбују 90 и више од сто прихода. У таквој ситуацији природно је да се прво указује на висину закупнина, јер кирија у буџетима београдских домаћинстава претставља најважнију позицију издатака. Ван сваке је сумње да је та позиција толико велика да захтева рентифицирање свих других животних потреба. Стога је сасвим разумљиво што се данас, у доба опште кризе, прво указује на потребу снижења станбених закупних цена као на једну од мера која треба да олак-

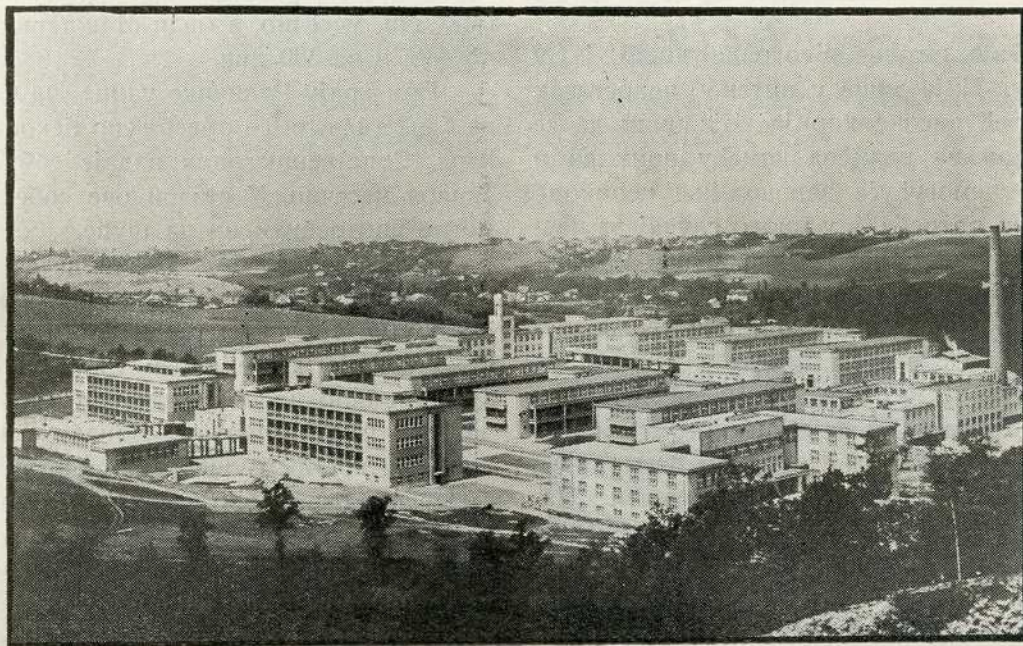
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilife.rs живот највећем делу београдског становништва.

Економско-финансијски капацитет београдског становништва је данас такав да не може да издржи данашњу висину закупних цена, те се на тој страни намеће потреба неодложне интервенције и државе и општине.

У Београду има данас 20.000 кућа у којима живи 54.569 домаћинстава са 230.000

наилазимо ни у једном граду. Он је највећи у Београду. У ствари релативно оптерећење је много веће ако изузмемо: 1) број станова које уживају сопственици; 2) трговачке и друге локале који носе врло високе закупнине. А оптерећење високим закупним ценама велико је из простог разлога што Београд није неко богато место чија би социјална структура гравитирала људима обезбеђених



Прашка општина подигла је обу социјално јединствену колонију.

чланова. По статистичким подацима, које је средио и објавио г. Св. Стојановић у Пореској служби (мај—јуни) код београдске финансијске дирекције пријављено је 73.266 обвезника кућарине на суму нето кирије од 759.776.064 дин. (по одбитку 20% трошкова на име одржавања, управе и амортизацију зграда). Сума нето кирије која отпада искључиво на град Београд износи по овим подацима 533.881.584 дин. или око 700 милиона дин. када се горњој суми додају и оних 20%. Дакле, годишњи расход на кирије у Београду што га има београдско становништво износи око седам стотина милиона динара (под претпоставком да су пореске пријаве тачне). Ако горњу цифру издатка на закупнину поделимо са бројем становника онда видимо да је сваки Београђанин годишње оптерећен са нешто више од три хиљаде динара, а свако домаћинство са око 13.000 динара. Оволики проценат просечног оптерећења киријом појединца и домаћинства не

великих доходака. Напротив живи онај који је најнемоћнији да сноси и већу, а камо ли данашњу високу и претерано велику закупну цену. А да је закупнина у Београду изнад нормале најбоље нам сведочи чињеница што је просечни годишњи издатак на исхрану за најважније животне намирнице (месо свих врста и у пресном и прерађеном стању, маст, уља, риба, млеко и млечни производи, воће и поврће у пресном и конзервисаном стању, јаја, шећер и пиринач) по становнику у 1929 једва прелазио 3000 динара. Колика је закупнина у општим трошковима живота тешко је утврдити без података. О томе се може говорити само на основу посматрања економско-социјалних појава. И на основу тога се може утврдити несумњиви факат да закупнина у трошковима живота београдског становништва претставља најважнији и највећи издатак. Она је далеко изнад нормале. Износи врло често и 50% свих прихода, а ни у ком случају не силази испод

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

40%. Просечни буџет једне радничке породице у Енглеској у процентима изгледа овако: храна 60%, стан 16%, одело и обућа 12%, огрев и осветлење 8%, равно 4% — укупно 100. У нас је ситуација обратна. На прво место долазе издаци за стан, затим за храну, а за све остале потребе остаје тек један минимални део. Овакво стање, природно, неодрживо је и оно показује сву актуелност станбеног проблема у његовој данашњој форми.

Станбено питање Београда ушло је у нову фазу. Није више у питању недостатак станова, већ висока кирија која чини да се тешко одржава размера између прихода и расхода, онемогућује задовољење неопходних других потреба, а у много случајева изазива и смањење капацитета исхране. У оваквој ситуацији, коју знатно погоршава општа привредна депресија, нужна је интервенција и општине и државе. Истина задатак пред којим се стоји није ни лак ни једноставан. Али је несумњиво да се станбено питање као прворазредни социјални проблем несме даље заостравати нити се сме запоставити. Напротив, све се мора учинити да се што брже ублажи његова оштрина. По нашем мишљењу питање би се могло почети решавати на тај начин што би се интервенцијом општине фаворизовало отварање једног, два или више акционарских друштава, која би могла прибавити веће суме капитала и приступити изградњи станова. Изгледа нам да је то једини начин на који би се могло доћи до јевтиног и повољног грађевинског и хипотекарног кредита. Када се узме у обзир да висину кирије одређује добрим процентом и рок амортизације, овај би у овом случају био знатно дужи. У истом циљу требало би нарочито подстакнути задругарску форму изградње и експлоатације станова.

Кад би се пошло овим путем оштрина данашњег станбеног проблема била би у многоме ублажена, јер би градња већег броја станова аутоматски деловала на снижење закупних цена. А ове, према данашњем стању прихода и односу расхода закупнине у општем буџету трошкова живота, просечно би

требале да се сведу на половину. Цена једног стана од две собе, претсобља и кујне и других принадлежности за просечну породицу не би смела да буде већа од 700—800 динара. Претпоставимо да овај стан ужива лице са приходом од 3500 динара, онда би закупнина у укупним расходима износила око 23% или скоро $\frac{1}{4}$. Нарочито би се требало постарати за обезбеђење јевтиних малих радничких станова; јер приходи ових не прелазе данас 1500 дин. месечно, а мали стан тешко се може добити и за 300 дин.

При крају Радничке улице, на плацу једне банке налази се облепљено неколико страћара. Сопственик ових издаје собу по 200 динара месечно. У ствари ове собе не би се могле употребити ни за шупе.

Београд није био срећан да се станбено питање рационално реши у његовом првом стадијуму, тј. у времену недостатка станова. Рекли бисмо да је добар узрок што се ово није учинило на оправдавајућој страни и за државу и за општину. Данас је, међутим, станбени проблем ушао у нову фазу. Станова има у довољном броју али је закупнина скупа. Дакле, поставља се питање скупоће закупнине и тражи њено појевтињавање. Истиче се потреба да се закупнина сведе на такву меру, која би омогућила задовољење и осталих потреба. Снижење закупнине пре свега налажу привредни, социјални и здравствени интереси. И социјална правда тражи узимање у заштиту свег оног живља, који је читавих 10 година без протеста и устегања, са максималним напором плаћао високу ренту и брзу амортизацију. Истина, данас се протест јавља и на страни кућевласника, јер пада рента, а рок амортизације се продужује. Нема сумње, код данашњег стања ствари у праву су и закупци и кућевласници. Али се станбени проблем као социјално питање поставља на страни закупаца и висине закупнине, а не на страни кућевласника и величине ренте. Први са правом рефлектирају на јавну помоћ друштвене заједнице, државе и општине—, а други се морају *volens nolens* прилагодити стварности.



Прилози за историју Београда:

Освојење Београда Крајем новембра 1806. године

Војно-историска студија резервног пешад. капетана I класе,
Светолика М. Гребенца

(Наставак)

III

Карађорђе се повратио Београду под јесен, крајем септембра. Али се сва његова акција свела тада на позив Гушанцу да се преда, под претњом, да ће сви бити побијени ако дође до напада и освајања Београда. Овај позив Гушанцу упућен је био, према Нилу Попову, на дан 29 септембра. На тај позив Карађорђе је добио овакав одговор од Гушанца: „Ја се дивим твојим победама. Но бранићу Београд као своје сопствено добро са својим вернима док и један траје. Ја хоћу да у њему или владам или погинем.” После тих разговора ситуација је под Београдом остала и даље иста, а Карађорђе је поручио Гушанцу да ће га чекати још 15 дана да се предомисли. После тога Карађорђе је морао ићи у Смедерево где га је чекао султанов изасланик, коме су Совјет и Карађорђе требали да предаду услове под којима би се побуњена Србија умирала са Портом.

Полазећи за Смедерево, Карађорђе је оставио код Београда капетана Радича Петровића са заповешћу да опсаду што јаче надгледа и опседнутог непријатеља што јаче изолује од додира са спољашњим светом. На основу те вождове наредбе капетан Радич је и опсадну линију примакао знатно ближе Београду, нарочито центар и десно крило. Тако су трупе Васе Чарапића (центар) добиле Ташмајданску падину за своју прву линију, а и топови су ту били намештени.

Док је Карађорђе седео у Смедереву, под Београд су непрестано довлачени топови, муниција, грађе за колибе (земунице) и вашине. Опсађивачи су већ били активнији. Кроз цео октобар и новембар водио се артилериски дуел.

Из Смедерева се Карађорђе вратио тек после 20 новембра, јер је тога дана тек био испраћен за Цариград султанов изасланик, коме су предати устанички услови о умирењу.

Није довољно јасно с каквом је одлуком Карађорђе дошао под Београд, у односу на начин заузећа његова: да ли да га дугом оп-



Карађорђе

садом примора на предају или да га силом заузме? Јокићу и Протићу, који су били међу опсађивачима, пало је само у очи то, да се Карађорђе стално саветовао са старешинама. Додуше, од грађе, за коју се званично говорило да се доноси ради грађења колиба, пра-

вљене су вашине, али се ништа није знало о даљим намерама Врховнога Војда. Да ли зато што се он ни на шта још није био одлучио, или из опрезности од добро организоване шпијунаже вршене од стране Евреја трговаца, који су долазили до опсађивача и доносили им потребе ?



Васа Чарапић.

(Због те шпијунаже Срби су после, пошто су заузели Београд, казнили шпијуне, али су масонске ложе на Западу то представиле као верску нетолеранцију, лажно представиле и увеличале цео догађај а наше претке описале као људе полу дивље. Тако је та кампања масонерије за дуго времена одбијала од нас симпатију Европе, а Русија је морала слати нарочитога изасланика да Карађорђу саветује благост према Еврејима у Београду.)

Да су се намере према Београду криле само је по себи јасно. То је нужан закон стратегије. Али се то види и из поменуте забелешке Локићеве о вашинама за чију грађу он вели: „говорило се да ће то бити грађа за колибе”. Међутим, изгледа да није само то било разлог да се још ништа није знало шта намерава Карађорђе.

Устанички вођи слабо су познавали прилике у самој Београду. Они, који су некада, под Хаџи-Мустафа пашом, долазили са

народном војском у помоћ царској мухафису, као што су били кнез Алекса Ненадовић из ваљевске Бранковине, Станко Арамбашић из Колара, војвода Јанко Катић из Рогаче, нису више били међу живима.

Отуда, изгледа, да су она честа саветовања Карађорђева са старешинама, вођена у ово доба под Београдом, у главном требала да одлуче начелно питање: да ли да се јуриша на бедеме шанца, који је опасивао варош, или да се дужом опсадом нагна непријатељ на капитулацију. Рана зима која је наступила у 1806. години и један Гушанчев дезертер, Хришћанин, одлучили су напад уместо даље опсаде. Зима је почела бивати неподношљива за слабо одевене устанике, а Конда, тај Гушанчев дезертер, не само да је умео дати вођама све податке о стању бедема и непријатеља на њему и иза њега, него је примио на себе најопаснији задатак, чије извршење је без сваке сумње обезбеђивало успех напада.

Мало ћемо се задржати на личности ове незнате делије, јер нам изгледа да сви подаци о њему, који су досада објављени, нису тачни.

По Милићевићу и другим писцима, Конда је требао бити из села Поломља, у Епиру. То не стоји. Конда је родом из Лом-Паланке, веројатно која је онда припадала Видинском вилајету. По народности је био Куцовлах или Арбанас, али вере православне. Име му је било Остој-Тома и по томе имену моћи ће се утврдити да ли је био Куцовлах или Арбанас. У доба Пасманције, а то ће рећи при крају XVIII и на почетку XIX века, Конда је већ био отресит и окретан момак. Како је Пасманција био одметник од султана а у Видинском пашалуку владао на начин како су и дахије владале у Београду, пашалук му је био пун крцалија и насилника сваке врсте. Нарочито после Свиштовског Мира, када је такав елеменат морао напустити Београдски Пашалук. Алија Гушанац, чувени вођ ових пљачкашких банди, био је и сам погођен уговором у Свиштову и морао се уклонити из Шумадије. Уточништа је нашао, као и многи, код Пасманције. На тај начин доспео је он и до Лом-Паланке, — да сачека за се боља времена. Неки Гушанчеви момци, са којима је Конда дошао у додир и којима је Конда изгледао згодан за њихову работу, позову га у своје друштво, за крцалију. У први мах Конда одби. Али када доцније навале на њ и „бегови” Ахмет и Јузур (Узур, Узијер), браћа Корчалије, Конда се упусти у преговоре. Он пристане да ступи међ Гушанчеве крцалије, али само са чином буљукбаше. Гушанац пристане и тако Конда постане крцалијом.

Из извора према коме објављујемо ове

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

податке*) види се да је и ова крцалиска дружина имала организацију сличну средње-вековној трупи каквог крупног властелина. Тамо се каже како је Гушанац само пристао на чин Кондин, а да Конда „постаде буљубаша код поменутих бегова”, дакле старешина у чети која је била у најаму код ове двојице самозваних бегова и коју су они довели у најам Гушанцу. У борби на Савакапији Конда је задобио више рана (пет) али му је нарочито тешка била она коју је задобио натакавши се на један колац од палисада. Ту рану је, изгледа, успео залечити тек после неколико година, јер све до 1811. год. о Конди као борцу нигде се ништа не говори, па ни у овом извору који је сачуван као предање у потомству му. И овде се само каже да је од рана „дуже боловао” и да је тек око 1811-12 год. упућен са извесном јединицом у Ужице, ради чувања тога краја од турских хајдучких (комитских) чета, које су из Босне прелазиле и велики зулум чиниле народу. Ту у Ужицу Конда се и оженио једном Српкињом, Јелом, која је са два брата пребегла из Санџака. Са овом женом Конда је имао два сина и две ћерке.***) На овој дужности Конда је и завршио свој живот у току 1813. године. О његовој смрти овако се каже у поменутој породичној забелешци:

Гонећи једну хајдучку чету у правцу Љубовије, негде око Љубовије сви хајдуци западну у неко блато и ту се заглибе. Ту сви буду потучени од Кондиних момака (војника) осим једнога коме Конда хтеде да сам јатаганом одрубви главу. Зато загази у блато и упути се Турчину. Видећи шта Конда хоће, хајдук га и сам опомене речима:

— Ман’ се, Влаше! Ако је мени мријети, теби није!

Но ни та опомена као ни опомене момака му не помогоше. Конда иђаше све ближе и ближе хајдуку. Овај га узме на око и опали шишану. Конда падне, а Турчина момци убију из пушака. Метак из хајдучке шишане није погодио Конду на мртво, али од задобивене ране Конда је после неког времена умро у Ужицу, где је и сахрањен.

Конда је био средњега раста, но добро развијених плећа и груди. Имао је крупне црне очи, пуне и широке обрве, округло ли-

*) Необјављене забелешке Јована В. Кондића, писара дворске канцеларије, унука Кондиног.

***) Један од синова му звао се Сима. Тај је био за владе кнеза Михаила квартаљник код Видин капије. Кућа му је била у данашњој улици Кондиној, која сада има број 8. Према томе, изгледа, да је и ова улица добила своје име по овоме Сими, а не по нашем јунаку, бимбаши Конди. Једна од ћери бимбашиних била је улата за Николу Лапчевића из Ужица који је умро у 103. години живота 1898 године. Николин је син Давид Николић, угледни занатлија (димар) београдски.

це и танке бркове. Носио је увек чакшире од плаве чохе, арнаутско (крцалиско) гуњче са шалом (трамболосом) око појаса и фес.*)

*

Када смо овако видели главнога јунака у нападу за освојење Београда, да видимо сада какав је изгледао тај отпор који су јунаци из Свето-Андрејске ноћи имали да савладају.

Сва већа насеља, дакле вароши, у Средњем Веку била су смештена у тврђаве, више или мање отпорне. Атар варошки био је обично оивичен ровом, више или мање дубоким, а над ровом, са стране вароши, подигнут је грудобран (бедем) такође више или мање висок. Грудобран је најчешће прављен од земље или од дебелих облица, а само је мали број вароши био опасан зидом. У такве вароши могло се ући и из њих изаћи само на одређеним местима, где је ров био премошћен а бедем просечен и на отвору направљена јака капија. У вароши је, заједно са грађанима, становала и најамничка војска односно варошка стража. Тако су вароши средњега века имале сасвим супротан изглед од вароши римске епохе, када су у кастелима биле само касарне, а сав остали свет станао на отвореним местима изван кастела.

У ово доба, на почетку XIX века, Београд је представљао комбинацију римског и средњевековног типа. У тврђави, коју и данас гледамо у главном сачувану у истом распореду и стању, биле су касарне за војску, канцеларије управних власти и станови за пашу, офицере и чиновнике. А извесан простор изван тврђаве насељавало је грађанство. Само, и тај простор био је заштићен са спољне стране једним онаквим средњевековним ровом и бедемом, којима је почетак био на Сави а свршетак на Дунаву. Али то ипак није било једно обично земљано утврђење, јер су по бедему, на важнијим местима биле подигнуте карауле са подземним казаматима, а између њих и четири бастиона. Данас се не зна потпун број ових караула. Изгледа да их је, без она четири бастиона, било десетак. У изворима сам нашао само место једне, која је била на ономе месту код великих степени где је сада зграда Дирекције Државног Катастра. Одатле је Конда пребегло Србима.

Ове мање карауле у понеким изворима називају се и чардацима и стражарама, те изгледа да нису биле јаче конструкције већ да им је главна улога била да пруже заштиту од невремена стражару на бедему. Бастиони су, међутим, служили за одбрану и њима је ојачана отпорна моћ бедема. Они су били

*) Потпуно предање о Конди које је сачувао од заборава његов унук Јован (Јоца) биће објављено у *Споменици* коју ће о 125-годишњем јубилеју — ове године — издати Београдска општина.

овако распоређени: један на месту где је данас зграда Библиотеке Правног факултета (до хотела „Паласа”); други на лакту који граде Обилићев и Топличин венац, дакле на месту где је она зграда у коју је данас смештен већи део одељења Управе града Београда; трећи је био десно од Стамбол-капије на месту где Дечанска улица утиче у Кнез



Узун-Мирко

Милетину (између зграде у којој је данас биоскоп „Балкан” и зграде која се сада подиже за Дом Резервних Официра); четврти од прилике на месту где је данас саграђена дорћолска црква.

Но то није све ојачање ове истакнуте фортификације.

На ватреној линији бедема (то ће рећи: по леђима бедема, на бедему) били су јаки палисади с урезаним пушкарницама у њима. Даље, од четири капије, кроз које се улазило у варош иза бедема, две су биле јако зидане од камена и имале такође већи број прореза за гађање из пушака. Најзад и доста топова било је уметнуто и размештено по бедему. Изгледа, само, да се на ову бедемску артилерију није много рачунало, јер њоме нису руковали војници од заната (најамници, какав је систем онда био) већ сами Турци грађани (ерлије) на којима је лежала обвеза да бране варош од напада с поља.

Бедем је био јаког профила, што ће рећи доста широк (дебео) и висок је био око два метра, колико је потребно за стрелца у стојећем ставу. Ров (шанац) према опису Триандафила Дуке, земунског бакалина из онога доба, био је дубок око шест метара.

Бедем је, као што је већ поменуто, на четири места био просечен а на тим отворима намештене капије. Те су капије, као и карауле, биле поседнуте стражом, а ноћу су и затваране. Имале су и своја нарочита имена. Полазећи од Саве, оне су овако биле распооређене :

У близини саме савске обале, од прилике онде где је данас подигнута зграда у којој је кафана „Чокот“, била је јака капија, зидана каменом, коју су Турци називали Бањалучком, а Срби Сава-Капијом. Друга капија била је на месту које и данас носи њен назив. То је Варош-капија, саграђена од јаких греда и талпи граничевих. Налазила је се баш на месту где је доскора била тераса пред кафаном „Варош-капија”. Трећа, највећа и главна капија, врло јако сазидана од камена, била је она кроз коју је пролазио Цариградски друм. Названа је, због тога, Стамбол-капијом. Она се налазила на данашњем Позоришном Тргу, испред Споменика Кнеза Михаила, али укосо према данашњој линији улице која пролази поред Споменика. Најзад, четврта капија, коју су звали Видин-капија, налазила се при крају данашње улице Цара Душана, на месту где је сече Доситијева улица својом десном ивицом.

По распореду ових капија лако је одмах увидети и правац бедема који су устаници имали напасти и најпре освојити, да би се дочепади Београда. Према данашњој ситуацији на терену Београда, бедем и ров (шанац) испред њега пружали су се овако:

Почетак им је код саме тврђаве где она засеца у Саву. Одатле им линија иде право на Бањалучку (Сава) Капију а од ње узбрдо ка врху степеница, које од хотела „Национала” силазе на Саву. Ту линија окреће на десно и иде десном страном улице Топличин Венац све до места где се данас налази зграда Народне Библиотеке. Сад окреће на лево, удара на Варош-Капију па иде уз брдо поред хотела „Паласа” до бастиона који се налазио одмах ту (види напред). Одавде линија сече онај парк који се данас ту налази (за који се и данас каже да је „на шанцу”) и избија на бастион за који смо рекли да се налазио на месту где је данас зграда у коју је смештена Управа града Београда. Ту линија рова окреће опет на десно и иде све десном страном улице Обилића Венац, скрећући, као и она данас, на лево у близини Палате „Руски цар”, па испред те палате и Палате „Риунионе” достиже до Стамбол-Капије. Одавде линија иде право на место где је био онај тре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ли бастион (код Дома резервних официра). Одатле се линија спуштала до Скадарске улице од прилике до места где данашња Симинова улица улази у њу, а одатле окретала на лево и све низ Скадарлију, поред њене леве стране,^{*)} и ту негде код „Три шешира” опет окретала на лево и правце до Видин-Капије и четвртога бастиона, који је био од прилике на месту где је сада нова дорћолска црква. Од бастиона линија благо скреће у лево, пролази поред Електричне Централне (данашње, општинске) тако да место где су просторије Централне остаје у вароши, па од прилике улицом Стевана Високог достиже Еврејску Махалу, која такође остаје у вароши. Ту скреће опет на лево ка градском бастиону који удара у Дунав и ту се губе у Дунав и бедем и ров.

*

Да видимо, сада, план напада. Карађорђе је, према причању Јокићеву, у оно доба када је Гушанџа позивао на предају (септембра) био наредио да се граде вашине. Таква наредба врховнога војда одавала је његову намеру да се на бедем око Београда изврши фронтални напад и овај објекат заузме на јуриш. Али тако није било. У својој дефинитивној одлуци Карађорђе се одлучио на један снажан ноћни препад. Према томе је изграђен и план за напад. Имало се ноћу, у очи Бајрама, великог турског празника, опрезно приближити рову на целој његовој дужини од Саве до Видин-Капије, ући у њега и подићи под бедем (грудобран) а на крајњем левом крилу освојити и отворити Сава-Капију, како би једна нападна колона прошла кроз њу и дочепала се падине Калемегдана и тиме омогућила да се даљи део бедема и фортификације на њему ставе под уздужну ватру, и с фронта и с бока, и тако постепеним потискивањем стражарећих одељења, која су поседала грудобран и његову фортификацију, заузме олако цео бедем, а потом и варош.

Несумњиво је да је Карађорђе овакав план напада изradio под утицајем Конде. Сви извори бележе како је Конда, чим је пребеглао, говорио да би он могао отворити сваку капију на бедему. Има забележен чак и текст разговора између Карађорђа и Конде уочи дана напада, где Карађорђе пита Конду да ли би он могао препадом заузети Сава-капију. Али то ни мало не мрачи глас Карађорђа као војника од талента. Напротив. Баш ова измена плана приказује га као великог војсковођу. Он је првобитно, док ситуацију под Београдом није сасвим проучио, имао један план. Када је ту ситуацију испитао и кад

му је достављено шта Конда говори, у њему се одмах створила идеја о другојачијем плану, бољем и сигурнијем, и он се тога плана прихватио. Конда је, дакле, само дао повода врховноме војду за идеју о једном бољем плану напада. Тако и треба разумети његов утицај на Карађорђа при овој раду.

За напад на Београд било је прикупљено око 18.000 војника. У центру је био војвода грочански *Васо Чарапић* са 8000 војника из нахије своје (Грочанске) и Јасеничке, којом је за тај моменат командовао *Вуле Илић-Коларац*. Осим тога, за време напада, у састав Чарапићеве трупе имала је ући и Карађорђева гарда, око 60 одабраних момака (међу којима и доцније чувени Тома Вучић-Перишић) под командом *Петра Јокића-Тополца*. На левом крилу била је београдска нахија са 4000 бораца под командом *кнеза Симе Марковића*. Млађи командант у саставу ове трупе био је *кнез Марко Катић* из Рогаче са војском Туриске (по реци Турији) кнежине, која је припадала Београдској Нахији. На десном крилу било је нешто мање војске, око 3000 људи, под командом *војводе Вујице Вулићевића*. То је била војска Смедеревске Нахије са нешто Пожаревљана, које је Добрицац у мају довео. На крајњем левом крилу, у ономе шанцу позади Циганске Баре („Венеције”) код данашњег савског железничког моста, било је до хиљаду добровољаца (бећара) под командом *Милоја Петровића-Трнавца*. Тој трупи припадао је и *Конда*. Он је тада имао чин бимбаше и имао „своју тевабију са барјаком”, како каже његов биограф, а што ће рећи да је командовао једним одељењем војске у саставу ове Милојеве трупе.

Овој војсци — пешадији — била је придата и артилерија у знатној јачини. Она је сва била поређана по платоу Ташмајдана, отприлике између места где се данас налази Сеизмолошка станица и улице Краља Александра. Њоме је командовао капетан *Радич Петровић*.

Главну команду над свом овом војском задржао је Карађорђе у својим рукама. Он је за извођење плана напада дао овакву диспозицију: Са крајњег левог крила Конда са својом групом добровољаца има неопажено прићи Сава-Капији и њу отворити трупи Милоја Петровића, која ће се кроз њу пребацити у варош с оне стране бедема и дочепати падине Калемегдана, где ће извршити осигурање („ухватити бусије”) од напада из саме тврђаве, а са остатком трупа напасти с леђа стражарећа одељења на бедему од Сава-Капије до Варош-Капије, ову освојити и отворити је за пролаз трупама *кнеза Симе Марковића*, који се благовремено има приближити рову и капији. По уласку у варош, и ове трупе као и Милојеве имаће исти задатак:

^{*)} Трагови рова и данас се могу видети у Скадарској улици, нарочито на њеном делу од кафане „Два јелена” до улице Господар Јевремове. Ту се види како јој тле личи на корито, са десном страном знатно вишом од леве.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

делом хватати бусије против евентуалног напада са стране тврђава и из турских кућа (кула) саграђених тако да могу служити и за отпор, а делом нападати с бока и с леђа на браниоце бедема и тиме помагати нападачима с фронта. Центар, трупе Васе Чарапића, којима је фронт напада почињао од бастиона, за који смо рекли да је био тамо негде код



Петар Јокић

хотела „Паласа“ па до бастиона на месту према данашњем Дому Резервних Официра, имале су за почетак демонстративан карактер. Њима је одређено да се са што више опрезности привуку рову на целога овогом фронту, уђу у њега и подиђу бедему, па уз садејство трупа које буду продрле у варош, постепено, од свога левог крила почињући, нападају на браниоце бедема. Вујица је на десноме крилу имао напасти Видин-Капију и кроз њу ући у варош на њеноме крају према Дунаву. Ова је војска имала прилазити одмерено, прикривено и у тишини и не отпочињати акцију док се с левога крила, с крајње му тачке, не чују пушке.

*

Да видимо сада како је који од ових задатака изведен? Тиме ћемо у исто време показати како је варош Београд заузета у ноћи између 29 и 30 новембра (12 и 13 децембра) 1806. године.

Према заповести врховнога војводе Конда је имао поћи пре свију и први напасти. Објект напада била је Сава-Капија, коју је требало освојити и отворити.

Сви извори потврђују овакав Кондин задатак. Али се у свима даљим детаљима разликују. На првом месту извори се не слажу у броју јунака који су са Кондом освојили Сава-Капију. Вук и верзија која потиче од Узун-Мирка говоре да их је са Кондом било још шесторица. Милићевић је (у биографији Узун-Мирковој) забележио цифру 25. А у биографији Кондиној, која је очувана у његовом потомству, каже се да је са Кондом било тада девет другова. Које је од ова два тврђења тачно? Ко то може знати!

Милићевић је чак забележио да је са Кондом било пошло њих 90, али је само њих 25 стигло на лице места. Ова цифра од 90 фантастична је, као што је сувише велика и цифра од 25 људи с обзиром на начин како се имао извести овај Кондин препад. Његов напад није смео бити јаван, с фронта, већ мучки, иза леђа. А да се то изведе морало се најпре кришом и врло опрезно примаћи Сава-Капији и неопажено се пребацити преко бедема. А такву операцију неће моћи никада извести једна гомила од 25 или више људи а да јој не буде откривена намера пре времена.

Исто се тако извори не слажу ни о часу напада Кондиног, ни о начину на који је Конда извео напад.

Има извора који говоре како су Конда, Узун-Мирко и остали им другови још с вечери ушли у турски хан, који је био испред самога рова тамо где је данас савска царинарница и ту сачекали да се добро смркне и Турци разиђу на спавање, па тек тада приступили својој операцији. Ова верзија невероватна је већ по томе што су и Конда и још двојица од његових добровољаца били раније у Гушанчевој служби и као такви баш стражарили на ономе делу бедема који је ишао изнад тога хана, те су и они, свакако, понекад свратили у хан и зато морали бити познати онима у хану. Зашто би се, онда, излагали опасности да их у међувремену когод позна и прокаже!

Како за ову операцију имамо верзију самога Узун-Мирка, сачувану у напису његовога сина, пуковника Љубомира Узунмирковића, објављену од стране генерала Косте С. Протића у његову раду „Ратни догађаји из првога српског устанка“*) и ми ће ту операцију овде изложити према овој верзији, која нам само не даје податак о часу када је Конда кренуо у напад.

Конда је пошао много пре него што се кренуо Милоје Петровић са својом трупом

*) „Годишњица Николе Чуића“, књ. XIII, стр. 235 и даље

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бешара (то јест: страних добровољаца). Са Кондом је пошло још шест другова, и то: Узун-Мирко Апостоловић, затим Драгић (по Ђукићевићу презивао се Стевановић) који је дотле био сеиз код кнеза Симе Марковића, па онда неки Карловалија и Никола Стамболија, који су раније били у Гушанчевој служби и у споразуму са Кондом преоegli Србима, Петар Сремац, који је по свој прилици био неки Србин из Срема и као такав добровољац у Милојевој трупи, и најзад неки Младен, коме се не зна ни презиме нити одакле је био. Како је Конда имао оперисати у вези са Милојем, а уз то и он сам и другови му припадали Милојевој трупи, јасно је да је и он са својим људима морао поћи из Милојева утврђења које се налазило, као што смо већ рекли, тамо негде око данашњег железничког моста на Сави.

Путања која је одатле водила Београду ишла је данашњом улицом Милоша Великог све до зграде Министарства Војног, и ту скретала у лево, па данашњом Пемањиним улицом све до хотела „Оријента“, одатле окретала на десно и ишла до Босанске улице, ту скретала на лево, право Босанском улицом, све до места где данас улица Краљевића Марка сече Босанску. Одатле се и онда као и данас, пут рачвао: један ишао на лево до данашње улице Карађорђевоје и њоме водио правце на Сава-Капију, а други продужавао право и водио на Варош-Капију.

У које се доба Конда кренуо у напад не говори се ни у једном извору. Јокић вели да је полазак трупа био у десет сати ноћи, а Протић у шест после подне. Ко од њих говори тачније? Протић је био на крајњем десном крилу, а Јокић у центру. Десно крило, у опсадном поретку било је удаљеније од Београда, него ли трупе из центра, па је њероватно и требало раније кренути да би се изравнало са центром и истовремено стигло пред ров који је опасивао варош. На ипак, та диференција не би могла изнети читавих четири сата. Зато бисмо рекли да један од њих двојице греша, чак биће да овде греше и Јокић и Протић. Јер ни Конда, који је морао први поћи, није могао поћи у шест. Мада је у шест крајем новембра месеца дубок мрак, мада се у оно доба у тај сат већ легало у постељу, ипак је то време врло рано за вршење препада и извођење задатка, какав је Конди био додељен. Али би и десет било доцкан, с обзиром да је трупама од места поласка до доласка под бедем београдски требало најмање два сата опрезнога привлачења, па затим бар пола часа размештања „у ланац“. Осим тога мора се рачунати да су и устаници били људи који су навикли рано легати, као и Турци, и да тада код њих није била таква дисциплина која би их спречила да не заспе чим падне

мрак. Полазак у напад који би био око 10 сати затекао би више од $\frac{2}{3}$ трупа у сну. Ко би их будио, када се све имало вршити у највећој тишини? Знамо да покрет трупе, када је из сна треба кретати, ствара велику вику и жагор.

Отуда се мора претпоставити да су групе разних одсека (команди) и пошле у разво време. Не пре шест нити после десет сати. Према томе биће да је Конда пошао око турске вечерње молитве (јације), дакле око $7\frac{1}{2}$ сати и да је око девет мимоишао хан који се налазио с ове стране бедема, у данашњој Карађорђевој улици на месту где је данас Савска царинарница. Десетину минута после Конде, пошао је из истога логора остатак јединице којом је сам командовао и која је била као нека претходница главној трупи — Милојевој. Главна трупа с истога места имала је кренути још десетак минута доцније. Трупа кнеза Симе Марковића, која је била нешто ближе, кренула се, свакако, у исто доба када и претходница Милојева. Чарапић исто тако. Једино је Вујица могао поћи нешто раније, јер се са својом трупом у опсадном поретку налазио негде око Хаџи-Поповца (евентуално на месту где су данас гробља), али тај полазак тешко да је могао бити пре Конде, с обзиром да се морало чекати на резултат Кондине акције, па тек извршити напад, а дотле се опрезно прикрадати. Додуше Протић вели да су дошли до Видин-Капије „газећи преко баруштина“. То значи да је Вујица не само био удаљенији од објекта напада, него да је имао пред собом и много тежи терен за кретање него ли остали. При свем том, шест сати увече показује се ипак као врло рано време за почетак операције.

Вратимо се, сада, Конди.

Прва озбиљна препрека његову задатку био је онај мало пре поменути турски хан. Изгледаће нам то мало чудно, јер смо учили да речју хан Турци означавају механу, локал у коме се једе, пије а добија и преноћиште. Доиста хан и није ништа друго него оно што ми данас називамо хотелом. Али у доба дахијскога режима, који је овде под бедемом Београда био очуван све до овога момента, ханови су били једним делом претворени у касарне, боље рећи у жандармериске станице. Дахије су, имајући при руци ханове у главном растурене по друмовима у Шумадији, одмах, чим су се власти дочепали у Београду, разместили по тим хановима своја јаничарска одељења, под командом субаша. Тај начин им је знатно помогао да обезбеде свој поредак и своје господарење у пашалуку. Тако је, дакле, сваки хан у доба дахија био у исто време и жандармериска станица у данашњем смислу. Када се овај детаљ зна, онда ће бити јасно и то зашто је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

почетак Карађорђеве bune обележен нападима на ханове у Сибници, Орашцу, Тополи, Жабарима, Врбици и другим селима.

Зато је Конда морао рачунати са овим београдским ханом и постарати се да мимо њега прође неопажено, а туда је морао проћи. Као што се и претпостављало, јаничарска посада у хану спавала је дубоким сном,



Сима Марковић

без икаква осигурања, и Конда је прошао неопажен, и са свима друговима срећно се спустио у ров. Ту негде на бреду била је једна угажена стаза (берма) коју су свакоко утабали Гушанчеви војници, силазећи из града до хана, и обратно. Том стазом су се сада користили и Конда и остали, те су се њоме олако пребацили преко бедема и тако се поставили у могућност да на стражареће одељење при Сава-Капији нападну с леђа.

Петар Сремац носио је секиру ради разбијања локота (катанца) на капији. Од њих седморице четворица су знали турски: Конда, Узун Мирко, Карловалија и Стамболија. Идући капији наишли су на једну турску патролу, на чије су се питање одазвали и приказали као момци Узур-бега, за кога смо већ рекли да је био један од старешина у Гушанчевом одреду. На капији је био један стражар. Тај је одмах убијен ножевима. Петар Сремац одмах затим почео је разбијати катанец, да би капију отворио; остали су

кидисали на стражару до капије, где је било смештено стражареће одељење. Борба се у прво време водила јагањанима. Али се убрзо почело пуцати и из пушака и пиштоља. Резултат је те борбе био тај да је Конда извршио задатак: капија је устаничкој војсци била отворена. Од тога тренутка главни задатак пада на Милоја Петровића, који ће кроз Сава-Капију са својом трупом ући први у варош и одатле кренути уз брдо, поред Калемегдана, и стићи на Варош-Капију и њу с бока и с леђа напасти и отворити је трупи кнеза Симе Марковића. Свршивши са Кондиним подухватом, дужност нам је поминути да су његова четири војника погинула на Сава-Капији и то: Петар Сремац, Карловалија, Стамболија и Драгић. Конда је задобио пет а Узун Мирко две ране. Неповређен је остао само Младен. Нека им је слава!

Милојево надирање већ није могло бити тако брзо. Пуцњи пушака на Сава-Капији учинили су приличан аларм и како су и куће у овом делу вароши, према бреду, биле удешене и за одбрану, отпор је устаницима дошао и с те стране. Због тога су ови почели палити те куће, јер се по мраку није могло другојачије борити против наоружана света у њима. Тако је, најзад, и Варош капија заузета после борбе, јер се није могла одбранити од напада и с фронта и са задње стране.

Шта је за то време било с главном колоном Васе Чарапића?

Чарапић је своју трупу повео из централног дела опсадне линије, која је била негде у висини данашње Хартвигове улице а добрим делом на самом Ташмајдану. Он је њу провео Цариградским друмом (данашњом улицом Краља Александра) и, по казивању Петра Јокића, у доба када су се чуле пушке на Сави, они су се већ били примакли шанцу, десно и лево од Стамбол капије. Чарапић и Јокић били су на десном крилу, тамо негде где је данас кафана код „Вука Караџића“ на почетку Скадарлије. Изгледа да су Турци на томе делу имали испред шанца и мрежу курјачких јама, јер Јокић вели да су ту морали скакати из рупе у рупу. Чарапић је скакао пред свима. При изласку из једне рупе да би у другу скочио, погођен је куршумом у карличну кост и тако избачен из строја.

Задатак Чарапићеве колоне био је, као што смо већ рекли, демонстративног карактера за прво време. Чарапић је са својом трупом имао подићи бред на његову делу десно и лево од Стамбол капије, али на бреду не јуришати све док војска Милојева и кнез Симића, продирући у варош с оне стране бедема, не дође с њим у везу. Према томе јуриш на бред од стране Чарапићеве војске имао је почети с лева крила и одатле проширивати се дуж бедема ка Стамбол ка-

пији и даље, стављајући тако турску страну на бедему између две ватре.

Ово је одиста био начин да се бедем и што брже и са што мање жртава заузме. Јер јасно је да су стражари са бедема морали бежати чим добију ватру са две стране. Али се трупа Чарапићева није држала добијених инструкција. На левом крилу, тамо где је био Милосав Чамџија, јуриш на бедем извршен је још док ни ситуација на Варош капији није била рашчишћена. Чамџија је већ био на бедему и на турском топу када је зрно пушчано погодило Чарапића, јер када су рањеног Чарапића износили из борбене линије, он је својим војницима на десноме крилу добацивао: „Напред само! Не бојте се, ено пева Чамџија!”

Тешко рањени Чарапић однет је под шатор Карађорђе на Таш-мајдану и он је ту и издахнуо. Али су дотле биле узете и Сава капија и Варош капија. Обавештен о томе, Карађорђу је било јасно да су сад и пад Стамбол капије и Видин капије питање само једног врло кратког времена — као што је и било у ствари.

Међутим је врховни вожд морао дотле сазнати и то да се трупа Чарапићева не држи добијених инструкција и да јуриша на бедем пре времена, због чега трпи излишне губитке.

У томе моменту, при завршетку победоноснога напада на Београд, догодило се нешто што су многи рђаво разумели и зато рђаво и протумачили на штету Карађорђевоу.

Када је Чарапић донет у Таш-мајдан, Карађорђе је поручио Петру Јокићу, буљубаши његових момака (гарде његове) који су сви били у саставу Чарапићеве трупе, да момке извуче из борбе. Ту наредбу Јокић је извршио али тек пошто му је поновљена. Када му је први пут била саопштена Јокић је са момцима Карађорђејевим већ био ушао у шанац и подишао под бастион на бедему, за који смо рекли да је био од прилике онде где данас Дечанска улица сече Кнез Милетину. А док му је наредба поновљена, Јокић је већ био продро у казамат под бастионом. Ту му је тада изгинуло неколико момака услед експлозије барута, коју је изазвао турски стражар, опаливши пиштољем у буре барута.

Изразак Карађорђевој гарде из борбе повукао је и један део трупе, које су биле на десном крилу под командом Вујичином, да напусте борбену линију и врате се у своје место поласка. То је учинило да се ситуација код Видин капије толико погоршала да се и остатак трупе Вујичиних морао повући, када су Турци извршили против-напад у зору 30 новембра.

За овај неуспех, који није имао никаквих рђавих последица, замерало се Карађорђу и пребацивала му се сувишна осетљивост пре-

ма својим момцима. У ствари Карађорђе је то из нужде учинио. Он није могао, у ономе часу, стати на пут елану који је захватио устанике, нити учинити да се јуриш на бедем врши постепено, према издатом наређењу. Али није могао ни оставити људе да гину без потребе. Због тога се он одлучио да повуче своје момке из борбе. Његови момци са Јокићем били су у центру Чарапићеве трупе. Када њих повуче, рачунао је, свакако, Карађорђе да ће и они лево и они десно бити опрезнији и престати да јуришају на бедем пре него што добију везу са одредима који су продирали у варош с оне стране бедема. Тиме би се повратио ред и напад наставио изводити према плану и са минималним губитцима. Али Карађорђево буљубаша није одмах гарду извукао из борбе и тако је и сама гарда изгубила без потребе неколико људи и рђаво утицала на трупе деснога крила.

Према начину како је ову епизоду саопштио Петар Јокић види се јасно да је Карађорђе, издајући ову заповест ишао само на то да се избегну непотребни губитци. Јер Јокић овако каже: „дође Тодор Чупић из Брезовца. Послао га Карађорђе да се вратим да му момци не гину!” Јокић додуше не употребљава овде реч „узалуд”, не каже: „узалуд не гину”, али ипак то исто значи и ово што је Јокић овако казао. Јер када је момке пустио у борбу, Карађорђе је морао очекивати да ће неко од њих и погинути. Отуда ни сада он их није извлачио из борбе да не би који погинуо, него да не би узалуд погинуо. У моменту када је Карађорђе ову заповест издао, борба је већ била одлучена у корист нападача. И то толико одлучена, да ни повлачење деснога крила није могло ни најмање шкодити успеху. Отуда је за врховног војводу од тада једина брига била да се напад изводи строго по плану, како људи не би гинули без потребе. А да је Карађорђе био у праву што је издао заповест да се његови момци повуку из борбе доказ је она њихова погибија у казамату под бастионом. Да је Јокић заповест одмах извршио, те погибије не би било, а тај би бастион, као и они други, пао онога момента чим би запао између две ватре.

Остаје нам да видимо још шта је било са делом фронта око Видин капије.

Вујичине трупе биле су за време опсаде смештене десно од Чарапића, на простору између Цариградског друма и Дунава, тамо негде где су данас гробља или на Хаџи-Поповцу. И ове су трупе за комуникацију са Београдом имале само Цариградски друм. Отуда би и Вујица своју трупу морао провести Цариградским друмом, па се тек код Таш-мајдана одвојити у десно и поћи у правцу Видин капије, кроз коју је ишао пут за

хришћанско насеље у Палилули. Али тако није било. Анта Протић, који је у то доба био ађутант (писар) Вујичин вели да су газећи преко баретина дошли код Видин Капије „пре других“ (то јест, пре него што су друге трупе стигле до бедема) и да су и јуришали одмах тако да нису дали Турцима ни топа избацити“.

Ово показује да Вујица није ишао Цариградским друмом, јер у том случају не би могао стићи до Видин-Капије пре других. Тај пут је заобилазан и далек. Значи да се Вујица са својом трупом спустио Дунаву низ брдо, на коме су данас циглане, доспео до путање која је из Палилуле водила за Вишњицу и која је већим делом имала правац данашње кнез Милетине улице. Ту дуж те путање, Вујица је и своју трупу морао развити у стрељачки строј и тако, преко баруштина које су захватале цео онај терен испод данашње Бајлонове Пиваре, између општинске електричне фабрике и фабрике платна Владе Илића, прићи Видин-Капији, напасти је и освојити.

Да ли му је био такав задатак? То је тешко рећи, јер се из извора не може ништа више видети. Ипак има се утисак, да су Вујици од стране врховнога вођства дате прилично одрешене руке и да се, за случај неуспеха Кондина, рачунало на њега. Према томе и врховни вожд је можда Вујици рекао само толико да гледа што пре и брже да заузме Видин капију и уђе у варош, и ту сачека даљи развој ствари.

Очигледно је, међутим, да Вујици није било одређено да, по заузећу Капије, настави продирање. Јер он је ту стао. То изводимо из казивања Протићева, које гласи: „но овде наши ударе по пљачки и не ухвативши бусије“. Вујица је, дакле, по освојењу Капије зауставио трупу и наредио да се хватају бусије, а недисциплинована му трупа, рачунајући да јој бусије не требају, растурила се у пљачку. Други малер догодио се Вујици на његову леву крилу, које се повукло из бор-

бе за Карађорђевог гардом и отишло у свој логор.

Овај неред код Вујице Турци су брзо уочили и пред зору извршили контра напад на њега. Тај контранапад је успео и Видин Капија повраћена. Али тај успех Турака имао је само локални значај а Србе је погодио у толико што им је тада погинуло 18 усташа. Судбина Београда за тај мах била је дефинитивно решена у корист усташа. Вујица, прикупивши своје људе, пребацио се 30. новембра на Варош-Капију, кроз њу ушао у варош и помогао њено освајање са тога краја. Видин-Капија пала је потом у руке усташа без борбе, јер су они, који су је бранили, морали благовремено бежати у тврђаву.

Брига Карађорђева да војска не гине узалуд опажа се и у удаљој операцији кроз варош Београд. Као што смо већ напоменули, устаничка војска, пошто је савладала стражарећа одељења и заузела бедем и капије, наишла је на отпор из самих кућа. По војној системи, коју је царевина турска у то доба имала, сви здрави и способни грађани (ерлије) били су војници. Сви су били и наоружани и између себе имали су своје непосредне старешине. Дужност им је била у сваком случају бранити царевину. Отуда су се они сада одупрли и Карађорђу. Природно је да тај отпор није био несавладљив, али је Карађорђе хтео избећи непотребне губитке и зато је надирање у варош зауставио чим је војска продрла мало дубље унутра. Вероватно је да је он тада ерлијама поручио да се умире и да иду у тврђаву, јер када је дан свануо, варош је готово опустела и Срби су већ око десет сати пре подне, на дан Св. Андреје, 30 новембра имали у рукама целу варош сем Дунавског краја, према коме се водила борба до после подне са Гушанчевим трупама.

Губици Срба у овом налету на Београд износили су око 50 мртвих и око 60 рањених. Највећи су губици били код Вујице: осамнаест мртвих.

(Свршиће се)



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Јавна говорница:

Димитрија Ј. Стојановић

Београдска кафанска хумана друштва

Послератни менталитет нашег, специјално београдског друштва дао је пуно ненормалних и нездравих предузећа и појава, па је између осталог дао и асталска или кафанска хумана друштва.

Хуманост је као и милосрђе једна од најплеменитијих манифестација човечје душе. Бити хуман и милостив према ономе који је у невољи веће је дело, него учинити какав проналазак. У нашем народу, у коме још није развијена свест о социјалној солидарности, развијена су осећања хуманости и милосрђа. То је доказано у рату према непријатељу, а још више у миру према невољним суграђанима. То је у осталом једна од главних црта словенске психе!

И ова поратна кафанска београдска хумана друштва израз су те племенитости, тога осећања хуманости и милосрђа.

Људи, који свакодневно и скоро обавезно заседају за кафански сто, да добро мезете и још боље попију, осетили су једнога светлог тренутка, да онда, кад се они тако богато госте, неко нема ни најнужније потребе да одржи голи живот. И тада су решили, да одвоје нешто од онога што су наменили кафеџији, и да тим свакодневним прилозима учине какво добро дело. Сетили су се деце, ђака, који, бедно одевени, губе здравље, текући у школама знање и спремајући се за, можда, и још тежу борбу у животу.

Тако су дошли до идеје, и остварења идеје, гости у првој кафани, па за њима и други у другим кафанама у Београду, па је та идеја отишла последњих дана и ван Београда и захватила и унутрашњост.

А да је та идеја искрсла за кафанским столом, уз пуне кригле и чаше, најбољи су доказ имена која су добила та друштва. Почевши од „Поцепаног капута“, па „Роткве“, „Гурмана“, „Лакоћемо“ и т. д., дошло се најзад и до озбиљних и сасвим озбиљних и при-

кладних имена, јер се нашло људи који су мало друкчије резоновали о тој појави и који су могли да одрже равнотежу при оснивању друштва.

И као год што су се ова друштва рађала за пуним кафанским столом и у нарочитом расположењу, исто тако се и помоћ пружа деци у кафани, за пуним столом и у расположењу, које никако не служи за пример оној деци која дођу до те среће, да из руку ових иначе у истини ретко добронамерних људи, прима по пар топлог одеда.

Сем тога, ова друштва имају и своје славе. Слави се са највећом помпом и уз трошак који односе хиљаде динара. Па ако би узели у рачун: колико се изда новца на гозбе у разним свечаностима, које таква друштва приређују, верујемо, да би се тек онда видело, да ова друштва више добра чине кафеџијама, него онима, ради којих су основана; да је овај начин хуманих манифестација врло некономичан, а у извесним правцима и директно штетан.

Међутим има пута и начина, да се више и корисније учини за сиромашну децу и да се дарежљивост нашега престоничног добронамерног света упути на правилан пут. Ми ћемо на један такав пут да укажемо.

При свакој београдској основној школи, а скоро и гимназији, постоји фонд за помагање сиромашних ђака. Сваки овакав фонд одржава се добровољним прилозима добрих људи, уписом за чланове утемељаче и добротворе, приходима од забава и концерата и помоћи од општине. Али сви ови фондови слабо стоје, јер имају врло слабе приходе. Грађани се њих сете само о светосавској прослави. Стога ови фондови не могу да одговоре својој сврси онако, како се жели и како изискује стварна потреба. Има свега 2—3 фонда и то ван Београда (Шабац, Смедерево) који су богато дотирани завештањима неких

богатих људи. Велика већина ових фондова, на првом месту па и београдских, сиромашни су.

Посматрајући на једној страни ове фондове, које је изазвала потреба и који су права социјално-хумана установа и на месту, које је позвано да се брине не само о души децој него и о телу њихову; а на другој страни покрет око оснивања ових кафанских друштава са овако неозбиљним и мало озбиљним именима, и посматрајући њихов рад на хуманом пољу, дошли смо на идеју: зар не би било хуманије, племенитије и корисније, кад би се ова кафанска хумана друштва придодала, придружила школским фондовима својих реона? Зар не би капитал њихов, који они прикупљују за одевање деце, био боље искоришћен у школи него ли у кафани? Зар не би лепше, и више српско и хришћанско, па и достојније озбиљних људи било, да прославе у школи Св. Саву, него што славе по кафанама разне мање важне светитеље? Зар не би солидније било да узму учешћа у одбору за школски фонд, него ли да раде у каквом „Поцепаном капуту“, „Роткви“ и т. д.?

Па ту су све озбиљни људи и од њих се с правом очекују и озбиљна дела. А ми налазимо да се под фирмама, које су узели, и на местима, где се то врши, не могу да изводе озбиљна хумана и племенита дела. Она се ту у тој атмосфери, обесвете. Обесвети се и слава. Јер све води једноме: води што бољем

и већем весељу; што већој пијанци. Племенитост и хуманост служе као средство, да се дође до бољег и већег весеља, а тиме и до већег трошка и других, често неприличних, сцена.

А у школи то све друкчије бива и изгледа. Тамо је то озбиљно, трезвено, свечано и у истини хумано и племенито, јер ту деца виде само тај хумани, тај племенити гест, а не виде оно што људе понижава и што овај хумани чин прља и свлачи у прашину.

Изгледа да се увидела неозбиљност и недовољна корисност оваквог рада, те се појавио покрет, да сва та кафанска друштва склопе савез ради боље и рационалније организације и ефикасније и корисније помоћи.

Али тај покушај, и ако је успео, није успео да прикупи сва та друштва. Неће људи ни од кога да зависе.

Уосталом успели у савезу или не, ми налазимо да је пут који за ова друштва предлажемо много бољи и кориснији, него сви нови путеви који се траже.

Приступањем школским фондовима ови би људи својом сарадњом појачали активност фондовских управа, а својим капиталом и прилозима повећали би капитале фондова. Тако удруженом снагом учинили би много више користи оној сиромашној дечици, којој намењују своје прилоге. Овакав би рад био и хуманији и кориснији, па и угледнији. Био би у сваком погледу озбиљан и био би на месту, коме то приличи.



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Из иностраних градова :

Инж. Александар Крстић

Париски паркови

Осигурати једноме велеграду довољно сунчане светлости и чистог ваздуха, питање је од исто тако велике важности као и рационална организација велеградског снабдевања свима другим животним потребама. Варошко зеленило и вртарска служба јесу главна средства за решење наведеног комуналног питања; варошко зеленило, међутим, није само од насушне потребе, већ оно служи и за улепшавање града. Специјално у Паризу овој другој околности много више је удовољено него првој. Град најфинијих перспектива, где при сваком урбанском решењу првенствено је задовољена естетска страна, па онда све друго али истовремено и град са 2,821.429 становника*) са знатном индустријом у самом граду и непосредној околини његовој, са три још неелектрифициране велике железничке станице, тако рећи у самој центру, са низом мањих исто тако махом неелектрифицираних путничких и товарних станица у самој вароши, са 170.000 ауто такси-а, поред безбројних превозних средстава исте врсте, и све то немилосрдно гуши и трује париску атмосферу. И под таквим околностима на 7.802 хектара (не рачунајући фортификациону зону) већ изграђене вароши долази свега 235 хектара зеленила т. ј. јавних паркова. Овај недостатак донекле је умањен тим, што париске улице изобилују дрворедима, тако да се Париз упоредо са Дрезденом с правом може назвати елдорадом уличних дрвореда. Осим тога ограничен је шумама: Булоњска 875 хектара и Вансенска 934 хектара. Тако исто недавно је откупљено имање Со од 227 хектара које се преуређује у градски парк. Поред свега овога треба напоменути да све шуме у близини Париза било државне, обласне или приватне под великом су заштитом и контролом и изобилују излетничким местима (Версај, Сен-клу итд.). Када се има у виду да к њима воде одлични путеви, као и да безброј превозних средстава, поменути недостатак знатно је тиме умањен. Друга једна срећна околност је да је наведена зелена површина равномерно раздељена на целокупну варош. површину,

*) Ова цифра је добивена пописом из 1926 год. у т. зв. фортификационој зони, не рачунајући ту варош ван зоне, предграђа и многобројне станице у ком случају она износи преко 4.000.000.

састојећи се из 10 паркова и 102 сквера. Ипак овај недостатак осећају највише мала као и школска деца и ако је за њих учињено све у границама могућности, тако да не постоји данас сквера где није импровизирано дечије игралиште за најмању децу па ма то било и у најскромнијим размерама. Колику добит сво претставља за грађанство није потребно ни истицати али примера ради навешћу само следеће: утврђено је да су кирије станова у крају зв. Ранлаг знатно више него у другим зонама истог карактера. Ова појава се објашњава тиме што у близини постоји једно пространо дечије игралиште, те је и потражња станова овде већа.

Благодарећи препорукама и предусретљивости меродавних, омогућено ми је детаљно разгледање и проучавање главних вртарских објеката Париза.

Расадници : Главни расадник је у Булоњској шуми на Порт д'Отеј и састоји се из 9 хектара за културу цветнога расада, од којих су два хектара под стаклом. Овде се истовремено врши и аклиматизирање као и посматрање нових ботаничких врста, пре него што би се вртарски употребиле. Последње време истражују се стално нове и нове врсте, отпорније према свима великоварошким незгодама. Тако се добија специјална флора која напредује у пркос недовољне светлости, загушљиве атмосфере, прашине, чађи и топлоте еманаације асфалта и бетона. Дакле добија се флора резистентна. Даље постоје још неколико расадника, као и један у Вансенској шуми, где је и школа за хортикултуру. При посети овог последњег био сам нарочито пријатно изненађен једним изванредним екземпларом Панчићеве оморице, која дивно напредује између великог броја врста других четинара, махом закржљалих услед већ споменутих околности. Још један доказ да има све услове да постане краљица четинара вртарских врста. Поред свеколике велике производње у овим расадницима потреба Париске општине није задовољена.

Дрвореди: Париз изобилује дрворедима, а ови и чине париске булеваре толико привлачним, дајући им један интиман и пријатан штимунг, на разлику од других сувопарних и голих великоварошких улица. Пари-

жани су свесни тога, и зато уличним дрворедима поклањају највећу пажњу. Као пример наводим засађивање Јелисејских Поља 1928. и 1929. год. са 354 комада већ одрасла платана. Сађење по комаду стајало је 2.062 франка и 54%, не рачунајући ту и само дрво, што чини свега 730.152 франка, али без тога издатка ова улица не би била најлепша на



Партер Трокадера и Марсових поља

свету. Половину овог издатка носила је држава.

Паркови (разног стила): Као и свака уметност, тако и вртарска има своје епохе, те према томе и вртарска архитектура своје стилове. Тако разликујемо класичан стил или геометриски са правилним фигурама, са много архитектонских украса, тераса, степеништа, ваза, базена, фонтана, пергола, где доминира монументалност. Од Ле Нотра овај стил добија име „француски“ пошто је он изградњом Версајског парка, Со и др. подигао вртарску уметност до кулминације. На супрот овоме стилу појављује се доцније „енглески“ или неправилан стил и развија се у разне нијансе: натуралистичку, романтич-

ну, пејсажну, доста конфузног појма са лозинком „наподобити природу што више“. Са неправилним линијама, природним увалама све је више прилагођено терену, те је и извађање често пута јевтиније, а одржавање скопчано увек са мањим издацима. Човек се у оваквом парку боље одмори. Насупрот томе недостаје му монументалност, која је нарочито потребна око зграда ради перспективе. Осим тога за имитирање природе потребна је већа површина, са којом често пута не располажемо. Из свих ових разлога, појављује се као реакција једно компромисно решење т. з. комбинован стил, састојећи се из мањег дела у центру око зграда или главне осовине у француском стилу и осталог већег дела у енглеском стилу.

У последње време разликујемо т. з. модеран стил вртарски, који резултира из следећег појма: врт је простор око обитељи а не у голој природи, те према томе и нема места имитирању природе, тим пре што је вртарство уметност. На релативно малом простору треба сконцентрисати много појава, које ће изазвати емоцију и дивљење. Наравно велико развиће хортикултуре дозволило је акробативан скок у напретку вртарске архитектуре. Само се по себи разуме да права линија као најчистији изражај логике, реда и намере човечије и овде превлада, док кривине у колико су неизбежне морају бити у прошћене или најчешће у форми обичног круга. Све упрошћено, практично, а детаљи подређени целини. У распореду растиња преовлађују контрастне форме, боје и раст, и све то у масама, потенцирано, да би ефекат био што већи. У осталом то су принципи модерног доба. Човек се у оваквом врту не само одмори, већ и освежи, подмлади.

У Паризу постоје 10 паркова (4 државна и 6 општинских) и 102 сквера. Упадљив је несразмерно већи број скверова. Ова појава се објашњава тиме, што постоји тенденција да се зелена површина што равномерније подели по целој вароши, и ако оваква диспозиција знатно поскупљава вртарску службу, пошто одржавање вртарских објеката независно само од укупне површине зеленог варошког простора већ и од броја објеката који се имају одржавати. Целокупна површина скверова је 56 хектара што значи да на један сквер просечно припада нешто мало више од 5000 м², док површина паркова је 181 хектар, те према томе просечна величина паркова би била око 18 хектара, али у ствари она варира од 2 хектара па до 43 хектара. Још једна околност пада у очи а то је: да се државни паркови слабије одржавају него општински.

Тиљери. Ово је државни парк у површини од 43 хектара. Једна шетња овим парком пре замори него што разведри посетиоца. У класичном француском стилу, са масом ваза,

статуа, споменика, фонтана, базена, и др. архитектонских украса, са огромним шаренилом разноврсног цвећа, са стазама, рунделама и травњацима најразличитијих облика, он претставља један конгломерат геометријских фигура, и још уз то на два места шетња пресечена живим аутомобилским саобраћајем посред парка. Дакле недостаје му мирноћа, оно што је главно за један врт. У суштини ово је један богат вртарски партер, који достојно украшава Лувр. Чак и начин засађивања рундела је стари, да што више одговори архитектури зграда, начин који се сваке године већ вековима понавља. Према томе он и нема претензије да буде једна оаза у којој би се шетач склонио од уличне ларме, већ је то просто зелена апликација монументалних зграда, која их декорише и истиче.

Јелисејска поља. Интересантно је одавде прећи у паркове Јелисејских поља, да би се непосредно осетио онај контраст између француског и енглеског стила. Одржаван од стране Општине прворазредно, он има перфектне пелузе облик форми, које додају овом крају, и иначе најлепшем у Паризу, још више елеганције.

Луксембург. Парк је државни, комбинованог стила, где француски део доминира и заједно са Малим Луксембургом претставља најјужнију перспективу париску. Алеја кестенова М. Луксембурга поткресавана је тако да прави живи рам целој слици — ремек дело француског вртарства. Једна друга перспектива води од Пантеона, чија осовина избија кроз густо грање на један угао Луксембуршке палате. Ето доказа да асиметрија није само плод новог доба. Десно одавде један сунчани зрак пробија се кроз густу зелен и пада баш на групу од белог мрамора фонтане Медичијеве, чинећи је тако још контрастијом од осталог иначе тмурног дела фонтане. Једна случајност која импресионира. Енглески део је овде подређен али ипак он је тај који целом Луксембургу даје сочности и свежине. Парк је 22.5 хектара и има своју засебну стаклару.

Монсури. Монсо. Оба ова општинска парка у енглеском стилу. Први је много оштећен железничким пругама, које пролазе кроз сред парка. Нема оне мирноће, а и дим од локомотива досађује посетиоцима. Налазим да се овде донекле претерало са натурализацијом. Травњаци и сувише валовити, тако да оку ово претерано таласање терена не годи. Монсо је типичан париски парк премда истог обележја као и претходни. Ипак префињеност француског укуса овде долази до јачег изражаја.

Бит-шомон. Важи као најинтересантији општински парк у Паризу. Изведен је са великом уметношћу у енглеском стилу романтичког карактера, пошто је и само земљиш-

те диктирало овакво решење. Сличан задатак се и нами намеће при изградњи Таш-Мајдана. Парк је брдовит са великим стењем, пећином, висећим мостовима, платоима са којих се пружају изванредни видови на сам парк и варош. Пошто су и у природи најлепши пејсажи око река и језера, то је и овде долина искоришћена опет за воду т. ј. језеро толико облигатно у енглеским парковима. У њега се сливају са брегова поточићи, наравно исто тако вештачки. Брегови језера час су благе увале савршених пелуза, час високо стрмо стење. Све је ово обрасло бујним поростом, а по негде горе на падини остављен пропланак и на њему разбацане рунделе и ту и тамо нека мраморна статуета. Пешачке серпентине одлично технички изведене. Профил им је такав да их ни провале облака и сличне непогоде не могу покварити. Ствар сасвим једноставна, али ето још једно Колумбово јаје.

Трокадеро и Марсова поља. Трокадеро је у суштини парк комбинованог стила. У средини огроман француски партер са каскадама, који достојно краси саму зграду. Са обадве стране је натуралистичко решење врло суптилно изведено. Марсова поља су аналогно решена. Од Ајфелове куле па до Војне Школе средином пружа се један модернизирани партер уоквирен дуплим дрворедом платана, док је са обе стране опет енглески парк. Обадва цветна партера леже на истој осовини. Све је овде срачунато, да посматрач овог вртарског мозаика са Ајфелове куле буде што више изненађен. И заиста, странац увек одлази са ускликом „најлепша панорама на свету“. Г. Форестје бив. шеф Отсека за Паркове у Паризу, сада пројектант паркова у Америци, имао је ту срећну идеју да примени овде један нов систем сађења. Напустио је обичајено шаблонско грписање растиња, високо у средини, мање околну, и распоредио саднице према карактеру узраста и величини, онако како их у природи налазимо.

Жарден де Плант, је комбинован зоолошко-ботанички врт, али по лепоти изостаје много иза хамбуршког, лондонског па и пештанског. Осим тога од огромне посете и недовољног одржавања доста је у напуштеном стању. Врт је државни и заузима 23 хектара.

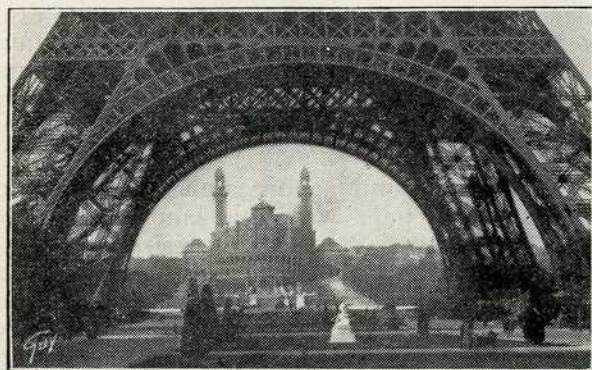
Сквер Монтмарт, зове се падина пред истоименом црквом, боље познатом као базилика Сакре-Кер. Овај је сквер пре две године реконструисан. Главни прилаз сада је архитектонски решен. Ово је решење врло интересантно, али о његовој лепоти нисам надлежан писати. Што се тиче остале падине, у њој вртарски елеменат доминира и служи као још један доказ да се и најстрије падине могу решавати на баштенски начин, наравно уз извесне веће материјалне жртве,

ипак још увек знатно мање него што би их и при најскромнијем архитектонском решењу грађевински радови захтевали.

Багател. Ова перла париских паркова је у ствари једно острвце од 24 хектара у великом комплексу Булоњске Шуме. Имање датира још из почетка 18 века и његова историја је веома бурна. На његовим пелузама су четири наследника француског трона проводили радосне дане своје младости, али сву четворицу постигла је једна иста горка судбина — изгнанство. То је било љубавно гне-

вака годишње и ограниченим приступом публике он је чуван као око у глави. Овде је познати розаријум који има велику колекцију ботаничких ружа, 1.600 врста ружа баштенских и новитета из последњих година, ту је и велика колекција перуника свих могућих сорти. Осим многих других колекција, нарочито су лилије и божури богато заступљени. Десно од замка су неколико хармоничних пелуза, које задивљују својим великим размерама и савршенством израде. С друге стране је Сена док испред замка је укусан цветни партер. Даље од партера је језеро са најчувенијом збирком нимфа и лотоса. Огромни цветови најразличнијих боја у најнежнијим нијансама: роза, крем, црвена, жута, фрес, беле, па чак и плаве које претстављају велику реткост, леже ту на мирној воденој површини. Ради уживања у овим бојама, потребно је парк посетити од 10 до 15 часова лети за време најјачег сунца када су цветови сасвим отворени.

Парк париског банкара Кана. Простор који заузима износи око 10 хектара и налази се на брегу Сене, преко пута Сен Клу, где су прилике за вегетацију изванредне. Одмах први део већ очара срећног посетиоца. Једна група сребрних кедрова разбацаних око лотосових језерцета претскажује низ изненађења. Кривудаваом стазицом пролази се кроз ово фантастично дрвеће, које даје утисак нечега надземаљског — мистериозног. Нисам могао ни замислити да ово дрвеће овако распоређено може дати сличну илузију. Одавде се пролази кроз један воћњак са садницама најразличитијих шпалир-форма. На крају воћњака је величанствена зимска башта са најскупоценијим палмама. Пред овом стакларом је цветни партер префињеног укуса, позади овога налази се партија енглеског парка романтичног обележја. Али ево најинтересантијег царства у овом врту — чувена јапанска башта г. Кана. Источни пејсаж у сред Париза. Човек застане при улазу не верујући својим очима. Одмах лево и десно од улаза наилазимо на јапанске екзоте: патуљци дрвеће, екземплари стари по неколико деценија а достижу висину једног метра. Неколико таквих примерака расте у шупљини камена величине људске главе. Упитаћете се од чега живе ове биљке, те расту у дупљи голог камена без земље и без ичега? Али њихове су потребе толико незнатне, као што је и годишњи прираст њиховог организма минималан. Други екземплари су опет у малим саксијама, док трећи који имају нормалне прохтеве расту у слободној земљи. Гледате ову бизарност природе и не можете се начудити; стогодишње дрво у малој саксији. Позади, у густини јапанске флоре једна висока пагода, а напред две оригиналне сеоске кућице из Јапана окићене хризантемама, уске и кривудавае стази-



Марсоба поља и Трокадеро

здо француског племства. Ту је гроф Д'Артоа гостио своју снају Марију Антоанету на њеном првом путовању за Версај. Раскалани принц да би остварио своју замисао подигао је замак и први парк по енглеско-кинеском маниру у Француској за непуних осам недеља, упосливши при том 900 радника и дању и ноћу. Тако багателски врт постаје модни каприс, а позната Алеја Багремova излетиште елитног света. За време револуције Багател се претвара у народно забавилиште, али услед удаљености у оно време, без успеха. За време Првог Царства Багател је служио Наполеону као ловиште, а доцније као пролећна резиденција његовог сина. И заиста с Наполеоновом дозволом, напуштена али увек верна Јозефина, долази ту да види наследника чија мајка она није могла бити. Најзад променивши још много сопственика имање је 1905 г. откупљено за 6.500.000 франака од стране Париске Општине, која га је данас рестаурирала и претворила, не у једну сувопарну ботаничку нити чисто научну колекцију, већ у вртарску — украсног дрвећа, шибља и биља. По узору на Кју Гарден код Лондона, избегло се досадно за публику научно разврставање растиња и прибегло се орнаменталној класификацији. Задатак је извршен генијално и Парижани су горди на овај свој врт. Одржаван са 20 баштована, 10 чувара и 1,085.000 фра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

це, поточићи, језерце, мостићи, алпинум, све је то као у Јапану, пошто су радили јапански баштовани, који су отуд специјално ради тога били доведени. Осим биљака и земља у великим количинама је исто тако отуд донешена. Флора искључиво источњачка, мали закржљали четинари најбизарнијих форми, лишћари су ређи. Нарочито изненађује богатство јапанског т. з. алпинског или камењарског биља. Колекција са којом не располаже ни једна ботаничка башта на свету. Прелазимо једну партију, која претставља дивљи јапански пејзаж. Мишљење и најкомпетентнијих о овој импровизацији је најповољније. Даље пролазимо кроз једну шуму рододендрона и магнолија, која сама по себи претставља велики иметак. У мају за време цвета то је слика, која превазилази по лепоти и дечију уобразиљу о рају. Ваљда цео Париз нема толико рододендрона колико их се налази на овом једном месту. Најзад ето нас опет пред једном интересантном партијом, пред нама су Вогези. Изгледа као да је један део овога краја пренешен у Париз код г. Кана, краја који он толико воли. У ствари и није много другојачије, пошто све стење, дрвеће, маховина и др. све је то транспортовано отуд. Цео овај рај пре рата је коштао око 6,000.000 франака. Данашња његова вредност је непроцењива. Срећан наследник ће бити париски универзитет!

Со. Ово имање налази се 9 км. од Париза. Област је откупила парк и дворца 1928 г. од војводиње Ди Мен. Парк је радио чувени Ле Нотр, и без претеривања се може рећи да је са гледишта вртарске архитектуре много успелији него Версајски. Општина уз државну помоћ и колаборацију парк рестаурира потпуно се придржавајући Ле Нотр-овог првобитног пројекта. Један мањи део је већ успешно завршен. Само површина базена и других водених декорација износи око 10 хектара. Сада се раде подземне инсталације. Не окрјивши ни мало сам парк, Општина је један део земљишта парцелисала, и на тај начин покрила трошкове око рестаурације.

Студентска колонија. Модерно вртарство није се много развило у Француској, у сваком случају не у толикој мери као у Немачкој и Чешкој, те у Паризу осим Студентске колоније и неколико нових скверова око Богородичине Цркве и на Порт Сен Клу нема више сличних објеката. Паркирање око зграде Студентске колоније извршено је са великом уметношћу, те га стога и спомињем. Само три баштенска елемента овде су заступљена: стаза, травник и дрво. Међутим уметно руковање архитекте са ова три елемента постигло је све оне особине споменуто, када је била реч о модерном стилу. Шта више сви недостатци терена искоришћени су у декоративне сврхе, те све висинске разлике

терена решене су помоћу зелених ешкарпи, али то тако суптилно и хармонично, да заиста лагодно делују на око. Између стаза појаси травника и ту и тамо засађено по неко дрво онако како то годи, више по жељи него по логици.

Неколико података о париском Отсеку за Паркове. Као што је већ споменуто од 7.802 хектара колико износи целокупна површина Париза у оквиру градских зидина, свега 237 хектара припада на зелену варошку површину што у процентима чини 3.05%. Овакво стање било би више него очајно да нису све оне друге околности које иду у прилог побољшању овог недостатка. Данашњи принципи урбанске науке захтевају знатно другојачију диспозицију са варошким простором, али не треба заборавити да је престоница Француске стара варош. 91 хектар од горе наведене зелене варошке површине одржавано је од стране државних власти. То су зелене декорације монументалних државних грађевина, али исто тако приступачне публици као и општински паркови. Сасвим другојачије је стање ван т. зв. фортификационе зоне где је однос између површине под зградама и зелене површине много повољнији, тако да целокупни зелени појас метрополе (градски паркови, скверови и шуме) износи 1.976 хектара. Од овога на шуме припада 1.766 хектара, на паркове 114 хектара, на скверове 56 хектара, расаднике 34 хектара и 7,5 хектара на дечија игралишта. Од зеленила овде нису споменути дрвореди, школска дворишта и гробљански паркови. Број особља за одржавање свих вртарских објеката износи 1.505 људи. Од тога, на шеталишта припада 1.088 сталних службеника и 200 сезонских радника, на школска дворишта 26 стална и 3 привремена намештеника, на дворишта других општинских установа 5 сезонских намештеника, на дрворедима и гробљанским парковима 78 сталних и 80 сезонских и на др. радовима 25 лица. Буџет Отсека за Паркове у 1930 г. износио је: расхода 36,061.581 франака, приходи (већином од кирије локала) 6,591.912 франака. Али Отсек за Паркове располаже и другим кредитима и то за школска дворишта 461.052 франака, за баште др. општинских установа 116.100 франака, дрвореди 1,596.780 франака, гробљански паркови 613.800 франака, ванредни кредит за нове радове 629.000 франака; дакле свега 39,478.313 франака. Целокупан буџет расхода Париске општине износио је 2.209,463,624 франака те према томе буџет Отсека за Паркове изражен у проценту износио је 1.2% целокупног општинског буџета. При расматрању ових цифара треба имати у виду да Париз има већ изграђене паркове и да су годишњи нови радови релативно веома незнатни.

КОМУНАЛНЕ БЕЛЕШКЕ:**СТАТИСТИКА КРАГУЈЕВЦА**

У очекивању општег и службеног пописа становништва, који ће се обавити у целој Југославији 31 марта 1931 год., организовао је агилни претстојник градске полиције у Крагујевцу, г. Богољуб Предић пре извесног времена привремени попис становништва. Ових су дана коначно разрађени сви резултати тога пописа. У вези с тим послом једновремено је преуређен пријавни систем, и то је усвојен метод картотека.

По исходу овог пописа, Крагујевац има 32.582 становника, од којих 14.843 одрасла мушкарца и 8.868 одраслих женских. Остало су деца оба пола.

Страних држављана у Крагујевцу има свега 667, од чега највише Чехословака (26), па Румуна и Италијана (по 24), па Грка, Аустријанаца, Мађара итд.

Хуманих, националних и др. друштава у Крагујевцу има свега 60.

Од школа (не рачунајући стручне школе при В. Т. Заводима) има: две гимназије, једна учитељска школа и 5 основних школа.

Број зграда у Крагујевцу износи свега 3796.

У току 1930 год. издато је свега 61 дозвола за грађење нових зграда.

Број индустријских предузећа (не рачунајући В. Т. Заводе) има свега једанаест, протоколисаних трговина 170.

СУБОТИЧКА ЦЕНТРАЛА У ШВЕДСКИМ РУКАМА

Познато је да је једно велико шведско предузеће које се налази у саставу моћног концерна „А. С. Е. А.“ („Allgemeen Svenska Elektriks Aktiefolaget“) откупило од досадашњег концесионара, фирме Мак Даниел, суботичку електричну централу. Ових су дана Швеђани, по извршеним формалностима са општинском управом, примили централу. Шведски концерн намерава да од Суботице начини базу за замашну електричну мрежву, која ће обухватати целу Северну Бачку. У Јужној Бачкој пак, према досадашњем развоју ствари, доминираће у погледу електричних предузећа Американци.

НОВИ САД ЗАКЉУЧУЈЕ ЗАЈАМ КОД ДРЖАВНЕ ХИПОТЕКАРНЕ БАНКЕ

Према дневној штампи, новосадски општински одбор одлучио је да не усвоји ни једну од многобројних понуда за зајам које му стижу из иностранства, већ да закључи зајам од 60 милиона динара код Државне Хипотекарне Банке.

ОТВАРАЊЕ СУПСКРИПЦИЈЕ ЗА ЗАЈАМ ГРАДА ДУБРОВНИКА

Ових се дана отвара упис (супскрипција) за зајам града Дубровника, у износу од 40 милиона динара. Као што је познато, ово је први случај да неки наш град закључује зајам путем јавног уписа. До сад су сви наши градови закључивали своје зајмове само непосредно код домаћих или страних банака, установа, предузећа или група. С обзиром на повољно и у свему консолидовано стање дубровачких градских финансија, очекује се да ће овај први општински зајам закључен путем јавног уписа потпуно успети. Прва Хрватска Штедионица у Загребу учествује у овом зајму само у толико, што ће фунгирати као технички посредник приликом увођења обезбедница дубровачког општинског зајма на домаћим берзама. Осим тога се обавезала да упише суму која евентуално буде остала непокривена уписом. Не верује се да ће наступити тај случај.

ГРАД ПРАГ ПОМАЖЕ УМЕТНОСТ.

Општински одбор града Прага одобрио је кредит од 168.325.— ч. круна за куповину читавог низа радова чехословачких сликара и вајара. Из овог кредита, откупиће се за Општински Дом између осталог радови сликара: Фиале, Хлаве, Хорког, Којана, Квичале, Кратохвила, Кодла, Сованка, Буха и Хубачка, а од вајара: Котрбе, Обровског, Маржатке, Спанијела (биста И. Војновића) и Кафке.

ПЛОДОВИ ЧЕХОСЛОВАЧКОГ ЗАКОНА О ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈИ МАЛИХ ОПШТИНА

Поводом припремљених измена и допуна у чехословачком закону о помагању електрификације малоградских и сеоских општина, Министарство грађевина у Прагу објављује статистичке податке о досадашњим плодovima примене тога закона.

Према овим податцима, од укупно 15.423 општина у Чехословачкој, електрификација је до сад извршена код њих 7.068. Код свега 600 општина електрификација се показала нерентабилна, поглавито услед и сувише забаченог положаја тих општина. За те радове утрошено је на име државних позајмица општинама ради електрификације преко 196 милиона ч. круна. За 6.400 општина у којима још има да се изврши електрификација са државном помоћи требаће, по рачуну Министарства грађевина, од прилике 384 милиона (рачунајући просечно по 60.000 ч. круна помоћи за сваку општину). Измењена и допунама у закону о електрификацији обезбедиће се у ту сврху минимум од 380 милиона ч. кр.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Комунално-друштвена хроника:

Са освећења нове основне школе
на Чукарици

Пошто је изасланик Н. Св. Патријарха Варнаве прота г. Милојковић прочитао молитву и извршио освећење школе по православној обичају, он је у неколико прикладних речи изнео значај ове прославе која се везује за оснивање нове школе, тако потребне за рад и живот деце. После њега управитељ школе г. Лазић дао је реч потпретседнику Општине г. Д-р Милославу Стојадиновићу, који је био срдечно поздрављен од свих присутних гостију а нарочито од учитеља и импровизирао овај говор који је на све оставио најлепши утисак:

„Госпође и Господо,

у једној сличној прилици ја сам тумачио значај духовите фразе једног умног човека, који је рекао да је *дете отац човека*. На први поглед изгледа да је ова крилатица безначајна и да би њен смисао имао да се тражи у простом наглашавању поступности развика нашег, полазећи од детета па до одраслог човека. Ствар стоји мало другачије. Овим се је хтело рећи не само да се из детета формира човек него да је човек оличен већ у њему, да се на дете и његово васпитање мора да обрати нарочита пажња у свима доследностима једног савременог и разумног васпитања.

Модерна педагогија стара се да одговори овом високом задатку. У чему је њен прави смисао и шта је она у опште? На овако јасно постављено питање обично се даје један више погрешан одговор, а пре свега губи у тумачењу сложених фраза које, искрено говорећи, постају бесмислица с обзиром на саму суштину ствари која се тежи да прикаже у њеном пуном значају и која по себи није сложена ако се за полазну тачку посматрања узме дете као такво. На место компликованих дефиниција васпитања треба одмах признати да се цело питање своди на *враћање дечијег васпитања и деце ка природи, затим на спретну и разумну примену оних начела која ничу из наше способности да претходно проникнемо у душу, праву, искрену и топлу дечију душу*. Ако је, дакле, највиши смисао савременог васпитања изражен у *проницљивости нашој да схватимо цео тај свет дечије природе у свима многострукостима њеним*, онда је и обрнуто случај: *несхватајући природу детета ми не можемо никада бити ни његови добри васпитачи*.

Васпитање мале деце има, дакле, за претпоставку, сопствено васпитање у смислу нај-

јачег и најразумнијег прилагођавања система наставе оним подобностима наших малишана који ничу из саме природе ствари. Другим речима: *онај ко хоће да васпитава децу мора у потпуности да се претходно приближи деци*.

Тек у новије време откривено је да је *представа деце о свету сасвим друга од оне коју имају одрасли*. Какав је тај свет гледан кроз призму дечијих схватања, докле и у коме облику иде проницљивост деце, којим је све променама изложено тумачење појава од стране деце, када и у колико те промене наступају с обзиром на њихове године, — ето све су то крупна, веома крупна питања која почиње да убацују тек модерна педагогија уз истовремену примену читавог низа мера и експеримената, који имају за циљ да се овако схваћена улога васпитања што више употпуни савршеним методама посматрања и рада.

На страни нарочито отишло се веома далеко на томе пољу ствари али не смемо рећи да и ми стојимо скрштених руку. Ту скоро, у вези конгреса наших вредних учитеља, била је у Београду приређена изложба дечијих радова која нам је, на једној страни открила тај дечији свет и сву његову способност гледања и стварања, на другој страни пак она нам је показала поред способности наших учитеља да се снађу у вртлогу нових педагошких рефорама и задатака тако исто и њихово пожртвовање за добро и напредак наше деце. Учитељ и дете нашли су се на истом послу и постали су тек сада прави, искрени пријатељи и савезници. Докле се васпитање руководи настрањеним начелима пружајући деци готове, шаблонски удешене и од природе потпуно удаљене методе које дете, баш због те настрањености не може никада да свати, докле се год васпитач не прилагоди и не проникне у душу детета тај најплеменитији свет — свет деце, која у себи носе здраве клице рада и полета, не може му никада бити приступачан а васпитање унапред промашује своје велике задатке. Чим поступи обратно т. ј. да се васпитач деце овој приближи, проничи у њихову душу и у природу ствари како је деца схваћају, одмах она имају у њему, друга, пријатеља и савезника. А целокупно васпитање ових невинанаца заснива се не на наметнутом ауторитету него на љубави и ауторитету који органски ниче из обустраног разумевања и сличних, готово истоветних душа онога који васпитава и онога кога треба васпитати. Ово је једно питање о коме би се

дало подугачко и широко говорити. Сложаност његова показује и сву деликатност положаја нашег учитеља, чија је улога завиднија но ма која друга у савременом друштву.

Последња изложба дечијих радова у Београду открила нам је тај још увек непознати свет деце у правој светлости конструктивног стварања. Природа детета сва је изражена у раду и вечној несаломљивој тежњи да се увек ради и нешто даје од себе. Ко децу спречава да раде тај угушује најелементарнију снагу у њима. Школа у природи и радна школа најбоља је школа. Она пружа ван сумње, и најбоље услове за правилно васпитање деце. Треба стварати такав тип школе,

тово свиреп начин и по цену негације свих, најосновнијих особина ових малишана. Тако су поникли и наши стереотипни, стари буквари са методом учења и сликања мале деце, шта више и у пуној супротности са свима оним представама о свету и животу које се врзмају у главама ових златних малишана. Из тога ћете видети одмах и сву тежину правилне обраде једног буквара који се још увек сматра као привилегија појединаца који су далеко, далеко од тога да схвате природу детета у њеном великом значају. Ако би смо се за један тренутак бацили у прошлост када смо и сами били ђаци и покушали да оживимо оне бледе успомене свога ђа-



Са освећења Чукаричке основне школе: г. г. генерал Радибојевић, Др. М. Стојадиновић, проф. Бранковић, Никола Крстић

где ће деца бити што ближе природи и имати могућности да своју стваралачку машту развију путем рада. Изложени радови са последње изложбе пружају безброј примера за студију душе наших малишана, њихове маште и способности. Узмите ма који било предмет па ћете видети да деца на свет гледају другим очима од наших. Тако на пр. воз у покрету детету се приказује сасвим другачије и оно не пропушта прилику а да га не нацрта на свој начин. Оно што њему пада у очи то је брзина кретања уз пријатан шум и лепа слика локомотиве и вагона. Дете се губи у рефлексима које су њему својствене, а оне су све друго само не оне које ми преживљујемо под утисцима свих других ствари и појава. Тако н. пр. и живот у кући, лов, природа, животиње, — све је то друго у дечијој машти за разлику од наших представа које тежимо да натурамо деци на један го-

ковања одмах би нам пала у очи и сва настрашеност метода васпитања за коју рекох да је добијала спољне, негативно обележје у буквару и свима осталим методама васпитања и рада у школи.

Сада је, хвала Богу, наступио један позитиван преокрет ствари који наговештава и боље резултате на овој страни. Наше учитељство са њему својственим старањем и љубављу чини максимум напора да нашој деци пружи што боље васпитање у наслону на начела нове педагогије која је, као што рекох, враћање света деце у ширину, у свет природе где се једино могу наћи сви здрави елементи рада и напретка.

Важно је, веома важно, да је и просветна политика наше земље у новије време пошла новим путевима уз стално и систематско старање да основну школу дигне на највиши степен. Наше новије законодавство пружа

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

www.uniz.rs

што сасвим модерну основу за рад у томе правцу, а ми чврсто верујемо да ће наша држава у сразмери успеха на пољу унутрашњег сређивања које се врши стално, поступно и разумно, обраћати све већу пажњу и на подизање наше народне школе и да ће јој, поред оног духовног старања за њен шири напредак, дати и све материјалне услове. Морамо, дакле, признати да је урађено доста у последње време, али тако исто морамо веровати да ће се урадити још више у наредним годинама.

Основна школа чини полазну тачку у васпитању наше деце. Васпитање које се ту добије темељ је на коме се даље заснива васпитање и култура човека, његов живот и способност вредног социјалног посленика. Ако би наш живот био вечан на земљи и ако не би требало усавршавати људску културу онда би и проблем школе био сасвим подређеног значаја. Баш зато што ми ишчезавамо да бисмо уступили места онима који после нас долазе, нужно је да се овим млађим нараштајима предаду кроз школу велике народне особине, врлине, традиције, вера и љубав према Краљу и отаџбини. То чување континуитета у развоју сваког културног друштва чини један од главних задатака школе. И не само то. Она треба да оспособи млађе нараштаје да буду бољи од нас, јачи духом и карактером, како би се на тај начин очувао и разумни континуитет прогреса, у чему такође треба тражити смисао школе.

Но за извођење свих тих многоструких задатака потребно је да се пруже и материјалне могућности за наставу и васпитање наше деце. Шта нам вреди говорити о васпитању и дисциплини деце у кући где цела породица спава у једној влажној и мрачној соби, где недостају и најбитнији услови за одржавање дисциплине и примену ма којих начела здравог васпитања. Нашто сва лепа начела о модерној настави и васпитању деце ако нема школа, добрих, удобних, светлих и подесних за рад и живот деце у њима. А ми их још немамо у довољном броју. Ту своју невољу треба признати и не бежати од одговорности коју повлачи за собом даља равнодушност наша. Општина града Београда, у чије име говорим на овом значајном скупу људи који дођоше да славе освећење ове нове школе, на Чукарици, учинила је у последње време максимум напора да се на овоме пољу ства-

ри одазове својој дужности, да надокнади оно што је пропуштено у многим поратним годинама и са чврстом решеношћу да сва њена активност око грађења нових школа буде тек почетак једне шире комуналне делатности, правилно схваћене и нужне с обзиром на велики број деце која још увек слушају наставу у рђавим просторијама или је у опште немају. Већ у овој и наредној години, верујем, отклониће се главно зло, а онда ће-



Чуџаричка основна школа

мо приступити постепено решавању проблема школа у свима доследностима управе која се стара да сва питања реши брзином и на начин како је то диктовано општим националним интересима. Ми смо поставили један шири програм који се сада изводи у свима крајевима Београда. Ту скоро освећена је велелепна теразиска школа, сада ова, сутра на Душановцу, ускоро у Шуматовачкој улици и т. д. Са таквим програмом комуналне управе која је и агилна и испуњена искреном љубављу за нашу децу, на послетку са чврстом решеношћу коју поново истичем, да ће у будуће бити још енергичнија, ја иступам пред вас у њено име и поздрављам вас са најлепшим жељама да се у овом светом дому негује љубав према своме народу, према Краљу и отаџбини на добро наше деце, на добро Београда и целе моћне Краљевине Југославије."

Говор Д-р М. Стојадиновића био је бурно поздрављен од свих присутних дугим одобравањем.

Поклони генерала Душана Стефановића музеју Београда

Прегли смо свим силама да нашем граду чађемо његову душу.

Град без музеја, то је тело без душе; наш Београд има једну грандиозну душу, али је она до пре извесног времена била развучена, одељена, делић по делић на разним местима. Ево дошао је тренутак кад сами његови грађани доносе делиће те велике душе и изграђује се давно очекивани градски музеј. После неоцењиве збирке г. Вајферта, дошла је још једна драгоцену збирка; збирка коју је ових дана поклатио општинском му-

дују примерима генерала г. Стефановића и г. Вајферта. Свуда, на разним крајевима вароши, у разним домовима налази се по један делић велике душе нашег Београда. Ево, Општина је отворила културни храм, грађани подигните у њему олтар, онолико колико то до вас стоји. Стари рукописи, фотографије на којима се виде оне чедне Београђанке с кринолином и с марамицом у једној руци а с другом руком на рамену свога мужа, све је то данас потребно музеју! Све ће то оживљавати прошлост Београда. Оружје старо, намештај, полице, ђугуми, сахани, авани у којима се туцала кафа, лопари на којима су старе Београђанке месиле хлеб, све је то потребно, све је то делић онога живота старог Београда кога треба да видимо у музеју. Сви ти објекти, лепше ће изгледати у дворанама и витринама музеја, него ли разбацани по тавану или собницама. Савремена унука у тоалети по последњој моди много ће више имати задовољства ако кадифено либаде и тепелук своје бабе посматра у музеју, него да све то пропада на дну каквог ковчега окованог блехом у разним бојама, и донетог некада, давно на леђима камила с неке стране Истока у Београд...

*

Желећи да се генералу г. Стефановићу и усмено захвалимо на дарованој збирци музеју, пошли смо да га потражимо у његовом кабинету за рад. Скромна мала соба у Александровој улици, скромна као и све одаје у којима се збивају велики догађаји.

Кроз ту собицу дефилију легије најхрабријих и најзаслужнијих у овој земљи. Они с Карађорђевог Звездом, и они са Југословенском Круном. Г. генерал као да је још увек на фронту: пред њим, међу листовима хартија, диплома, повеља, исписане су ратне анегдоте и подвизи — релације оних одликованих медаљама за храброст и пожртвовање. На другом крају генераловог стола, стоји једна књига огромна и дебела. У тој књизи која тако мирно лежи на томе столу а од које се генерал не одваја, и дан дањи грми и тутњи светски рат. То је лични дневник г. генерала, писан његовом руком дан по дан, током целог рата. На тим страницама бићу се битке у Мачви, на Сони, на Вердену, у Галицији, на Дарданелима... Окршаји на суву и на мору, бомбардовања, поверљиви извештаји, депеше, судбоносне одлуке, све је то унето тамо. За тако компликовану машину требало је имати много смисла, много концепције и духа.

Посматрајући тако разне предмете по соби г. генерала, изнад једне фотографије снимљене на бојишту и где белгијски краљ



Дародавац дивиз. генерал Душан Стефановић

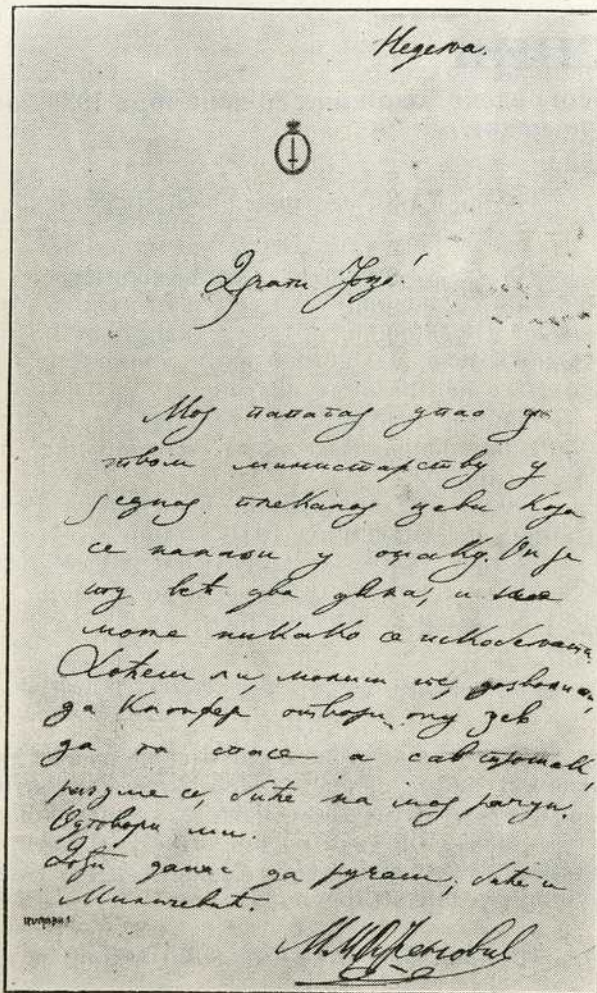
зеју дивизијски генерал г. Душан Стефановић, давно је била већ предестинирана за музеј. Генерал г. Стефановић само је очекивао дан када ће се објавити да музеј почиње да живи, па да га одмах обогати једном ванредном збирком оригиналних владалачких рукописа и нумизматике...

Спречен пословима да лично присуствује отварању музеја, генерал г. Стефановић је ипак много мислио на њега и спремао му једну збирку која ће га још у првим данима оживотворити. С радошћу видимо да душа Београда почиње да се ваплоти! Није ли то подстрек и за остале његове грађане да сле-



www.unin.rs разговара с генералом г. Стефановићем, смотрим једну немачку брзометну пушку.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Једно занимљиво писмо М. М. Обреновића Јоци Белимарковићу

Генерал нам рече:

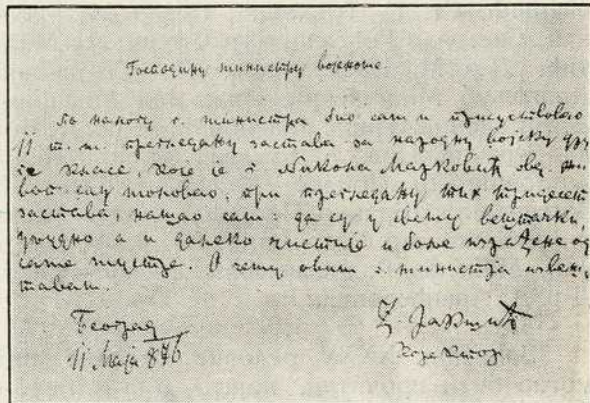
— Ову сам пушку лично ја покупио с Верденског бојишта, и донео је овамо с тим да је поклоним градском музеју кад се буде основао. Београдском музеју зато, што је овакво исто оружје тукло и Београд у исто време кад и Верден...

— Значи да сте ви, г. генерале, одавно мислили на градски музеј?

— Увек кад год ми је до руку долазио такав објекат који је имао ма какву биографску вредност. Ја сам веровао да ће се једнога дана наћи људи који ће отпочети стварање музеја. Зато сам дуго година чувао све ове рукописе, а нарочито рукопис почившег Краља Петра. Из тога рукописа види се да је покојни Краљ био ванредан друг, и врло вољен и цењен од својих другова Француза из Сен-Сирске академије. Имао их је много, и видите да није жалио труда да сам испише на томе табуку њихова имена и чинове, приликом њиховог доласка у Београд. Сачувао

сам такође и ово писмо краља Милана писано француски италијанском војном аташе-у у Бечу. Интересантно је ту оно место где краљ Милан за свога сина краља Александра каже: „Краљ, мој господар“. Сматрао сам исто тако да је интересно и ово писмо потписано М. М. Обреновић, (Михаило М. Обреновић) а писано Јоци Белимарковићу, министру иностр. дела. Да ли то писмо треба разумети ad literam или је то нека врста шифре, то је ствар историчара. Писмо сам нашао у кући почившег генерала Белимарковића још давно, међу његовим хартијама.

Кад ми је дошао до руку „Жил Блаз“ одмах сам га склонιο и наменио београдском музеју, јер сам веровао да се никада на једном месту не могу скупити потписи свих светских величина као што је то случај овде,



Оригиналан акт Буре Јакшића Министру Војном (1876)

приликом Игове годишњице год. 1885. Осим потписа на турском, китајском и јапанском, ту су вам потписи Золе, Кармен Силве, Краља Карола Румунског, музичара Масене, и др. „Жил Блаз“ ми је дошао до руку у Тулузи кад сам служио у 83. француском пешадиском пуку.

Писмо — извештај Буре Јакшића занимљиво је и баца светлост на оно интересно време, кад је звање „коректор“ било цењено и уважавано и поверавано људима великих способности.

То писмо нашао сам у Војно-техничком заводу у Крагујевцу давно пре рата, међу побацим хартијама која је била одређена за увијање пушчаних фишека. Тада сам као командант 11. пеш. пука био у комисији за пријем муниције.

Ја ћу и даље остати пријатељ ваше младе установе и доприносићу њеноме развоју колико год могу.

Радите, и прикупљајте бар ви, оно, што се на другој страни пропушта. Ја сам давно настојавао, а бојим се да сад није већ доцкан, да се код нас у Београду створи Музеј Војске. Зато бар ви створите сада у Вашем музеју одељење Ратова.

V.

СЛУЖБЕНИ ДЕО:**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XXXVI Редовне Седнице Одбора Општине Београдске, одржане 30 децембра 1930 год.
у 6 часова по подне.

Претседавао Претседник *г. Милаи Нешић.*
Деловођа *г. Божидар Павловић.*

Потпретседници *г. г. Д-р Милослав Стојадиновић* и *Никола Крстић* и кмет-правник *г. Исидор Протић.*

Од одборника били су *г. г.:* *Јов. Дравић,* *Лазар Генчић,* *Ник. Ђорђевић,* *Ранко Живковић,* *Негослав Илић,* *Драг. Матејић,* *Дим. Станчуловић,* *Д-р Александар М. Леко,* *Влад. К. Петровић,* *Мих. Л. Ђурић,* *Д-р Љ. Стојановић,* *Д-р Букић Пијаде,* *Д-р Драг. Ђ. Новаковић,* *Ст. К. Трпковић,* *Петар М. Гребенац,* *Светозар Гођевац,* *Д-р Страш. Љ. Милетић,* *Д-р М. Недељковић,* *М. Стојановић,* *Драгољуб Милошевић,* *Инж. Јов. Мисирлић,* *Ђ. Бајаловић,* *Триф. Јовановић,* *А. Фирт, Богдан Крекић,* *Инж. К. Букавац,* *Милош П. Радојловић,* *Ђ. Попара,* *Милован Матић,* *Т. Здравковић,* *Бранко Поповић,* *Павле Миљанић,* *Тјешимир Старчевић,* *Бл. Ј. Антонијевић,* *Мил. Ђ. Радосављевић,* *Јосиф Фрид* и *Д-р Д. Аранђеловић.*

1.
Записник XXXV редовне седнице није могао бити прочитан, пошто још није био готов.

2.
Деловођа Одбора саопштава да су се извинили одборници *г. г. Радисав Јовановић,* *Д-р Мића Анић* и *Милић Сокић.*

3.
На предлог Суда Обр. 29504 Одбор је РЕШИО:

Да се *г-ћи Лујзи,* удови поч. Војводе Мишића повећа површина општинског земљишта на Топчидерском брду иза виле „Добро поље“ и електричног трансформатора, а које јој је уступљено на уживање одлуком Одбора Обр. 4120 од 2 априла 1927. године од 500 м² на 1.000 м².

Повећана површина од 500 м² да се уступи бесплатно на уживање за време од 90 година рачунајући од 7-VII-1927. године (као дана када јој је и првих 500 м² уступљено), с тим да на повећаном земљишту не може ништа зидати већ исто може само пошумити и паркирати.

Право уживања земљишта важи за *г-ђу Мишић* за време њеног живота, после њене смрти право уживања земљишта може уживати оно њено дете, на које она за свога живота ово уживање пренесе, а надаље законски наследници истог.

4.

На предлог Суда Обр. 30965 Одбор је

РЕШИО:

Да се за смештај жандармеријске станице на Душановцу узме у закуп кућа *г. Милосава Шевковића,* артиљер. капетана I класе постојећа у Јастребачкој улици бр. 4 у којој се већ станица налази.

На име закупне цене за ову зграду да општина плаћа месечно *г. Шевковићу* по 900.— динара.

Закуп има трајати од 1 новембра 1930. године до 1 новембра 1931. године.

Остале услове о закупу предвидеће Отсек Добара приликом закључења уговора са закуподавцем *г. Шевковићем.*

5.

На предлог Суда Обр. 31360 Одбор је

РЕШИО:

Да се на основу комисијског извештаја изврши расходовање ствари топлог купатила општине Београдске и то: 8 комада кокосових већих брисача и 34 — тридесет четири комада кокосових мањих брисача, и исти избришу из инвентара.

6.

На предлог Суда Обр. 31361 Одбор је

РЕШИО:

Да се расходује украдени куфер у Вежбаоници женске учитељске школе у коме је била ручна аптека, а који је био својина Одељења за социјално и здравствено старање.

Куфер са апотеком коштао је 739.— дин.

7.

Код тачке дневнога реда: „Предлог буџета за 1931. годину“, настављена је дискусија и претрес буџета у појединостима.

Прочитани су лични расходи Одељења за социјално и здравствено старање, који обухватају Дирекцију.

Одборник *г. Д-р Лазар Генчић* у своме говору изнео је потребе здравственог и хигијенског подизања Београда, жалећи што је буџет овог Одељења смањен, и ако би он према стварним потребама требао да буде повећан. Навео је уштеде, које је ових дана на персоналним издацима извршила Париска Општина, као и случај којим је Бечка Општина после рата у погледу подизања културних и хигијенских установа пошла, па би тим путем ваљало да пође и Београдска Оп-

Исто тако наводи и успехе Прашке Општине на социјалном и здравственом пољу. Предлаже, да се целокупни принос од 20% општинског приреза уноси у нарочити санитарски фонд општине града Београда, из кога би се изграђивале и подизале социјалне и здравствене установе. Исто тако предлаже да се образује једна стручна комисија, која ће у току 1931. године прегледати Београд с обзиром на здравствене и хигијенске прилике, које у њему владају и поднети о томе исцрпан извештај Суду и Одбору.

Претседник г. Нешић одговара г. Генчићу, да ће Суд водити рачуна о здравственим и хигијенским потребама Београда, и да ће за то тражити сретства, која не би падала на терет једног буџета, и из којих би се могло учинити што је потребно на томе пољу.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић замера што Директор одељења за социјално и здравствено старање није дао експозе о целом одељењу. Исто тако замера, што је изрисан одељак о болници, а унето је да општина намерава да подигне један крематоријум за псе, из чега би се могло закључити, да је ово питање прече од болнице. Говорећи о води коју Београд троши, на основу извештаја Санитетског одељења који је штампан, каже, да је она која се добија из Савске црпке код „Шест Топола“ заражена.

Код овог тврђења настала је дискусија у којој су узели учешћа Претседник г. Нешић, Д-р Драгољуб Новаковић и Петар Гребенац. Управник водовода објаснио је, да се вода из Савске црпке не употребљава за пиће, већ само за поливање улица и за потребе изван кујне. Ни савска вода није заражена, али у месецу октобру и новембру, када фабрика шећера избацује отпатке, та Савска вода показује извесну количину колибакцила, али то не значи да је заражена.

За овим је примљен буџет ове Дирекције.

Прочитан је предлог личних и материјалних расхода Отсека за јавну хигијену.

Претседник г. Нешић скреће пажњу да је повећан број реонских лекара од 10 на 14 према броју квартова, којих по новој подели има у Београду 14 и да је у истој сразмери повећан број полицијских контролора и санитарских позорника.

Одборник г. Петар Гребенац противан је овом повећавању особља, налазећи да се број квартова не мора поклапати са бројем лекара. До сада је било мање квартова а више лекара, а од сада може бити обрнут случај. Даље, говорећи о савској води, наводи податке Санитета по коме се бактерије у савској води у месецу октобру и новембру појављују од распадања шећерне репе, коју фабрика у време свог интензивног рада баца

у савску воду. Због тога су и постојали предлози да се савска вода у опште не употребљава, или да се црпка премести изнад фабрике шећера. Тражи да санитарски контролори обратe пажњу на изношење нечистоће из Београда, јер грађани врло често виде, да се она просипа по улицама.

Одборник г. Јован Мисирлић у своме говору замера, што Одељење за социјално и здравствено старање има много шефова у месту да постоји само један шеф. Говори о конкурсу за избор лекара, тврдећи да је на том конкурсу изабран један лекар за шефа и ако нема оригиналну диплому о свршеном факултету.

За овим су примљени лични и материјални расходи Отсека за јавну хигијену.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Бактериолошке лабораторије.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Завода за дезинфекцију.

Прочитани су лични и материјални расходи Хемијске лабораторије.

Одборник г. Д-р Александар Лeko скреће пажњу да у овој лабораторији ради већ 20 година хемичар г-ца Бајићева, али да плату прима на терет буџета Дирекције трамваја и осветљења. Предлаже да се она преведе на буџет ове лабораторије, где стварно ради, а да се брише њена позиција у буџету Дирекције трамваја. Буџет се због тога неће ни смањити ни повећати.

Одбор је усвојио овај предлог г. Д-р Лека.

Одборник г. Д-р Лазар Генчић наводи да у овој лабораторији раде пет хемичара, од којих двојица нису предвиђени овим буџетом. Пошто су послови врло велики, предлаже да се предвиди плата и за ову двојицу хемичара, који раде у лабораторији.

Поводом овога предлога развила се дискусија у којој су учествовали г. г. Јован Мисирлић, Д-р Драгољуб Новаковић, директор Д-р Радишић, Д-р Милорад Недељковић и Д-р Александар Лeko, па је констатовано да оба предложена хемичара од стране г. Д-р Генчића нису предложена у новом буџету.

Одбор је решио да се предвиде плате и за ова два хемичара.

За овим је примљен предлог личних и материјалних расхода Хемијске лабораторије, са предњим повећањем.

Прочитани су лични и материјални расходи Општинског купатила.

Одборник г. Негослав Илић констатује да у Београду има врло мало купатила, и да су уз то врло скупа. Општина треба да се постара да сви крајеви Београда добију купатила, а у исто време, да се постара, да се цене снизе, како би сиромашнији свет могао њима да се користи.

Одборник г. Д-р Букић Пијаде придружује се овом захтеву и додаје да би нарочито на Сави требало имати више хладних купатила за време летње сезоне.

Претседник г. Нешић одговара да је купатило у Мишарској улици већ проширено, а и сада се буџетом предвиђа сума за његово накнадно проширење. Што се тиче савских купатила она ће морати сада због изградње моста да се померају узводу, јер нема других повољних места на десној обали Саве.

За овим су примљени лични и материјални расходи Општинског купатила.

Прочитани су лични и материјални расходи Заштите деце.

Одборник Д-р Лазар Генчић предлаже да се помоћ Нудиљској школи за издржавање 4 питомице повећа на 80.000 динара, колико је било предвиђено буџетом и за 1930. годину. Наводи да би Општина требала још већи број питомица да издржава у овој школи, јер ће јој оне бити потребне приликом отварања нове болнице.

Одбор је прихватио овај предлог г. Д-р Генчића.

Одборник г. Јован Мисирлић предлаже да се укине позиција за 16 школских сестара.

Одборник г. Д-р Милорад Недељковић скреће пажњу да постоји опасност по буџетску равнотежу, ако се поједине позиције стану повећавати, без компензације на другој страни.

Одборник г. Ставра Трпковић истиче да Одбор до сада није учинио ни једно смањење у персоналним издатцима, и ако налази да има више службеника него што то служба захтева. Чини поређење између буџета Загребачке и Београдске општине и закључује да се у овој другој новац баца.

Претседник г. Нешић одговара, да Суд износи Одбору своје предлоге, а на оводе је да те предлоге прими или не прими. Суд води рачуна на једној страни о потребама службе, а на другој о одредбама општинског статута, о којима се мора водити рачуна док су у важности.

За овим су примљени лични и материјални расходи Заштите деце, са 4 гласа против.

Прочитани су лични и материјални расходи Ветеринарско-полицијске службе.

Одборник г. Петар Гребенац поставља питање да ли је Суд што урадио по наводи-ма одборника г. Гиновића, које је у начелној дебати изнео, поводом рада органа овог одсека.

Претседник г. Нешић одговара да је истрага поведена, да се дошло до резултата, и да реферат о томе стоји на расположењу сваком одборнику да га прочита.

Одборник г. Д-р Аранђеловић поводом позиције за набавку лекова за сточну амбуланту, поставља питање на који ће се начин контролисати млеко које се доноси у Београд.

Претседник г. Нешић одговара да ће млеко и месо, које се доноси у Београд бити и даље стриктно прегледано, и да зато Суд предвиђа седам станица на улазима у Београд. На тим станицама биће мерачи, па онда ветеринарски контролори и контролори за преглед млека. Суд вам предлаже да се додају још 4 ветеринарски контролора, тако да их укупно буде 9. У накнаду за то, Суд ће доцније предложити код одговарајуће позиције смањење од 100.000.— динара. Суд даље има намеру да образује једну комисију за проучавање питања, која су поставили кобасичари и месари, и која ће по намерама суда усвојити све њихове захтеве. Предвидеће се нарочите таксе за месне производе, који долазе са стране, а који се не могу контролисати. Све то вршиће се са једним кадром, који ће по броју бити далеко мањи од садањег трошаринског кадра.

За овим су примљени лични и материјални расходи Ветеринарско-полицијске службе.

Седница је закључена у 9 часова увече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић с. р.

Потпретседник,
Београдске Општине
Др. Милослав Стојединовић с. р.

ЗАПИСНИК

I Редовне Седнице Одбора Општине Београдске одржане 1 јануара 1931 године
у 6 часова по подне.

Претседавао претседник Г. Милан Нешић.
Деловођа Г. Божидар Павловић.

Потпретседници г.г. Др. Милослав Стојединовић и Никола Крстић и кмет-правник Исидор Протић.

Од одборника били су г.г.: Јов. Дравић, Мих. Л. Ђурић, Др. Лазар Генчић, Никола Ђорђевић, Свет. Гођевац, Крста Гиновић,

Влад. К. Петровић, Бл. Антонијевић, Петар М. Гребенац, Негослав Илић, Др. Драг. Новаковић, Триф. Јовановић, Дим. Станчуловић, Драг. Матејић, Ђура Бајаловић, Драгољуб Милошевић, Др. Љ. Стојановић, А. Фирт, Шемајо де Мајо, Др. Сташмир Љ. Милетић, Јован Мисирлић, Др. Букић Пијаде, Др. Драг. Арађеловић, инж. К. Букавац, Богдан

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Да Техничка дирекција спреми потребна акта за издејствовање сагласности г. г. Министара трговине и финансија о ослобођењу царине набављених објеката.

7.

Код тачке дневнога реда: „Предлог буџета за 1931. год.” настављена је дискусија и претрес буџета у појединостима.

Прочитани су лични и материјални расходи Кланичног одељка.

Претседник г. Нешић обавештава Одбор, да је број контролора повећан од 4 на 8 и моли да се код поз. 2 место главног надзорника кланице упише хонорарни ветеринар стручњак за лабораторију. Даље, на питање г. Д-р Аранђеловића одговара да нова Кланница одговара у свему хигијенским захтевима и да Суд намерава кроз месец дана приступити отварању кланице.

Одборник г. Д-р Лазар Генчић говори о старој и новој кланици, подвлачи велику разлику између њих у корист нове, а на штету старе и предлаже да се за нову кланицу створи један лабораториум за бактериолошки и микроскопски преглед меса, којим би руководило једно квалификовано лице, један ветеринар специјалиста за ове послове. Налази да су два метача за нову кланицу недовољни за одржавање чистоће и да због тога њихов број треба повећати.

Одборник г. Страшмир Милетић говори о развоју изградње кланице и тражи да Суд пре отварања кланице поднесе извештај Одбору, из кога ће се видети колико је коштала општину та нова кланица.

Одборници г. г. Алберт Фирт и Милош Радојловић у својим говорима навели су, како је једна домаћа понуда била пристала да изгради кланицу за 6,000.000.— динара, али да је Суд ипак уступио једној страни фирми за много већу суму. Због тога је потребно да се приликом отварања кланице зна тачно колико она кошта општину и моле Суд да о томе спреми извештај.

Одборник г. Крста Гиновић пре него што је изложио своје гледиште о расходима Кланичног одељка, моли Суд и Одбор да се образује једна комисија одборника, која ће испитати и утврдити наводе референта за ветерину, који се садрже у једном извештају раздељеном одборницима. По овом предлогу говорили су г. г. Петар Гребенац, Д-р Аранђеловић, Др- Милетић и Д-р Новаковић, па је затим Одбор изабрао у ову комисију г. г. Д-р Букића Пијаде, Шемаја де Маја, Петра Гребенца, Д-р Лазара Генчића, Милоша П. Радојловића и Д-р Страшмира Милетића.

За овим г. Гиновић у своме говору истиче да би на чело кланице требао да дође један доктор медицине, који би у пуној мери могао да поднесе одговорност за рад нове

кланице. Наводи случајеве неправилног рада ветеринара при прегледу меса, као и наплаћивању извесних такса које они задржавају за себе у место да их уносе у општинску касу. Тврди да на кланици постоји велики неред и злоупотребе и да једини изузетак чини ветеринар г. Александар Петровић, који није у стању да се сам носи са свима осталима. Моли Суд да изабрана комисија приступи што пре послу, како би се дошло до резултата и поднео извештај Одбору.

За овим су примљени лични и материјални расходи Кланичног одељка.

Прочитани су лични и материјални расходи Отсека за лечење и санитарне установе.

Одборник г. Д-р Лазар Генчић предлаже да се поново уведе звање лекара за нервне болести, које је избрисао стручни финансијски одбор, јер су већ потребни инструменти набављени. Даље тражи да се помоћ анти-туберкулозном диспанзеру повећа од 80 на 120.000 динара, Лиги за сузбијање туберкулозе од 10 на 20.000.— динара а за сузбијање венеричних болести од 20 на 50.000 дин.

Претседник г. Нешић изнео је разлоге због којих су учињена смањења код означених позиција. У име Суда изјављује да прихвата предлог г. Д-р Генчића да се помоћ Лиги за сузбијање туберкулозе повећа и то на 40.000 динара, са чиме се и Одбор сложио.

Одборник г. Д-р Страшмир Милетић истакао је да је рад општинских амбуланти дао до сада добре резултате, али да су оне најчешће смештене у просторијама, које не одговарају најосновнијим потребама. Наводи за пример централну амбуланту преко пута „Лондона”. Општина мора решавати питање подизања нових амбуланти, које би одговарале свима захтевима хигијене и модерног лечења.

Одборник г. Петар Гребенац противан је давању помоћи Лиги за сузбијање туберкулозе, јер општина има своје амбулante и санитарне установе, на које троши велике суме новаца, и због тога налази, да оваквим друштвима не треба давати помоћ, пошто она треба да се издржавају од приватне иницијативе.

Одборник г. Д-р Љуба Стојановић у своме говору изнео је рад Лиге за сузбијање туберкулозе као и опасности које Београду прете од ширења ове болести.

Одборник г. Јован Мисирлић говорио је о лекарима и лекарима специјалистима и изразио бојазан да се у току године не буду морала вршити вирминисања између појединих позиција овог отсека. Затим наводи имена службеника, који нису предвиђени овим буџетом.

Претседник г. Нешић обећава да ће на питања г. Мисирлића одговорити на идућој седници.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Јоца Поповић, Д-р Љуба Стојановић, Милован Матић, Бл. Антонијевић, Павле Миљанић, А. Фирт, Т. Здравковић, Ник. Ђорђевић, Ст. К. Трпковић, Драгољуб Милошевић, Д-р Букић Пијаде, К. Гиновић, Ђ. Попара и Јосиф Фрид.

1.

Записници XXXV, XXXVI и I редовне седнице нису прочитани, пошто још нису били готови, већ је остављено да се то учини на једној од наредних седница.

2.

Деловођа одбора саопштава да су се извинили одборници г. г.: Тјешимир Старчевић, Милић Сокић, Д-р Мића Анић, Радисав Јовановић и Д-р Милорад Недељковић.

Одборник г. Јован Мисирлић саопштава да је умро инжењер Драгутин Трпковић, хонорарни општински чиновник, и истичући његову способност и заслуге, молио је Суд да се његовој породици исплате две задржате плате као и посмртна плата.

Претседник г. Милан Нешић одговара, да је Суд морао после три месеца боловања задржати даље издавање плате, али да је Суд на други начин чинио помоћ, колико је то могао. Изјављује да ће Суд учинити све што може, да се породици пок. Трпковића помогне.

Потпретседник г. Д-р Стојадиновић умолео је Одбор да овласти претседника г. Нешића, да може издати један ограничен број трамвајских карата на поверљиве сврхе, као што се то сваке године даје извесним лицима, а у нови Правилник није овакво овлашћење унето.

Одбор се сагласио са овим предлогом.

3.

На предлог Суда Обр. 31526 Одбор је РЕШИО:

Да се модерној млекарни Драгојла Обрадовића, трговца из Београда уступи испорука 455—456 литара млека дневно за потребе Завода за стерилизацију млека, основне школе и Дома стараца и старица за целу 1931. годину, по цени од динара 2,40 од једног литра, као најповољнијем понуђачу.

Издатак има пасти на терет одговарајуће буџ. партије за 1931. годину.

4.

На предлог Суда Обр. 31527 Одбор је

РЕШИО:

Да се Графичком уметничком заводу „Планета” из Београда, уступи штампање Општинских новина за целу 1931. годину као најповољнијем понуђачу и то:

1 табак од 8 страна у 4.000 примерака за Дин. 1.850,—

свака даља хиљада од 8 страна „ „ 380,—
4.000 примерака уметничког додатка у једној боји . . . „ „ 2.280,—
свака даља хиљада уметничког додатка „ „ 490,—
4.000 примерака пари слика на кунстдрук хартији . . . „ „ 1.480,—
свака даља хиљада „ „ 375,—
Додатак на страни слог за 8 страна „ „ 150,—
Клишеа I врсте по 0,60 дин. I см² мин. „ „ 30,—
Клишеа II врсте по 0,40 дин. I см² мин. „ „ 25,—

За „Службене новине Општине града Београда”:

за 4.000 пример. на 4 стране за Дин. 1.800,—
свака даља хиљада на 4 стр. „ „ 210,—
сваке даљне 2 стр. 4.000 пр. „ „ 1.100,—
свака даљна хиљада „ „ 138,—
4.000 корица у плавој боји . . „ „ 2.100,—
4.000 огласа на 8 страна . . . „ „ 1.560,—
свака даља хиљада корица . . „ „ 440,—
4.000 корица у једној боји . . „ „ 1.820,—

Израда општинских новина мора бити на хартији мител-фајн, холц-фајн и кунстдрук по мустри, коју је поднела штампарија „Раденковић”.

У случају потребе финије хартије како за унутар. листа тако и корице, Општина ће разлику цена урачунати према утврђеним ценама трговина хартија (берзе), а на основу реферата уредника листа.

Сви остали евентуални непредвиђени расходи признаће се специјалним судским решењем.

Издатак има пасти на терет одговарајуће буџетске партије за 1931. годину.

5.

На предлог Суда Обр. 31528 Одбор је РЕШИО:

Да се Јелисавета Мицић, ослободи дужне кирије, за општински стан у Дринчићевој ул. бр. 3. за време од 1. VI. до 30. IX. 1930. године, у укупном износу од динара 1.456,— због тога што се није могла наплатити услед немаштине.

6.

Настављена је дискусија о предлогу буџета за 1931. год.

Прочитани су лични и материјални расходи Одељка библиотеке и музеја.

Претседник г. Нешић обавештава да ће свечано отварање библиотеке и музеја бити извршено на дан 11 јануара ове год. у 11 часова пре подне и позива одборнике да овом отварању присуствују. Даље, предлаже да се у овом одељку смањи један хонорарни чиновник, чија је плата била предвиђена у динара 26.400,—.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Одборник г. Бранко Поповић предлаже да библиотека и музеј уђу у Културни отсек, као његов саставни део, а не да буду издвојени у засебан одељак као што је то Суд предложио, јер ће се на тај начин постићи потпунија сарадња између шефа Културног отсека и библиотекара, а осим тога моћи ће се извести и извесна смањења у личним издацима.

Претседник г. Нешић одговара, да је специјалним правилником библиотека и музеј издвојена у засебан одељак, као што је то случај и са осталим одељцима.

Одборник г. Јован Мисирлић налази да би требало при овом одељку образовати један специјални саветодавни одбор, састављен од одборника, који би давао мишљење при набавци књига и других уметничких објеката за библиотеку и музеј.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић предлаже да се прегледа стара архива и из ње одаберу и издвоје сви они рукописи и предмети од важности и предају библиотеци на чување.

Одборник г. Негослав Илић противан је образовању једног саветодавног одбора из разлога што су лица, која управљају библиотеком и музејем показала да знају шта треба купити од књига и других предмета.

Одборник г. Јован Дравић говорио је о лепом уређењу библиотеке и музеја, па је предложио да се предлог Суда прими.

За овим су лични и материјални расходи Одељка библиотеке и музеја, са смањењем једног хонорарног чиновника, примљени.

Прочитани су лични и материјални расходи Отсека за гробља.

Претседник г. Нешић обавештава да је извршена измена у односу према прошлом буџету и да је због тога парт. 52. поз. 14 смањена од 100.000 на 50.000 динара.

Поводом буџета овога отсека говорили су о подизању новог гробља, о начину сахране и уређењу осталих гробља београдских г.г. Милован Матић, С. Гођевац, Д-р С. Милетић и Претседник г. Нешић.

Затим су примљени лични и материјални расходи Отсека за гробља.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Пожарне команде.

Прочитани су и примљени лични расходи Отсека за грађанске спорове.

Прочитани су и примљени лични расходи Кривичног отсека.

Прочитани су и примљени лични расходи Извршног отсека.

Прочитани су и примљени лични расходи Отсека за старатељство.

Прочитани су и примљени лични расходи Суда добрих људи.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи за све отсеке.

Прочитани су лични и материјални расходи Дирекције привредно-финансијског одељења.

Претседник г. Нешић обавештава да је у односу према прошлогодишњем буџету повећана позиција за функционе додатке за 16.000.— динара.

За овим су примљени лични и материјални расходи Дирекције Привредно-финансијског одељења.

Прочитани су лични и материјални расходи Таксено-Привредног отсека.

Претседник г. Нешић обавештава да је овом отсеку додат још један геометар. Затим предлаже да се позиција 18. партија 66. у којој је предвиђен додаток на звање, избрише а да се код финансијских овлашћења овласти Суд да може дати награду, сличну тантијемима, за вишак прикупљених прихода. Исто тако предлаже да се позиција 2. парт. 67 избрише, пошто је у другој једној позицији предвиђена сума за издржавање телефона.

За овим су примљени лични и материјални издаци Таксено-привредног отсека, са предлозима г. претседника.

Прочитани су лични и материјални расходи Пијачног одељка.

Претседник г. Нешић обавештава одбор, да је потребно предвидети плату за седам мерача, који би били на општинским вагама, које ће се поставити на главним улазима у Београд. Исто тако предлаже да се повећа плата референту пијачног одељка од 35 на 42.000.— динара, пошто он као хонорарни не може напредовати у плати, а својим радом показао је да заслужује ово повећање.

По овом питању говорили су г.г. Крста Гиновић, Благоје Антонијевић, Алберт Фирт и Д-р Страшимир Милетић, па су затим примљени лични и материјални расходи Пијачног одељка заједно са предлозима г. претседника.

Прочитани су лични и материјални расходи Отсека општинских добара.

Претседник г. Нешић предлаже да се код парт. 71/5 избришу речи „набавка и оправка намештаја”. Обавештава да је код парт. 70/2. додат још један чиновник због развијених послова. Даље, предлаже да се код позиције 8. парт. 71 брише телефонска претплата, као и да се смањи парт. 71/1 за 296.000.— динара због финансирања дванаестиним за јануар, јер се у буџет мора унети једна позиција за ликвидацију расхода учињених по буџету за 1930. год., који се не предвиђају у буџету за 1931.

Одборник г. Драгиша Мајетић скреће пажњу да је на сточном тргу бесправно подигнута једна кафана, која омета рад и мо-

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ли Суд да предузме мере да се та зграда уклони са сточног трга.

Одборник г. Петар Гребенац истиче да би Суд требао да упозна одбор са радом комисије за преглед општинских закупа за општинске и државне установе, да се види како се радило и газдовало у општини. У даљем свом говору наводи случај фирме „Телефункен“, која је поставила своје радио апарате на Калемегдану, па кад је одбор одбио предлог да се ти апарати откупе, онда је ранији Суд баш на дан свога смењивања 23. маја п. г. донео једно решење којим је направљена нека врста ортаклука између општине Београдске и представника „Телефункена“. Налази да Суд није могао, после одбијања од стране одбора, ступати у поновне преговоре са „Телефункеном“ и зато моли да се цео предмет упути стручном правном одбору, да он испита целу ову ствар.

Претседник г. Нешић прима предлог г. Гребенца да се ово питање упути правном одбору.

Одборник г. Алберт Фирт говорио је о раду комисије за општинска добра и начину на који је подигнута кафана на сточном тргу. Исто тако говорио је о понуди фирме „Телефункен“, да јој општина откупи радио апарате, које је инсталирала на Калемегдану.

Одборник г. Страшимир Милетић говори о раду Управе општинских добара и налази да она није водила довољно рачуна о имовним интересима општине. Питање татија је најважније и оно се потраже још из ранијих година. Многи закупци општинских земљишта држе веће површине него што су под закуп узели, те би требало извршити нов премер. Код питања осигурања општинских добара налази да би Општинска штедионица требала да створи отсек за осигурање, па да општина код ње осигурава своја предузећа.

За овим су примљени лични и материјални расходи Отсека општинских добара, заједно са изменама, које је предложио г. претседник.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Отсека економата.

Прочитани су расходи означени под „разно — за опште потребе“, па је претседник г. Нешић предложио да се позиција 1. предвиђена за огрев смањи за 240.000,— динара.

За овим су примљени расходи општих потреба са изменом коју је предложио г. претседник.

Прочитани су лични и материјални расходи Отсека благајне, па је претседник г. Нешић предложио, да се избришу позиције 10. и 11. партије 74.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић говорио је о функционисању општинске благајне и предложио да се изради један пра-

вилник у односу на благајну и руковање благајном и књижење које се у њој врши.

За овим су примљени лични и материјални расходи Отсека благајне, са изменама предложеним од стране г. претседника.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Отсека ликвидатуре.

Прочитани су лични расходи Отсека књиговодства.

Претседник г. Нешић предложио је да се изврше извесне измене у службеничком односу појединих чиновника, као и да се смањи парт. 78/6 од 135.000,— на 124.400,— динара, и позиција 7 исте партије од 23.800,— на 22.000,— колико износи плата вршиоца дужности књиговође, а да се позиција 11 брише.

За овим су примљени лични расходи Отсека књиговодства са предложеним изменама од стране г. претседника.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Буџетског одељка, с тим да се он пребаци код Дирекције привредно-финансијског одељења.

Прочитани су лични и материјални расходи Контролног отсека.

Претседник г. Нешић прочитао је један подужи елаборат из кога се види, какве је резултате дао и које је успехе у прибирању прихода постигао Контролни отсек.

О раду органа Контролног отсека говорили су одборници г.г. Д-р Страшимир Милетић, Алберт Фирт, Д-р Драгољуб Новаковић и Петар Гребенац, који су стављали поједине примедбе и замерке било њиховом раду, било њиховом држању у комисијама у којима су били и поједини одборници.

За овим су примљени лични и материјални расходи Контролног отсека.

Прочитани су лични расходи Месне контроле.

Претседник г. Нешић предложио је да се смање плате државним органима и то: шефу контроле од 66.000,— на 24.000,—, рачуноиспитачу од 60.000,— на 18.000,— и двојици рачунопрегледача од 54.840,— на по 36.000,— динара годишње.

За овим су примљени лични расходи Месне контроле са горним изменама.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Одељка општине Београдске на Чукарици.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Одељка општине Београдске на Бањици.

Седница је закључена у 11 часова у вече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседник
Београдске општине
Милан Нешић с. р.

ЗАПИСНИК**III Редовне Седнице Одбора Општине Београдске, одржане 12 јануара 1931 год.
у 6 часова по подне.**

Претседавао Претседник г. *Милан Нешић*.
Деловођа г. *Божидар Павловић*.

Потпретседници г. г. *Д-р Милослав Стојадиновић* и *Никола Крстић* и кмет-правник г. *Исидор Протић*.

Од одборника били су г. г.: *Свет. Гојевац*, *Ђура Бајаловић*, *Негослав Илић*, *Влад. К. Петровић*, *Мих. Л. Ђурић*, *Дим. Станчуловић*, *Д-р Лазар Генчић*, *Ранко Живковић*, *М. Ј. Стојановић*, *Јов. Дравић*, *Р. Ј. Јовановић*, *Д-р Стрш. Љ. Милетић*, *Тјеш. Старчевић*, *Милош П. Радојловић*, *Д-р Букић Пијаде*, *Д-р Љуба Стојановић*, *Петар М. Гребенац*, *Инж. Јован Мисирлић*, *Д-р Драг. Ђ. Новаковић*, *Бл. Ј. Антонијевић*, *Трифун Јовановић*, *Т. Здравковић*, *Драг. Матејић*, *К. Гиновић*, *Богдан Крекић*, *Д-р М. Недељковић*, *Драгољуб К. Милошевић*, *А. Фирт*, *Милован Ј. Матић*, *Инж. Павле Миљанић*, *Јосиф Фрид*, *Д-р Драг. Аранђеловић*, *Савра К. Трпковић*, *Ђ. Попара*, *Мил. Ђ. Радосављевић* и *Шемајо де Мајо*.

1.

Код тачке дневног реда: „Примање записника XXXV, XXXVI, I и II редовне седнице“, прочитан је акт Министарства унутрашњих послова IV Бр. I. од I јануара тек. год којим г. Министар Унутрашњих послова задржава од извршења одборску одлуку од 29 децембра 1930. године Обр. 31299, а која се одлука односи на Правилник о пекарницама и продаји хлеба у Београду.

У вези прочитаног акта Господина Министра унутрашњих послова потпретседник Г. Д-р Милослав Стојадиновић саопштава Одбору да је у међувремену постигнут споразум са Управом Града Београда, која је већ издала инструкције подручним органима о продаји хлеба по килограму, а на бази споразума који је постигнут између Суда општине Београдске и претставника пекара. По томе споразуму цене су биле до сада: 3 дин. црни — раднички хлеб, полубели 3,50, а бели 4 динара. По томе новом споразуму цена ће бити у првом случају 2,50, у другом 3 а у трећем 3,50 динара, т. ј. појевтињавање је свуда по пола динара од килограма. Нарочито подвлачи чињеницу да ће хлеб бити стварно јевтинији и за онолико колико је до сада била тежина мања од килограма, пошто ће се контролним органима од сада увек утврђивати да ли нове цене одговарају прописаној тежини. Како правилник за извршење закона о контроли над животним намирницама садржи такође одредбе које регулишу и питање тежине хлеба, то је у наслону на ту

одредбу, а у вези поменутог споразума Суда са пекарима омогућена сада продаја хлеба по јевтинијој цени при чему је важно истаћи и то да ће Суд са комисијом, коју је Одбор изабрао за проучавање питања ове врсте, проучити даље мере за решење овога питања.

Претседник г. *Милан Нешић* изјављује, да је записник II. редовне седнице непотпун у погледу дискусије, која је вођена о Контролном отсеку. Наиме, изостала је констатација одборника г. Д-р Драгољуба Новаковића, са којом се и Одбор сложио, да је Контролни одсек орган Претседника, односно Суда општине града Београда, и да он тако схваћен наилази на одобравање Одбора.

Одборник г. *Ранко Живковић* ставља примедбу на записник XXXV. редовне седнице, да је његов говор погрешно забележен. У своме говору на прошлој седници, задржао се прво на лицитацији за израду канализације на почек, где је тврдио да би Општина могла уштедети на томе послу 4—5 милиона динара да је радила за готово. Затим је говорио о изradi водовода на почек, где је тврдио да би се и на том послу, који је уступљен г. Бадеру, могло уштедети два и по милиона динара, да је рађено за готово.

Одборник г. *Јован Мисирлић*, поводом записника XXXV. редовне седнице изјављује, да се у свом говору није изјаснио за укидање сталног општинског адвоката. У погледу записника II. редовне седнице изјављује, да је у дискусији о Контролном отсеку нагласио, да је Контролни одсек, овакав какав је, штетан по интересе општине и по интересе општинског Суда и скоро вређајући за одборнике, кад сарађују са њим. Тражио је даље, да се пензионери из Контролног отсека избаце и да се њихове плате умање, а да се узму млађи људи по могућству стручни и са што већом праксом.

Одборник г. *Драгољуб Милошевић* ставља примедбу на записник I. редовне седнице, на којој је предлагао, да у стручни технички одбор уђе и одборник г. *Живковић*. Предлаже да г. *Живковић* буде изабран за члана овог одбора.

Претседник г. *Милан Нешић* одговорио је, да је предлог Суда о саставу стручног техничког одбора усвојен онако како га је Суд предложио, без г. *Живковића*, и да нема потребе да се овај одбор појачава, пошто је он бројно јачи од осталих стручних одбора.

За овим су примљени записници XXXV, XXXVI, I и II редовне седнице, са напред истакнутим примедбама.

необно, да Београд што пре дође до свога катастра.

Одборник *г. Ђура Бајаловић* предлаже да се за набавку стручних књига и часописа за Архитектонски отсек задржи сума од 5.000 динара, као што је и у прошлом буџету било, а исто тако треба предвидети толику суму и за Инжињерски и друге отсеке, јер се мора пратити научни развој свих грана техничке струке. Налази да би Архитектонски отсек требао да има планове свих општинских зграда и да их чува у својој архиви. У погледу оправке калдрме мисли да би се она боље одржавала, ако би се уступала приватним предузимачима на исправку. Наводи да Париска општина у Француској и Новосадска у нашој земљи издају оправку калдрме на лицитацији приватним предузимачима.

Одборник *г. Негослав Илић* тражи да Суд изнесе детаљније разлоге, из којих ће се видети у чему је преимућство хонорарних над сталним чиновницима. Истиче да скоро једна трећина буџета Техничке дирекције иде на хонораре и дневнице. Општина треба да спреми кадар свога чиновништва. Приличан је број службеника, који нису разврстани и ако имају потребан број година службе.

Претседник *г. Милан Нешић* одговара *г. Илићу* да су хонорарни чиновници лица са стручном спремом и дугогодишњом праксом, која обављају послове привременог карактера. Кад се ти послови заврше, Суд та лица неће више задржати у служби, нити је обавезан да им даје пензију или отпемнину. Сталне пак чиновнике Суд би и даље морао задржати и после завршених послова привременог карактера. Сума која иде на плате хонорарних чиновника износи 7% целокупног буџета расхода, из чега се јасно види, да ти издатци нису тако велики, као што се говори.

Одборник *г. Д-р Страшимир Милетић* у своје говору истакао је потребу реорганизације послова Техничке дирекције, који треба да пређу на модерну основу. Треба што пре приступити бољем хигијенском уређењу београдских пијаца. Оправка калдрме не врши се како би требало, а и надзор над том оправком није довољно ефикасан. Постоји Архитектонски отсек, а општина даје на конкурс израду планова за своје зграде. Канализација у Београду је дотрајала и требало би приступити њеном оправљању. На Белим Водама требало би установити специјални бактериолошки институт за испитивање воде. Катастарски Отсек за кратко време свршио је сав посао на омеђавању атара. Осврће се на баштице у појединим улицама, и тражи да се оне или уредно одржавају и засаде зеленилом, или да се превуку бетоном односно асфалтом, јер у оваквом стању какве су сада те баштице су извор блата и нечистоће.

Одборник *г. Ставра Трпковић* устаје против издатака на хонорарне чиновнике, који су ту од данас до сутра, у место да се формира сталан кадар општинских чиновника. Дешава се да једни инжињери израде планове, а да други који треба да изврше те планове, откривају велике грешке, и морају пребродити тешкоће да те грешке поправе. Предлаже да се буџет Техничке Дирекције смањи за 5% што би изнело 4.000.000,— дин.

Одборник *г. Јован Мисирлић* у своје појезем говору осврнуо се на целокупан рад Техничке дирекције и њених отсека, тражећи да се измени начин и систем рада у њој. У погледу плата инжењера Техничке дирекције каже, да је као минимуму потребно једном инжењеру који је ожењен, да има 3.800,— динара месечне плате. Међутим један инжењер VIII. класе заједно са теренским додатком прима 3.100.— динара. Инжењери Дирекције трамваја и осветлења много су боље плаћени, и ако и инжењери Техничке дирекције врше послове који су скопчани са многим тешкоћама, са прековременим и ноћним радом. Требало би изједначити у платама инжењера Техничке Дирекције и Дирекције трамваја и осветлења, у толико пре што има машинских инжењера и у Техничкој дирекцији, који раде на водоводу. У погледу калдрмисања улица налази, да би требало прво извршити све претходне подземне радове, па тек после тога приступити калдрмисању, да се не би дешавало, као што има случајева, да се раскопавају тек калдрмисане улице. Катастар мора имати хонорарне чиновнике и дневничаре, јер се ради један посао који за три године треба да буде завршен, и који је према томе привременог карактера. Говори затим о Управи водовода, о количини произведене и продате воде, и долази до закључка да Књиговодство водовода не располаже тачним подацима. Због тога и тврди да је сума од 10.250.000.— динара предвиђена за поливање улица и за утрошак воде за јавну и општинску употребу, предвиђена производно, а не на основу тачних цифарских података.

Одборник *г. Ставра Трпковић* предлаже да се бришу позиције предвиђене за поливање улица, паркова као и позиција за јавне чесме и општинске потребе, јер те две позиције повећавају буџет за 10.250.000.— динара, а у ствари су само фиктивне суме. Понавља свој предлог да се буџет Техничке дирекције смањи за 5% и да се од ове уштеде одвоји 1.000.000.— динара за хигијенске установе.

Одборник *г. Петар Гребенац* с обзиром на важност буџета Техничке дирекције и на већ поодмакло време, предлаже да се седница прекине, и настави идућег дана, како би се дала могућност да се детаљно претресе



буџет ове Дирекције, која троши највећи део општинских прихода из зајмова. Не треба журити са данашњим буџетом, јер је законодавац предвидео да буџет мора бити донет до 1 маја. Одбору треба поднети и податке о томе на што су утрошени наплаћени вишкови по буџету за 1930. годину, јер је на пр. трошарина на алкохол дала вишак од 12 милиона динара, па Одбор треба да зна на шта је тај вишак утрошен. Изјављује да ће, ако се седница не прекине, наћи прилику да говори о раду Техничке дирекције, о коме има много што шта да каже.

Пошто није више било пријављених говорника, Претседник г. *Нешић* ставио је предлог Суда на гласање. Гласало се поименично.

За предлог Суда гласали су г. г.: Св. Гођевац, Ђ. Бајаловић, Дим. Станчуловић, Д-р Л. Генчић, Јов. Дравић, Р. Јовановић, Т. Старчевић, М. П. Радојловић, Д-р Б. Пијаде, Д-р Драг. Новаковић, Бл. Антонијевић, Т. Здравковић, Драг. Матејић, П. Миљанић, Ђ. Попара, Мил. Ђ. Радосављевић и Шемајо де Мајо.

Против предлога Суда гласали су г. г.: Влад. Петровић, Негослав Илић, Р. Живковић, М. Стојановић, Д-р С. Милетић, П. М. Гребенац, Ј. Мисирлић, Т. Јовановић, Богдан Крекић, Д. Милошевић, А. Фирт и Ст. Трпковић.

Нису били у сали за време гласања г. г.: Мих. Ђурић, Д-р Љ. Стојановић, К. Гиновић, Д-р М. Недељковић, М. Матић, Ј. Фрид и Д-р Д. Аранђеловић.

После завршеног гласања претседник г. *Нешић* објављује да је буџет Техничке дирекције по предлогу Суда усвојен са седамнаест гласова, а да су против гласали дванаест одборника. Самим тим одбачени су предлози г. г. Трпковића и Гребенца.

Затим се прешло на претрес буџета Дирекције трамваја и осветлења.

Претседник г. *Милан Нешић* учинио је претходне напомене и допуне судског предлога. Потреба службе захтева да се опет увведе звање помоћника Директора у Дирекцији трамваја, и да се предвиди плата у укупном износу од 63.000.— динара, не рачунајући ту додатке. Затим је саопштио измене које су у међувремену наступиле а које се састоје у смањењу и повећању појединих позиција.

О буџету Дирекције трамваја и осветлења говорили су г. г.: Негослав Илић, Ставра Трпковић, Петар Гребенац, Д-р Букић Пијаде, Алберт Фирт и Светозар Гођевац, који су подвукли добар и успешан рад те Дирекције и истакли њене потребе.

Затим је једногласно примљен по предлогу Суда буџет Дирекције трамваја и осветлења.

Прочитана је и примљена глава VIII. која обухвата пензије, отпремнине и остале разне личне издатке.

Прочитана је глава IX. која се односи на општинске обавезе и дугове, па је претседник г. *Нешић* учинио извесне примедбе и измене код појединих позиција.

О овој глави говорили су г. г. Ставра Трпковић, П. Гребенац и претседник г. *Нешић*, после чега је Одбор усвојио главу IX. по предлогу Суда.

Прочитана је глава X. која говори о обавезама по специјалним законима, па је претседник г. *Нешић* учинио извесне измене и предложио да се дода позиција Ia за општи школски одбор.

Одборник г. *Ставра Трпковић* тражи да се депонује сума од 5,577,320.— динара за подизање зграде Управе Града Београда, иначе прошлогодишњи буџет не може да буде реалан. Треба закључити један зајам и приступити изграђивању Управе града Београда и свих квартова, и моли да се у том смислу овласти Суд за закључење зајма

За овим је примљена глава X. по предлогу Суда.

Прочитана је глава XI. која обухвата не предвиђене расходе.

Одборник г. *Петар Гребенац* налази да је сума од динара 2,400.000 велика према суми од 1,600.000.— динара колико је било предвиђено буџетом за прошлу годину. За ову годину било би довољно динара 1,000.000, пошто је помоћ Позоришту предвиђена у засебној позицији, а такође повећање плата члановима Суда не пада више на терет ове позиције.

Претседник г. *Милан Нешић* одговара, да је и прошле и претпрошле године предвиђена мања сума на непредвиђене расходе, али да су вршена вирманисања у корист те партије, тако да је сума и за једну и за другу годину достигала по 2,000.000.— динара. У овом буџету предвиђено је 2,400.000.— динара да би се избегла вирманисања, а предвиђено је, да непредвиђени приходи донесу 2,600.000.— динара.

За овим је примљена глава XI. по предлогу Суда.

Претседник г. *Милан Нешић* објављује да је тиме примљен цео буџет расхода за 1931. годину.

Седница је закључена у 12 часова ноћу.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседник
Београдске општине,
Милан Нешић, с. р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

лог г. Драгише Матејића, да се седница одржи наредног дана.

Одборник г. Алберт Фирт предлага, пошто је наредни дан субота да се седница закаже у 10 сати пре подне, а друга истога дана у 6 сати по подне, како би се она у сваком случају могла одржати.

Претседник г. Нешић прихватио је овај предлог г. Фирта.

Затим је претседник г. Нешић дао реч г. Петру Петровићу, вишем саветнику Министарства финансија, који је изложио одбору принципе и основе на којима је израђена нова Уредба о општинској трошарини. Она је базирана на државним прописима за трошарину због тога, што највећи део послова око наплате општинске трошарине, контроле и чување општинских интереса пада на државне финансијске органе. У даљем свом излагању г. Петровић је изнео целокупан начин рада око трошарине, како је он предвиђен по новој Уредби.

После овога прочитана је цела Уредба о трошарини, члан по члан.

Одборник г. Ставра Трпковић налази да одборници нису имали времена да уђу у детаље ове Уредбе и зато предлага да се и о њој решава на сутрашњој седници.

Одборник г. Јован Мисирлић питао је, да ли гарантује држава за новац, који би општини проневерио државни орган приликом наплате трошарине.

На ово питање одговорио је г. Петровић, в. сав. Мин. финансија, да је то питање регулисано законима, и да по њима прво одговара сам орган, који проневери новац, па ако он није у стању да га накнади онда накнаду даје сама држава.

За овим је на предлог Суда О.Бр. 819. Одбор већином гласова (против четири)

РЕШИО :

Да се усвоји Уредба о општинској трошарини, која гласи: (види прилог).

Ово решење доставити г. Министру финансија на одобрење.

Пошто је предлог Уредбе примљен, одборник г. Д-р Драг. Новаковић питао је да ли Контролни отсек Општине београдске има какву другу функцију по Уредби, осим контроле. Јер ако би се он мешао у руковање, чување и надзиравање ствари, које су под трошарином онда би он изгубио свој значај, пошто он на тај начин не би контролисао, већ само радио. Сматра да контрола не би постојала, ако Контролни отсек и ради и контролише.

Претседник г. Нешић одговорио је, да Контролни отсек остаје у својој функцији и да се не меша у рад око наплате трошарине.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић истиче да Уредба која је прочитана није на

време достављена одборницима, а исто тако да приликом читања није ни саслушана од стране одборника, већ да је донесена на брзу руку. Према томе одбор не носи одговорност за одредбе које су унесене.

Претседник г. Нешић одговара да није имао никакво принудно сретство да нагна одбор да Уредбу прими. Поставио је питање прима ли одбор Уредбу. И одбор је исту примио, са четири гласа против. Она је прочитана у одбору и ко је хтео да је слуша, могао је саслушати.

Одборник г. Тјешимир Старчевић замера г. Милетићу што говори у име одбора, када га нико није за то овластио.

Одборник г. Петар Гребенац са своје стране наглашава, да је Уредба у одбору примљена, а одборници нису имали могућности да је детаљно проуче. Моли надзорне органе, који су по закону позвани да цене ову Уредбу и рад одбора, да узму у обзир тај факат и да обрате пажњу, да се није десила каква омашка у тој Уредби, коју одборници нису могли детаљније проучити.

Претседник г. Нешић одговара да је Уредба израђена у пуној сагласности са представником Министарства финансија г. Петровићем, да та Уредба регулише рад и обавезе државних органа при наплати трошарине и да је према томе примедба г. Гребенца беспредметна.

5.

Код тачке дневног реда: „Предлог за измену регулације испод Лаудановог шанца, предграђа Краљевића Андреје и Хаџи Поповца са околином”, прочитан је предлог Суда, па је потпретседник г. Д-р М. Стојадиновић објаснио, да је прошли пут ова тачка скинута с дневног реда, да је проучи стручни Технички одбор. Тај одбор прегледао је предмет и план ове регулације, и са њим се сагласио. Моли одбор да предлог суда према томе усвоји.

За овим је на предлог Суда О.Бр. 31586 Одбор

РЕШИО :

1. — Да се одобри измена регулације око Лаудановог шанца, предграђа Краљевића Андреје и Хаџи Поповца са околином како је то у плановима назначено плавом бојом.

2. — Да се одобри распоред четири зоне како је то означено у плану различитим бојама и то:

I Зона — пошумљено земљиште.

II Зона — плацеви 2000—3000 м² и више, покривени воћњацима, шумом итд.

III Зона — плацеви минимум од 1000 м² изграђени по принципима гарден сити (кућа у врту) и

IV Зона — нормално насеље са плацевима у новим блоковима са лицем минимум 14 метара и минимум површине плаца 400 м².

3. — Да се одреди у целом овом крају осим у великим саобраћајницама и трговачким деловима на бази изградње кућа са баштама испред њих а по детаљном плану израђеном у Техничкој дирекцији и одобрен од стране суда.

4. — Правилником и уредбом одредиће се накнадно минимална ширина плацева са лица.

6.

Код тачке дневног реда: „Предлог буџета за 1931. годину”, претседник г. *Нешић* саопштава, да је после изгласаног буџета расхода, његов укупан износ дин. 386,854.221 заједно са контра ставкама, које су овога пута унете у буџет, а прошле године нису биле унете. Те ставке се односе на поливање улица, на откупнину личног рада и на осветљење, и кад се одбију од горње суме онда излази, да ефекат расхода износи 369,854.221.— дин. Кад се ова цифра упореди са прошлогодишњом, онда излази да је овај буџет мањи за 1,236.543.— динара.

Предлаже да се пређе на дискусију буџета прихода, али да се изостави глава I за сутрашњу седницу, пошто она говори о дажбинама, а о њима ће се решавати на сутрашњој седници, због тарифе.

Одборник г. *Крста Гиновић* предлаже да се не прелази на претрес буџета прихода, пошто још нема података о ефекту који ће дати трошарина и због тога се не може утврдити ни висина приреза.

Претседник г. *Милан Нешић*, одговара да суд предвиђа од тарифе коју је комисија саставила суму од 24—25 милиона динара. Та сума не може бити знатно измењена ни у случају да на сутрашњој седници одбор извесне ставке измени. Тај приход од трошарине даје могућност Суду да пројектовани прирез смањи на 10%. Глава I. прихода може се оставити за сутрашњу седницу, а остале главе могу се претресати на овој седници.

Одборник г. *Д-р Милорад Недељковић*, предлаже да се пређе на дискусију буџета прихода, не прескачући ни једну главу, јер ће вероватно предлог комисије о трошаринској тарифи на сутрашњој седници проћи без великих промена. Кад суд изјављује да своди прирез на 10%, онда одбор то треба да прими као једну декларацију, и да од ње пође даље и претресе цео буџет прихода, а да за сутра остави само један детаљ: трошаринску тарифу. Жали што трошаринска тарифа није свршена на овој седници, већ изгледа да се ради наопачки. Али ипак не треба гледати ствар формалистички и губити време око тога.

(Настале су упадице за време говора г. Недељковића, и то од стране одборника г. Ставре Трпковића и г. Д-р С. Милетића. Г. Трпковић је добацио г. Недељковићу, да та-

ко не би говорио са катедре. Прво би требало утврдити приходе па онда расходе. Г. Недељковић је одговорио, да г. Трпковић нема појма о томе. На то је г. Трпковић реагирао рекавши, да је више читао него г. Недељковић).

Г. *Д-р Недељковић* наставио је, истичући да су за време буџетске дискусије одборници интелектуалци морали много што шта да гутају. Моли господу одборнике да пазе шта говоре, јер стрпљењу има краја. На примербу, која му је учињена једном упадицом да је као бајаги нешто гласао а није био ту, одговара г. г. Милетићу и Трпковићу да нису били присутни у почетку седнице када је г. Петровић дао изврстан и врло потпун експозе о томе, на којој је бази израђена Уредба о трошарини. Та је Уредба прочитана и господи, која сада праве примедбе, нису је саслушала, већ су излазили напоље, пили пиво и јели сандвиче, а сада се чуде како то да се Уредба прими. Ко је хтео да се определи имао је могућности да буде обавештен. Моли да се пређе на претрес буџета прихода.

Одборник г. *Д-р Драгољуб Новаковић*, слаже се у свему са говором г. *Д-р Недељковића*, али мисли да се глава I буџета прихода може оставити за сутрашњу седницу и претресати после примања трошаринске тарифе, а да се на овој седници дискутују остале главе буџета прихода.

Одборник г. *Крста Гиновић* задовољан је одговором г. претседника и после примљеног објашњења, предлаже да се пређе на претрес буџета прихода изузев главе I, која треба да се остави за сутрашњу седницу. Моли г. *Д-р Недељковића* да именује одборнике на које се односила његова алузија да су одборници интелектуалци често погађани у одбору.

Одборник г. *Д-р Страшимир Милетић* налази да се приликом склапања буџета сувише песимистички ценила висина појединих прихода, што доводи буџетирање и финансирање општине до једне незгодне ситуације, да се вишак прихода употреби прво на ону намену која случајно наиђе. Отуда се дешава да се код појављених вишкова тражи од одбора, да одобри вирманисање. Пошто је Суд дао изјаву да прирез своди на 10% могло би се прећи на дискусију буџета прихода и то, да се за сутра оставе само редовни приходи главе I, а да се почне од ванредних прихода исте те главе I.

Одборник г. *Ставра Трпковић* каже да се и Суд сложио са предлогом, да се глава I дискутује на сутрашњој седници. Наводи да је г. Недељковић њега буквално схватио кад је рекао, да прво треба утврдити буџет прихода, а затим буџет расхода. Изјављује да му је позната пракса код израде државног и самоуправних буџета, али да он лично мисли, да би расходе требало одређивати према приходима.

Претседник *г. Нешић* изјавио је да глава I остаје за сутрашњу седницу, а да се сада приступа претресу главе II буџета прихода.

Одборник *г. Д-р Букић Пијаде* код позиције 17, која утврђује приход од санитарских такса истиче, да је од лекарских услуга предвиђено 90.000.— динара, док је у прошлом буџету било свега 70.000.— дин. И ако је диференција незнатна ипак не би требало повећавати приход од лекарских услуга. У истој позицији предвиђен је приход од казна у суми од 30.000.— дин., док је у прошлом буџету било предвиђено 210.000.— дин. из чега би се могло закључити, да ће санитарске прилике у идућој години бити седам пута боље него у прошлој.

Кмет-правник *г. Исидор Протић* одговара на другу примедбу *г. Д-р Пијаде* и каже, да је приход од казне смањен због тога, што је кажњавање по Закону о надзору над намирницама за живот, као и приходи који отуда проистичу, прешло на полициску власт.

Одборник *г. Д-р Недељковић* код позиције 19 у којој је предвиђен приход од мерине тражио је објашњења, јер се у трговачким круговима често чују гласови против мерине.

Претседник *г. Нешић* обавештава да је у прошлој години наплаћено 5,370.000.— дин. од мерине и да је мерина наплаћивана и онда кад ништа није мерено. Сада су набављене ваге и на свакој улазној станици мериће се роба која улази у реон, према постојећем правилнику. Све количине веће од 25 кгр. премериће се и мерина наплатити. У току године Суд ће проучити питање мерине, па ће онда видети да ли се мерина може смањити или укинута.

Одборник *г. Д-р Драгољуб Новаковић* наглашава, да је мерина један намет, као што је и трошарина и она се наплаћује по закону, те је не треба схватити као неку услугу коју општина чини грађанима.

Одборник *г. Негослав Илић* код позиције 13 ставља примедбу, да таксе од забава, балова и концерата не треба да буду подједнаке, већ према висини улазнице. Неправично је, да балови са улазницама од 100.— динара плате исту таксу као и радничке забаве са улазницом од 10.— динара.

Претседник *г. Нешић* одговара да је Суд већ проучавао питање и да ће у току године учинити предлог господину Министру финансија да се наплата таксе за приређивање забава измени у смислу тражења *г. Илића*.

Одборник *г. Танасије Здравковић* изјављује да би усвојио гледиште *г. Новаковића* у питању мерине, кад би та дажбина била у сагласности са моралом и кад би она била у програму данашње општинске управе. Међутим општина наплаћује мерину само зато да

би повећала своје приходе. То се противи програму општинске управе, јер она жели да привредно помогне Београду. С тога моли Суд да нађе сретства и начина да београдску привреду ослободи овог намета.

Одборник *г. Радисав Јовановић* са своје стране такође налази, да би Суд требао да предузме мере да се ублажи мерина и на тај начин олакша трговини и грађанству.

Одборник *г. Светозар Гођевац* истиче, да је суд приступио укидању трошарине да би се олакшало сиротињи и помогло трговини. Мерина спутава промет робе и зато би требало да се бар она роба, која је гломазна и на којој се врло мало заради, ослободи мерине кад излази из Београда.

Одборник *г. Петар Гребенац* каже, да слушајући трговце, који су посредници између правог произвођача и потрошача, и који гледају да зараде и на једном и на другом, изгледа да би требало изгласати општински буџет тако, да они буду ослобођени свих такса и намета, које би они могли да пребаце било на произвођача било на потрошача, и да та сума остане њима. Налази да је то што траже трговци једна врло неморална ствар. Мерина је установљена законом као један намет, који долази општини као приход да би подмирила своје расходе. Трговци налазе да је мерина опасна и штетна, а не стављају примедбу на приход од вишкова воде, који је неморалнији од мерине, јер се не оснива ни на каквом закону. код прихода од преносне таксе тражи обавештења, колико је наплаћено у току прошле године.

Претседник *г. Нешић*, одговара да је у току прошле године преносна такса наплаћивана само за три последња месеца и да је приход од ње изнео 1,018.715.— динара и да је према томе предвиђена и сума за идућу годину. У погледу вишкова воде изјављује, да суд проучава питање наплате воде и намерава да спроведе систем, да свако плати само онолико воде колико је утрошио, а да се вишкови не наплаћују. У току идуће године и то ће питање бити решено.

Одборник *г. Ставра Трпковић*, ценећи приход од такса за забаве, који се од 2,600.000.— из прошле године попео на 3,000.000.— за идућу годину, налази да код нас не постоји криза за забаве, јер се код нас прослављају два Божића, дочекују две нове године и има много других провода. Налази даље, да су захтеви трговаца у погледу мерине неоправдани.

Одборник *г. Д-р Лазар Генчић*, говори о таксама које се плаћају на фирме и налази да би та такса требала да се креће сразмерно приходима. Трбало би статистички утврдити приходе трговаца, лекара и других слободних професија и према тим приходима разрезивати таксе. Предлаже да се таксе на

и се повећају, јер су пси у Београду прави луксузни артикал.

Одборник *г. Драгиша Матејић*, тврди да закон на основу кога се наплаћује мерина није више у важности и у колико јесте поједине његове одредбе не могу се односити на оно нашта се предвиђају. Мерина се наплаћује на камен и на лигнит, који се увозе вагонима. Изјављује да ће поднети писмени предлог за образовање једне комисије, која би ово проучила.

Претседник *г. Нешић*, каже да би требало прво доказати да је закон стављен ван снаге. У његовом првом члану каже се: све што се у јавном саобраћају прода а износи количину већу од 25 кгр. или литара, мора се премерити на општинској мерини, а мерина наплатити по одредбама овога закона.

Одборник *г. Д-р Страшимир Милетић*, говорио је о мерини и тражио да се поставе ваге за мерење. Затим је тражио обавештења о преносној такси, о такси за лепљење плаката и такси од продатих карата на аутобусима, која су му давана од стране Суда у току његовог говора.

Одборник *г. Крста Гиновић*, моли Суд да проучи начин наплага и разрезивање таксе на истицање фирми, јер се ту дешавају неправилности, које су наслеђене из ранијих година и које би требало исправити.

За овим је одбор примио редовне и ванредне приходе главе II буџета прихода.

Прочитане су и примљене глава III, IV и V буџета прихода.

Код главе VI, која обухвата приход од општинских привредних предузећа, одборник *г. Д-р Недељковић* заступао је гледиште да би општина требала да уступи приватним предузећима цео аутобуски саобраћај у Београду, пошто су линије, које сада општина експлоатише у својој режији у дефициту.

Боље је за општину да се задовољи сигурним приходом, који би јој плаћала приватна аутобуска предузећа.

Одборник *г. Д-р С. Милетић*, налази да је питање аутобуског саобраћаја врло важно и да вароши као Праг и Загреб уводе аутобуски саобраћај у својој режији. Не може се лако то питање решавати и саобраћај аутобусима предавати приватним. Говори затим о приходима општинског купатила и Електричне централе, за коју тврди да је врло рентабилно предузеће и једино активно. Тражи да се општинска циглана поново уведе и да се поведе истрага против криваца, који су довели до пропасти постојећу општинску циглану.

Одборник *г. Д-р Драгољуб Новаковић*, изјављује да је за приватну иницијативу, а не за општинска предузећа и да би зато требало расправити питање, да ли ће аутобуски саобраћај бити у општинским рукама. Тражи да се решењу тога питања приступи што скорије.

За овим је примљена глава VI буџета прихода.

Прочитане су и примљене глава VII, VIII, IX и X буџета прихода.

Примљени су буџети Општег и Месног школског одбора.

Претседник *г. Нешић* заказује идућу седницу за сутрадан у 10 часова пре подне и другу за 6 часова по подне за случај да се прва не буде могла одржати, о чему ће одборници добити писмене позиве.

Седница је закључена у 11 часова у вече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседник
Београдске општине,
Милан Нешић, с. р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ЗАПИСНИК

конференције претставника општина: Београдске, Земунске и Панчевачке одржане на дан 11 фебруара 1931 год. у 9 час. пре подне у Београдској општини

Претседавао г. *Никола Крстић*, Потпретседник Београдске општине.

Деловођа г. *Божидар Павловић*, деловођа Општине београдске.

Присутствовали су г. г. Д-р Светислав Поповић, градски начелник из Земуне, Васа Ј. Исаиловић, начелник града Панчева, Д-р Никола Фугер, градски виши саветник из Земуне, Дреновац Бранко, градски саветник, Целер Хинко, инжињер, Орешковић Драгутин, шеф градског пореског Уреда, Јосиф Шлотхауер, равнатељ градског књиговодства, Миливој Димитријевић, управник градске Земунске трошарине, Јован Срдић, градски саветник из Панчева, И. А. Протић, кмет-правник Општине београдске, Милош К. Неђић, директор Општег одељења, Ж. К. Рашковић, шеф Правног отсека.

Претседавајући г. *Никола Крстић* отвара конференцију и захваљује присутнима на одзиву и интересовању које показују за циљеве ради којих је конференција сазвана. По среди су важна питања, која се односе на постизавање једнообразности администрације и пословања, и која сву важност добијају нарочито с погледом на одредбе новог закона о општем управном поступку, који ступа на снагу 26 фебруара тек. године. Захваљује особено г. Д-р Светиславу Поповићу, градоначелнику Земуне на иницијативи за ову конференцију, коју је дао својим писмом од 17 јануара ове године. Изражава наду да ће ова конференција свакако показати добре резултате, који ће бити од користи за све три општине, чији претставници учествују на овој конференцији.

Г. Д-р *Светислав Поповић* истакао је значај једноликог и истог поступања код свих трију општина, како у односу према осталим државним властима, тако и према самим грађанима. Налази да конференција треба да доведе до резултата, који треба да значе остварење онога што животне потребе данас захтевају. У вези са законом о општем управном поступку и законом о унутрашњој управи појављује се велики број питања, које треба решити, и због тога је дошао са шефовима појединих одељења Земунске општине, који би могли у договору и споразуму са шефовима одговарајућих одељења

Београдске општине да нађу начине за уједначавање администрације.

Г. *Васа Ј. Исаиловић* придружује се потпуно гледишту г. Поповића и нада се да ће поједина Министарства после резултата ове конференције моћи да нађу начине за једнообразно поступање и третирање општина на територији Управе града Београда, пошто се до сада често дешавало да управне власти Панчевачку општину третирају као саставни део Дунавске бановине, и ако је познато да Београдска, Земунска и Панчевачка општина чине једну управну целину под називом Управа града Београда. Од тога двојаког поступања трпе и општине и грађанство.

Г. *Никола Крстић* истиче, да је данас објављено да је Господин Претседник Владе прописао Правилник за примену закона о општем управном поступку, и да ће тај Правилник бити објављен у Службеним Новинама можда у току од два три дана. Дискусију која би се могла развити у вези са законом и правилником треба одложити за идућу конференцију, да би се претходно упознали са одредбама Правилника. Међутим могао би се још данас омогућити директан контакт између шефова одељења свих трију општина, ради узајамног упознавања послова и њихове службе. У томе циљу и шефови одељења општине Београдске требало би да оду у Земун и Панчево, тако да би се већ на идућој конференцији постављена питања могла третирати са потпуним познавањем.

Г. Д-р *Светислав Поповић*, налази да у односу на Управне власти на територији Управе града Београда заинтересоване општине неће наилазити на велике препоне, с обзиром на то што се чиновници Управе града Београда доста разликују од осталог чиновништва по Бановинама, јер се на ове чиновнике општине могу више ослонити. Требало би у администрацији изабрати такав начин рада да се шефови ослободе потписивања аката у свима приликама где је то могуће, а нарочито би требало ослободити претседништво од огромног броја потписивања која посведнено обављају. Општине су донекле аутономне, и ту аутономију треба искористити, да би се послови што боље уредили и што правилније обављали. Конференција би требала да доне-

се закључак у погледу израде закона о градским општинама, како би се утицало на што скорије доношење тога закона, а исто тако би требало да се претседништво београдске општине заинтересује за доношење тога закона, како би се одредбе које ће се односити на спајање општине Београдске, Земунске и Панчевачке у једну општину донеле по саслушању заинтересованих општина, пошто само оне најбоље познају администрацију и живот и потребе грађанства.

Г. *Васа Исaиловић* слаже се са гледиштем г. Поповића. Обавештава конференцију да је Савез градова молио надлежно Министарство да се закон о градским општинама донесе, пошто се претходно чује и мишљење Савеза. Савез градова добио је одговор да се предлог закона о градским општинама не може доставити на мишљење и оцену Савезу градова, али да Савез може по својој иницијативи доставити Министарству своје жеље, о којима ће Министарство имати да донесе одлуку, с обзиром на њихову умесност и оправданост.

Г. *Никола Крстић* обавештава конференцију о начину на који ће се по свој прилици решавати питање спајања општине Београдске, Земунске и Панчевачке. Неће се доносити засебан закон о томе, већ ће се у закону о градским општинама унети нарочите одредбе које ће то питање, као и остала која из њега проистичу, регулисати.

Г. *Д-р Светислав Поповић* истиче, да оно што није било могуће учинити преко Савеза градова, можда је могуће преко општине Београдске, у колико се то тиче престоничке општине. Досадашњи србијански закон о општинама био је врло узан и ограничен, тако да ни радње ни послови, који се данас обављају, нису могли ни бити предвиђени у том закону. Због тога често пута мора Београдска општина да долази у опреку са правима, која су у томе закону дата надзорној власти. И ако закон не даје права у појединим питањима Београдској општини, живот јој то право даје, и новим законом треба да се да задовољење ономе што данас захтева живот једне велике и модерне престонице. Треба да се њиме створи таква организација, којом ће се постићи потпуна равнотежа интереса.

Г. *Жив. Рашковић*, шеф Правног отсека говори о процедури самога упознавања шефова појединих одељења заинтересованих општине, и каже да је то један од путева, којим се може констатовати сама пракса у појединим питањима, и из тога извући конкретан

закључак по коме треба донети потребну одлуку.

Г. *Д-р Никола Фугер* наглашава да закон о општем управном поступку упућује све три општине на једнаке методе рада, што се може постићи само онда, када ове три општине постану једна општина. Говори затим о појединим одредбама закона о општем управном поступку и истиче њихов значај и важност за нов ток администрације. Општинске управе треба да се међусобно обавештавају, и да одржавају сталан контакт, како би могли грађанство упућивати, и давати му сва она обавештења која су му нужна. Постоје разни системи о наплати таксе, трошарине и осталих општинских прихода па би требало наћи начина да се усвоји онај систем, који се на пракси показао као најбољи и најсигурнији. Београдска општина сада уводи један нови систем трошарине који у току године треба на пракси да покаже своју вредност, па ако тај систем успе, онда ће га свакако усвојити и Земунска и Панчевачка општина, и на тај начин би се постигла једнакост. Налази да би финансијски систем требало што више приближити, јер од њега зависи живот и свакодневни саобраћај грађана у овим трима општинама.

Г. *Никола Крстић* износи да реформа трошарине још није уведена у живот, али ће и то бити за врло кратко време. Морају се сачекати резултати, да би се о томе систему и његовом ефекту могао дати правилан суд. Због тога система појављују се веће разлике између начина финансирања ове три општине. Ако ускоро дође до једне општине на територији Управе Града Београда онда ће логично доћи и до једнога система финансирања, па би се овај систем трошарине, који би се, ако се на пракси покаже добар, могао усвојити и за територију Земунска и Панчева.

На крају конференције донет је закључак да се идући састанак одржи у Земуну на дан 18 фебруара ове године, а трећи састанак у среду 25 фебруара у Панчеву. На ове састанке доћи ће из Београдске општине и шефови појединих одељења и отсека, ради упознавања са вршењем општинске службе у означеним општинама.

Састанак је закључен у 10^{1/2} часова пре подне.

Деловођа,
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседавајући,
Ник. Крстић, с. р.

СЛУЖБЕНЕ ВЕСТИ:**РАД СУДСКОГ ОДЕЉЕЊА ОПШТИНЕ
БЕОГРАДСКЕ У 1930 ГОДИНИ**

По члану 3. Ставу четвртом Закона о изменама и допунама у Закону о општинама од 12 фебруара 1929 године, тачно је одређена надлежност рада Кмета Правника који управља Судским Одељењем. Кмет је по томе законском пропису надлежан за суђење по грађанском судском поступку, Уредби о убрзању рада као и за иступна дела по општем кривичном закону и по нарочитим законима који спадају у надлежност Општинског Суда.

По Статуту Судско Одељење дели се на четири отсека:

1. Отсек за грађанске спорове;
2. Кривични Отсек;
3. Отсек за Старатељство и
4. Извршни Отсек.

Рад у одељењу у току 1930 године био је врло обилан и разноврстан, о чему најбоље сведочи и број заведених аката у деловодни протокол, који износи 49.993 предмета.

1) Отсек за грађанске спорове са архивом одељења

У току 1930 год. Отсек је примио и свршио 833 решења о забранама. Отсек је имао несвршених тужби из 1929 год. 470, а у 1930 год. примио је 1955 нових тужби. За расправу спорова по овим тужбама одржано је 2.736 рочишта, после којих је донето 2.068 пресуда — решења. Према томе, остало је на раду за 1931 годину свега 357 тужби.

Од судских и осталих власти у земљи примљено је у смислу § 58. грађ. суд. пост. 7883 предмета, а из 1929 год. било је несвршених 125 оваквих предмета. Од тога броја свршено је у току 1930 год. 7544 предмета, а на раду за 1931 год. остало је 464 предмета.

Извршено је 252 саслушања по предметима ратне штете, а за 1931 год. остало је несвршених само 5 предмета.

Отсек је, по 202 списка Пореске управе за град Београд, дао 11.000 обавештења пореским обвезницима за разрез порезе на течевину за 1930 год.

Од 1 септембра до 31 децембра 1930 године потврђено је 54 шегртска уговора, а за 1931 год. остало је на раду 5 уговора. Осим тога, одржано је 1906 рочишта за полагање заклетви по извршеним пресудама, захтеву војних власти, заклетве издаваоца уверења о умрлим, несталим и погинулим војним обавезницима; као и заклетве процениоца за извршене експропријације и апропријације непокретности у Београду. За 1931 год. остало је на раду још 182 предмета по којима се има извршити заклетва.

Архива одељења завела је у деловодни протокол за 1930 год. 49.993 предмета и све је ове предмете регистровала на 26.111 партија.

При судском одељењу у смислу чл. 80 закона о радњама дејствује и Суд добрих људи, који је имао на раду 1.633 предмета и то: 365 предмета из 1929 год. и 1277 предмета примљених у току 1930 године. Од овога броја свршено је 770 предмета, а остало је на раду за 1931 год. 872 предмета.

2) Кривични Отсек

У Кривичном отсеку било је на раду 4.227 предмета од којих 477 из 1929 год. а 3.750 примљених у току 1930 године. Свега је било на раду у 1930 години 4.227 предмета: 1. Грађевинских 1.290; 2. Санитетских 2.937. Од тога је броја свршено: 1. Грађевинских предмета 1.111; 2. Санитетских 2.777. Свега 3.888. Остало је на раду за 1931 год. 339 предмета: 1. Грађевинских предмета 179; 2. Санитетских 160; Свега 339.

3) Отсек за старатељство

У отсеку за старатељство било је на раду 28 предмета из 1929 године, а у 1930 години дошло је на рад 1.760 предмета.

Од тога броја свршено је 1.739 предмета, према чему је остало на раду за 1931 годину 49 несвршених предмета.

Овај је отсек наплатио на име пописне таксе 818.055,50 динара.

4) Извршни отсек

Судско одељење имало је у извршном отсеку несвршених предмета из 1929 године 1.684, а у току 1930 год. примило је у рад 7.963 предмета. Од тога је броја свршено — извршено 7.526, тако да је на раду за 1931 годину остало 2.121 предмет. По извршеним предметима Отсек је наплатио: 2.770.310 динара према, 1.559.912,11 динара наплаћених у 1929 години. Повећање у наплати износи: 1.210.398 динара.

Од наплаћене суме припада: 1. На име општинске таксе 1.402.571,37 дин. 2. на име казни 480.915,50 дин. 3. на име грађанских предмета за рачун приватних лица 886.823,13 динара.

Извршујући извршене пресуде по кривичама из чл. 158-а. закона о општинама, Отсек је, у току 1930 године, порушио следеће грађевинске објекте: баракe 62; соба 21; кујни 15; дућана 12; штала 14; клозета 15; шуна 19.

РАДИ СУЗБИЈАЊА ГРИПА И ДРУГИХ
ЗАРАЗНИХ БОЛЕСТИ

Пошто се грип преноси екстратима органа за дисање (испљувком, слинцом, капљицама при кијању и кашљању) а ради сузбијања те болести и здравља становништва, упозорава се грађанство, да је пљување, усекњивање забрањено из хигијенских разлога.

Чл. 229. Наредбе Управника Града 1929 год. предвиђа:

„Забрањено је у кафанама, ресторанима, општим кујнама, млекарницама, радњама и радионицама, у ходницима и на степенницама надлештава и приватних завода на под пљувати. Исто је забрањено пљувати на под у општим саобраћајним средствима као железницама, бродовима, аутомобилима и др. Такође је забрањено пљувати (на земљу) на улицама, у парковима, на шеталиштима и другим јавним местима.

Кондуктери на трамвајима, аутобусима и другим саобраћајним средствима одговорни су лично, ако кривца не легитимишу и не пријаве полици власти”.

У интересу сузбијања грипа и других заразних болести и одржавања чистоће органи Хигијенског отсека Дирекције за социјално и здравствено старање биће упућени сада специјално на вршење контроле око извршења горње наредбе.

Сва лица, која се огреше о чл. 229 биће реферисана Управи града, а њихова имена биће објављена преко штампе.

Из Дирекције за социјално и здравствено старање С.С.З.Бр. 1716 од 4-II-1931 год.

УДРУЖЕЊЕ ОСОБЉА ОПШТИНЕ БЕОГРАДСКЕ ЗА ПОМАГАЊЕ У БОЛЕСТИ И СМРТИ

А на основу чл. 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44 и 45 Правила Удружења одржаће своју девету редовну

ГОДИШЊУ СКУПШТИНУ

На дан 15 марта 1931 године у 14 часова а у Суду Општине Града Београда Узун Миркова улица бр. 1. са овим дневним редом:

1) Избор секретара за вођење скупштинског записника;

2) Избор три члана за оверу скупштинског записника, који ће уједно бити и бројачи гласова;

3) Читање извештаја Управног Одбора са билансом и извештај Надзорног Одбора за прошлу годину;

4) Решавање по писменим предлозима појединих чланова Удружења, који буду поднели Управном Одбору у см. чл. 43 Правила Удружења;

5) Решавање о разрешници за рад и рачуне Управног и Надзорног Одбора за 1930 годину;

6) Избор девет чланова за Управни Одбор у см. чл. 23 Правила Удружења и пет чланова за Надзорни Одбор у см. чл. 26 Правила Удружења као и пет заменика за Управни Одбор и три заменика за Надзорни Одбор у см. чл. 43 Правила Удружења тач. 10;

7) Право на овој Скупштини имају они редовни чланови мушки који су уплатили своје улоге за месец март 1931 године;

8) Скупштина пуноважно решава, када је на њој присутно једна половина више један од укупног броја редовних чланова који су уплатили улог за онај месец у коме се Скупштина држи;

Ако толики број чланова не буде дошао на скупштину онда се ова скупштина одлаже за прву идућу недељу т.ј. 22 марта 1931 године са истим дневним редом. На овој скупштини решава онолики број редовних чланова колико их буде дошло;

9) За овим претседник скупштине закључује рад и распушта скупштину.

Моде се сви редовни чланови да овој скупштини неизоставно присуствују.

Фебруара 1931 год.

Београд

Управа Удружења особља
Београдске општине.

ОГЛАС

ОФЕРТАЛНА ЛИЦИТАЦИЈА ЗА ИЗРАДУ ТРОТОАРА

На основу решења Суда општине града Београда Т. Д. Бр. 30139-30. Техничка дирекција одржаће на дан 28 фебруара 1931 г. II оферталну лицитацију за израду тротоара од асфалта и бетона без коловоза у грађевинском региону града Београда.

Ликитација ће се одржати истог дана у 11 час. у просторијама Инжињерског Отсека (угао Југовићеве и Књегиње Љубице ул. II спрат).

Предрачунска сума износи 10,000.000 дин.

Кауција се полаже Главној Благајни (Узун Миркова ул. 1) најдаље до 10 час. на дан лицитације и то: наши држављани 5% а страни 10% од предрачунске суме.

Накнадне понуде као и ове, које нису поднете по условима пеће се примати.

Сва потребна обавештења могу се добити сваког дана у радно време у Инжињерском Отсеку Техничке Дирекције или купити по цени од 50 дин. од комплекта.

Из канцеларије Техничке Дирекције општине града Београда Т. Д. Бр. 30139-30 год.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Цене животних намирница на Београдској пијаци

Н А З И В	Количина	Просечна цена у динарима				
		Недељна				Месечна
		I	II	III	IV	
		Јануара месеца				
Брашно и хлеб						
Брашно пшен. № 2.	1 кгр.	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
„ „ № 1.	„	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75
„ „ бело	„	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
„ кукурузно	„	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75
Хлеб пшенични црни	„	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
„ „ бели	„	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
Месо						
Говећина	„	18.—	18.50	18.—	18.—	18.10
Телећина	„	23.—	23.—	23.—	23.—	23.—
Јагњећина	„	31.75	32.—	30.50	23.65	29.50
Свињетина	„	19.—	20.—	20.—	20.—	19.75
Сланина сирова	„	15.—	14.50	15.—	14.80	14.85
Маст свињска	„	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50
Сало	„	16.75	16.25	16.75	16.50	16.55
Риба						
Шаран	„	18.25	18.75	18.75	20.50	19.05
Сом	„	42.50	41.25	37.50	35.—	39.05
Кечига	„	70.—	72.50	67.50	65.—	68.75
Смуђ	„	31.25	41.25	38.75	37.50	39.70
Штука	„	22.50	22.50	22.50	22.15	22.40
Млеко и млечни производи						
Млеко слатко	1 лит.	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75
Масло	1 кгр.	55.—	55.—	55.—	55.—	55.—
„ топљено	„	40.75	39.50	39.75	39.50	39.90
Кајмак	„	37.50	38.50	38.—	36.30	37.60
Сир обичан	„	17.—	17.—	17.—	16.65	16.90
Поврће						
Кромпир стари	„	1.80	1.80	1.75	1.75	1.75
„ нови	„	—	—	—	—	—
Лук црни	„	1.60	1.60	1.55	1.60	1.60
Шаргарепа	„	3.50	3.50	3.50	3.85	3.60
Купус сладак	„	2.60	2.75	3.35	4.25	3.25
Кељ	„	5.50	5.50	5.50	5.15	5.40
Зелен за супу	1 пиш.	2.75	2.50	2.50	2.75	2.60
Патлиџан црвени	1 кгр.	—	—	—	—	—
Паприка љута	100 ком.	—	—	—	—	—
Краставци	„	—	—	—	—	—
Воће						
Јабуре	1 кгр.	10.50	12.—	12.—	13.—	11.90
Трешње	„	—	—	—	—	—
Шљиве сушене	„	11.—	11.—	11.50	11.—	11.10
Ораси	„	14.—	12.—	12.—	12.—	12.50
Лимуни	1 ком.	0.90	0.90	0.80	0.85	0.85
Наранџе	„	1.75	1.90	1.75	1.90	1.85
Колонијална и друга роба						
Шећер у коцкама	1 кгр.	12.75	12.75	12.75	12.75	12.75
„ ситан	„	11.75	11.75	11.75	11.75	11.75

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАЗИВ	Количина	Просечна цена у динарима				Месечна
		Недељна				
		I	II	III	IV	
		Јанвар месец 1931				
Кафа сирова	1 кгр.	53.—	53.—	52.75	52.50	52.80
Пиринач	"	9.50	9.50	9.50	9.50	9.50
Макароне	"	9.—	9.—	9.—	9.—	9.—
Зејтин за јело	1 лит.	23.—	23.—	23.—	23.—	23.—
Пасуљ	1 кгр.	6.—	6.—	6.—	6.—	6.—
Сочиво	"	13.—	13.—	13.—	13.—	13.—
Со	"	3.—	3.—	3.—	3.—	3.—
Пекмез	"	10.50	10.50	10.50	10.50	10.50
Сапун за прање	"	12.—	12.—	12.—	12.—	12.—
Живина и јаја						
Кокоши	1 ком.	19.50	19.50	19.—	19.85	19.45
Ђурке	"	71.25	80.—	91.25	86.65	82.30
Гуске	"	35.—	37.50	37.50	34.15	36.05
Патке	"	20.50	21.75	21.75	21.—	21.25
Јаја	"	1.45	1.45	1.25	1.10	1.30
Гориво и осветљење						
Дрва	1 м ³	143.—	143.—	143.—	143.—	143.—
Шпиритус	1 лит.	11.—	11.—	11.—	10.50	10.50
Гас	"	7.—	7.—	7.—	7.—	7.—
Бензин	"	7.50	7.50	7.50	7.50	7.50

Из статистичког отсека

Одобрени планови зидања
од 21 јануара до 12 фебруара 1931 год.

Редни број	Име и презиме сопственика	Улица и број	Пројектант	Каква је зграда	Примедба
1	Новичић Милан	А. Николића 7	Борисављевић		преправке
2	Месаровић Милутин	Чика Љубина 7	Дубови Јан		дозирање
3	Шумахер Фрања	Брегалн. Нова	Гранић Дујан	Приземна	
4	Николић Катарина	Цар. пристан. 9	Дингарац Душ.		преправке
5	Семи Самуило	Израиљева 1	Анђелковић Цв.	приземна	дозирање
6	Радивојевић Живојин	Тимочка 15	Радивојевић Ж.	приземна	
7	Служић Љубица	Мачванска 27	Радовановић М.	са 1 спр.	
8	Марић-Цветковић Јелена	Кр. Пет.-Г. Јов.	Дубови Јан		преправка
9	Јанковић Мирослав	Приједорска 23	Глишић Чедом.	са 1 спр.	
10	Марковић Љубомир	Кр. Алек. 224	Сташевски Вал.	са 1 спр.	
11	Новаковић Илија	Приједорска 25	Гавриловић Ал.	приземна	
12	„Елка“, фабр. трикот.	Страх. Бана 7-9	Секулић Мил.		препр. и доз.
13	Павловић Руџа	Пресланска 22	Урбан Фрања		препр. и доз.
14	Цветковић Ђока	Кн. Мил.-Зетска	Урбан Фрања	са 3 спр. и мансардом	
15	Стефановић Љубомир	Ђевђелиска 2	Дубови Јан		препр. и доз.

Из Отсека за контролу зидања



WWW.UNIBELGRADE.BG

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А



Општинска Штедионица

Угао Васине и Добрачине улице број 1

Рад отпочео од 1. октобра 1929
Капитал 30,000.000.— Динара

Даје зајмове *свима грађанима* града Београда по *есконту и на залог* разних хартија од вредности и драгоцености под најповољнијим условима. Прима *улоге на штедњу* и плаћа најповољнију камату. Обавља и све остале *банкарске послове* осим спекулативних. Ово је новчани завод *свих грађана* града Београда. Београђани, улажите вашу уштеду у овај *свој* новчани завод и користите се њиме. *За улоге на штедњу гарантује Београдска општина. Штедионица је потпуно самостална и аутономна установа.* Врши исплате и наплате као и све остале банкарске послове осим спекулативних.



WWW.UNI-S.B.S

Опште Грађевинско

АКЦ. ДРУШТВО



Израђује улице и пу-
теве по свима модер-
ним системима. Про-
јектује и израђује све
радове грађев. струке

ФАБРИКЕ АСФАЛТА:
у Београду, Царинска
ул. бр. 59а. Тел. 57:43
у Земуну, Привозна
Цеста. Телефон број 96.

МАЈДАН ГРАНИТА:
у Брњици код Голуп-
ца на Дунаву.

Канцеларија Дирекције:

улица Краља Петра 60

Телефони Дирекције:

број 54:08 и 61:11.

Филијала
**Континенталног друштва
за трговину жељезом
КЕРН И ДРУГ**

Херцеговачка 2 Београд Телефон 55-05

Генер. заступништво Витковицких творница.

Са стоваришта из Београда:

- Плинске цеви
- Водоводне цеви
- Одводне ливене цеви
- Оловне цеви
- Спојнице (фитинги)
- Арматуре из месинга
- Арматуре за пару и воду
- Санитарни уређаји: каде, пећи, клозети итд.

Изравно из творница:

- Црни и поцинковани лим
- Шипкасто железо
- Траверзе
- Јамске трачнице
- Ексери жица
- Сирово железо за ливнице
- Ливено посуђе
- Плинске, парне, водоводне и ливене цеви
- Шине и сав остали железни материјал